

Ion Tornea

www.viitorul.org

Nr. 7, 2010

Politici
Publice

INDUSTRIA VINICOLĂ PE „PIAȚA” GAJURILOR

www.viitorul.org

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

Politici Publice

NR. 7, 2010

INDUSTRIA VINICOLĂ PE „PIAȚA” GAJURILOR

Ion Tornea

Seria Politici Publice reprezintă o colecție de studii, lansată de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, cu începere din iarna anului 2002, cu sprijinul Think Tank Fund al Open Society Institute (LGI/OSI).

Studiile de Politici Publice apar cu regularitate în Biblioteca IDIS „Viitorul”, alături de alte cercetări în probleme considerate a fi importante pentru interesul public.

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Nici Administrația IDIS „Viitorul”, și nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”. Persoana de contact: Laura Bohanțov - laura.bohantov@viitorul.org.

Adresa de contact:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 22 18 44

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină o referință la seria de Politici Publice și IDIS „Viitorul”.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Tornea, Ion

Industria vinicolă pe “piața” gajurilor / Ion Tornea ; Inst. pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) “Viitorul”. – Ch. : IDIS “Viitorul”, 2010 (Tipogr. “MS Logo” SRL). – 71 p. – (Politici Publice, Nr 7, ISBN 978-9975-4007-6-3).

Bibliogr.: p. 70 (36 tit.). – 70 ex.

ISBN 978-9975-9625-8-2.

338.43:663.2

T 77

SUMAR

1. INTRODUCERE	6
2. INDUSTRIA VINICOLĂ ÎN CONTEXTUL ACTUAL	9
2.1. Vinificația - locul și importanța acesteia în cadrul structurii economiei moldovenești.....	9
2.2. Evoluțiile curente din industria vinicolă	13
2.3. Problemele existente în vinificația moldovenească.....	19
3. EVOLUȚIILE DE PE „PIAȚA GAJURILOR”	34
3.1. Diminuarea calității portofoliilor de credite – determinantul de bază al activizării pe „piața” gajurilor	34
3.2. Decizia BNM de majorare a capitalului de gradul I și posibilele implicații pentru managementul riscului de credit.....	37
3.3. Recuperările de credit din contul comercializării bunurilor gajate	41
3.4. Cât de mult contează băncile pe gaj?	43
4. CADRUL LEGAL REFERITOR LA GAJ	49
4.1. Practica internațională în materie de garantare a rambursării creditelor.....	49
4.2. Legislația națională referitoare la raporturile de gaj și neajunsurile acesteia.....	52
4.3. Proiectul de modificare al legislației în vigoare, inclus în planul de stabilizare și relansare a economiei naționale pe anii 2009-2011	61
5. CONCLUZII/POSIBILELE IMPLICAȚII PENTRU ECONOMIE ȘI PERSPECTIVELE SECTORULUI.....	63
6. RECOMANDĂRI	65
7. REFERINȚE BIBLIOGRAFICE	70

1. INTRODUCERE

Industria vinicolă este tradițional considerată o ramură de bază și strategică pentru economia R. Moldova. Aceasta afirmație este susținută atât de contribuția directă a acestei ramuri la formarea principalilor indicatori de performanță a economiei, cât și de cea indirectă, dată de influența acesteia asupra altor sectoare ale economiei, prin intermediul lanțului valoric care asigură funcționarea sectorului respectiv, de tradițiile, istoria, implicațiile culturale și mai ales cele sociale. Acestea din urmă se referă la faptul că ramura respectivă este o sursă importantă de venituri directe pentru o mare parte din populația țării, în special populație rurală, ceea ce este foarte important într-o economie preponderent agrară, cât și de venituri indirecte, prin intermediul impozitelor și altor contribuții la bugetul de stat.

Astfel, înainte de 2006 doar industria vinicolă, fără celelalte componente ale lanțului valoric respectiv, contribuia cu circa 9% la întreg volumul de bunuri și servicii fabricate la scara întregii economii, asigura circa o treime din încasările din exportul de bunuri și servicii, iar împreună cu sectorul viticol, constituia o sursă de venit pentru circa o pătrime din populația activă a țării.

Evoluția acestui sector a fost mult timp la dos de forțele care au configurat industria mondială a vinurilor. În timp ce pe plan mondial, companiile vinicole, împinse de competiția acerbă și supraproducția de vinuri, își revedeau strategiile, investind din ce în ce mai multe mijloace în branding-ul și promovarea vinurilor, prin intermediul asociațiilor de profil, cu sprijin din partea guvernelor țărilor respective, companiile moldovenești stăteau la adăpostul confortabil a celor peste 80% din totalul vinurilor fabricate livrate pe piața Rusiei, o piață, pe care acestea se simțeau favorizate, datorită moștenirilor din trecutul nu prea îndepărtat comun, a legăturilor financiare cu compani-

ile de distribuție rusești și investițiilor majore rusești în acest sector, a regimului de liber schimb cu aceasta țară, și nu în ultimul rând, a nivelului scăzut de sofisticare a consumatorilor ruși.

Însă această piață crea puține stimulente pentru sectorul respectiv de a se alinia tendințelor pe plan mondial și cu atât mai mult, de a orienta și diversifica exportul. Situația s-a schimbat radical în 2006, după ce Rusia a interzis importul de producție vinicolă din Moldova. Producția de vin a scăzut cu circa 63% în 2006 față de anul precedent, exporturile s-au diminuat cu 41%, industria a scăzut cu 7%, iar PIB-ul țării s-a majorat doar cu 4%, față de așteptările de peste 6%. În același timp, companiile vinicole s-au ales cu pierderi directe de circa 185 milioane, rezultate din creanțele ce nu vor mai putea fi recuperate vreodată.

Asta fără a pune la socoteală pierderile indirecte, de imagine, de poziție în cadrul pieței, precum și cele rezultate din acordurile de creditare cu băncile, care la acel moment se cifrau la circa 1.62 miliarde lei. Situația s-a agravat și mai mult din cauza reacțiilor neadecvate ale autorităților moldovene, care au instituit un regim de export complex și costisitor, prin instituirea certificării de conformitate printr-un singur laborator și a mărcii de stat, expertizelor de conformitate a etichetelor, păstrarea taxei para-fiscale în fondul de revitalizare a agriculturii, înregistrarea contractelor de export, interzicerea exportului de vin și a distilatelor în vrac, etc.

Cu toate că exportul de vin în Rusia a fost reluat în noiembrie 2007, speranțele într-o revenire rapidă la pozițiile deținute până la embargo s-au năruit rapid. Vânzările după reluarea exporturilor în Rusia au fost afectate de un șir de factori, printre care: stocurile imense

de vin acumulate înainte și în perioada embargo-ului, povara creditelor și a datoriilor față de furnizorii de struguri și de alți furnizori, regimul de export în Rusia printr-un singur ghișeu și lista de companii autorizate să exporte în Rusia substanțial redusă față de perioada de pre-embargo, lipsa suportului din partea autorităților statului, ca să nu mai menționăm încă o dată piedicile instituite de acestea, în locul unor măsuri eficiente ani-criză.

Situația a fost agravată și mai mult de criza financiară și economică mondială. Consecințele acesteia s-au resimțit în Moldova începând cu toamna anului 2008, odată cu acestea s-a redus consumul pe principalele piețe de export, în special în Rusia, ceea ce pentru un sector, care nu-și revenise încă după primul șoc și se confrunta cu grave probleme financiare, a constituit o nouă încercare.

Nu a contribuit la ameliorarea situației acestui sector nici sistemul bancar. În virtutea locului și rolului acestora în cadrul economiei moldovenești, companiile din domeniul vinificației se număra printre clienții majori ai băncilor, inclusiv după volumul de credite acordate. Este adevărat, criza vinicolă, iar mai târziu și cea economică mondială a supus unui test greu inclusiv sistemul bancar, calitatea portofoliilor de credite a căruia a avut de suferit în urma embargo-ului impus companiilor vinicole și a consecințelor nefaste ale acestuia asupra întregului lanț valoric din sectorul respectiv.

Băncile au fost nevoite să restructureze sau să prelungească creditele acordate companiilor vinicole, iar odată cu începutul valului doi de criză, reprezentat de criza economică mondială, au înăsprit condițiilor de acordare a creditelor. Drept dovadă servește reducerea cu circa 48,8%¹ a volumului creditelor noi acordate agenților economici și populației pe parcursul anului 2009 față de anul precedent, în timp ce portofoliul total de credite s-a redus cu circa 13,9%². În cazul companiilor afectate de blocajul exporturilor de vinuri în Rusia, portofoliul total de credite acordate acestui sector pe întregul sistem bancar s-a redus de la circa

15% la începutul „crizei vinurilor”, până la 6% către sfârșitul anului 2009.

Pe fundalul degradării capacității de deservire a creditelor de către companiile afectate de embargo și de criză, băncile s-au văzut nevoite să diminueze calificativul atribuit creditelor în funcție de calitatea deservirii a acestora, gradul de acoperire cu gaj și riscul de nerambursare și, totodată, să îndrepte tot mai multe mijloace în fondul de reduceri pentru pierderile la credite. În ultimul timp se atestă tot mai multe cazuri când băncile recurg la executarea silită în instanță, pentru recuperarea datoriilor.

Paginile web ale băncilor abundă de oferte la rubrica „comercializarea gajului”: se propun spre vânzare fabrici de vin în întregime, sau patrimoniul acestora ca loturi separate, cote de participare în capitalul social al unor companii vinicole, apartamente și case de locuit, imobile cu destinație de producție, comercială și administrativă, utilaje și echipamente, loturi de pământ, mijloace de transport și tehnică agricolă, băuturi alcoolice și alte tipuri de bunuri. Însă nu toate băncile fac publice listele cu bunurile-obiecte ale gajului, scoase la vânzare, sau dacă o fac, nu indică prețul de comercializare, astfel că nu este posibil de a calcula valoarea totală a bunurilor gajate, supuse procedurii de executare silită la inițiativa băncilor sau/și transmise în posesia acestora de către debitori și câte din acestea aparțin companiilor vinicole.

Pornind, însă, de la valoarea totală, pe sistemul bancar, a creditelor nefavorabile, care fac obiectul potențial al procedurilor de executare silită a gajului, presupunând că valoarea gajului acoperă în proporție de 100% creditele respective, se poate de estimat o „piață” potențială a gajului în valoare totală de circa 4,1 miliarde lei, la sfârșitul lunii iunie, curent. În afară de aceasta, multe companii vinicole au inițiat procedura de insolabilitate, ca o modalitate de apărare împotriva creditorilor, în special a băncilor.

Să însemne oare asta că în condițiile crizei economice actuale și a consecințelor embar-

1 Buletin trimestrial nr. 4, 2009, BNM

2 Raport anual 2009, BNM

go-ului rusesc la exportul vinurilor în această țară pentru companiile din industria vinicolă, băncile au epuizat toate posibilitățile de restructurare și renegociere a condițiilor de rambursare a creditelor problematice, că băncile nu mai cred în perspectivele de relansare a acestor sectoare, în reabilitarea și resuscitarea companiilor din domeniile respective?

Sau la originea acestor acțiuni se află factori de altă natură, cum ar fi interesul băncilor sau altor structuri în depozitarea companiilor din sectorul vinicol de patrimoniul acestora? Sau în sistemul bancar au intervenit anumite evenimente și modificări, cum ar fi adoptarea măsurilor de ordin prudential și regulator din partea Băncii Naționale, modificarea legislației și a bazei normative care reglementează raporturile dintre bancă și debitorii gajști, astfel încât recuperarea în instanță a datoriilor a devenit pentru bancă o soluție mai lejeră și mai puțin costisitoare decât înainte și/sau în comparație cu alte modalități de recuperare a creditelor, ceea ce ar fi determinat băncile să-și intensifice acțiunile de executare silită a patrimoniului gajat?

Studiul respectiv își propune să găsească răspuns la aceste întrebări prin prisma evoluțiilor care au avut loc în ultimii ani, în special în anii de după instituirea embargo-ului la exportul produselor vinicole moldovenești în Rusia în sectorul vinicol, pornind de la importanța și rolul acestui sector în structura economiei, evoluțiile curente în cadrul acestuia, problemele cu care se confruntă sectorul respectiv, precum și prin prisma evoluțiilor din sistemul bancar, în special în ceea ce privește calitatea portofoliului de credite și practicile bancare referitoare la gaj, modificările recente ale ca-

drului regulator în domeniul activității bancare, circumstanțe, care ar fi putut constitui motivul activizării băncilor pe piața gajurilor.

În final este dată o analiză a cadrului legal referitor la drepturile de gaj și procedura de insolabilitate, pornind de la practica internațională în acest domeniu și modificările care au intervenit recent în acest domeniu la inițiativa băncilor, pentru a vedea în ce măsură acestea corespund standardelor internaționale și bunelor practici în materie de drept de gaj și procedură de insolabilitate, în ce măsură acestea stimulează, sau din contra, descurajează băncile în a apela la gaj ca soluție în ultimă instanță pentru recuperarea creditelor.

Capitolele 2, 3 și 4 examinează, în ordine, aceste chestiuni. Capitolul 5 concluzionează cele analizate și își propune să facă o estimare a consecințelor pentru sector și pentru întreaga economie ale problemelor cu care se confruntă această ramură, iar capitolul 6 vine cu recomandări pentru depășirea problemelor discutate. Studiul respectiv a fost efectuat în septembrie 2010 și utilizează ca surse de informație atât studiile recente efectuate în domeniu, informație statistică de la Biroul Național de Statistică, Banca Națională a Moldovei și băncile comerciale, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, precum și informație obținută în cadrul chestionării nemijlocite a producătorilor și exportatorilor de produse vinicole, reprezentanților Uniunii Oenologilor din Moldova, ai Asociației Patronale a Viei și Vinului din Moldova, Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, băncilor comerciale și administratorilor procedurilor de insolabilitate ale companiilor din sectorul vinicol.

2. INDUSTRIA VINICOLĂ ÎN CONTEXTUL ACTUAL

2.1. Vinificația - locul și importanța acesteia în cadrul structurii economiei moldovenești

În ciuda multiplelor șocuri suferite în ultimii ani, industria vinicolă rămâne a fi una dintre cele mai importante ramuri ale economiei moldovenești, atât datorită ponderii sale în structura industriei și a economiei în general, a repercusiunilor sale asupra altor sectoare, cât și datorită multiplelor implicații sociale pe care le are acest sector, legate în primul rând de numărul mare de angajați antrenați în acest proces. Tabelul 1 de mai jos sumează unii dintre cei mai importanți indicatori macroeconomici ai ramurii:

Trebuie de menționat, că din numărul total de întreprinderi din sectoarele de producere a vinului și băuturilor alcoolice distilate de 184, 39 (circa 21%) nu au desfășurat activitate în 2009. În același timp, doar de licență pentru producerea vinului, conform adatelor Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare dispun, la moment, 161 de întreprinderi. Având în vedere că și întreprinderile care își desfășoară activitatea, funcționează mult sub capacitatea lor deplină (printre întreprinderile chestionate, nivelul mediu de utilizare a capacităților de producție este de 20-30%) , este clar că potențialul acestei ramuri este mult mai mare decât o arată cifrele de mai sus. Cu toate acestea, după numărul de întreprinderi înregistrate, numărul personalului angajat și valoarea producției fabricate, sectoarele de

Tabelul 1: Principali indicatori ai industriei de producere a vinului și băuturilor alcoolice distilate

Indicatorul	Sectorul	Anul	Unitatea de măsură	Valoarea indicatorului	Modificarea față de anul 2005
1. Valoarea totală a producției fabricate	Producerea vinului	2009	Mil. lei	1613,6	-54,1%
	Băut. alcool. distil.			423,4	-36,7%
3. Ponderea în producția totală industrială	Producerea vinului	2009	%	7,5	-13,8 p. p. *
	Băut. alcool. distil.			2,6	-1,5 p. p.
4. Numărul de întreprinderi**	Producerea vinului	2009	Unități	149	-40
	Băut. alcool. distil.			35	-2
5. Ponderea în numărul total de întreprinderi din industrie	Total	2009	%	3,4	-1,7 p. p.
6. Numărul de angajați	Producerea vinului	2009	persoane	9729	-6205
	Băut. alcool. distil.			2625	-786
7. Ponderea în numărul total de angajați pe economie (sectorul public și privat)	Total	2009	%	2,3	-1,1 p. p.
8. Ponderea în numărul total de angajați din industrie	Total	2009	%	11,0	-3,8 p. p.
9. Venitul din vânzări ale întreprinderilor din industria vinului	Producerea vinului	2009	Mil. lei	1887	-56,3%
	Băut. alcool. distil.			518	-46,4%
10. Ponderea în venitul total din vânzări de bunuri și servicii pe economie	Total	2009	%	1,6	-3,8 p. p.
11. Ponderea în venitul total din vânzări ale întreprinderilor din industrie	Total	2009	%	10,7	-14,8 p. p.
12. Rezultatul financiar net (+) profit / (-) pierdere	Producerea vinului	2009	Mil. lei	-111,7	-197%
	Băut. alcool. distil.			-85,9	-462%

Sursa: Alcătuit de autor după datele Biroului Național de Statistică (BNS)

* - puncte procentuale

** - numărul de întreprinderi cu activitate principală în producerea vinului, care prezintă rapoarte la BNS, indiferent dacă au avut activitate în anul de raportare sau nu.

producere a vinului și a băuturilor alcoolice distilate ocupă ponderea cea mai mare în componența industriei, în ciuda contractării drastice a acestora în comparație cu ultimul an pre-embargo, 2005.

În afară de influența directă pe care acest sector îl exercită asupra indicatorilor macro-economi ai țării, industria de producere a vinului exercită influență directă sau indirectă asupra evoluției altor sectoare, dintre care cea mai importantă este cea a sectorului viticol, furnizorul de materie primă al ramurii. În acest sens:

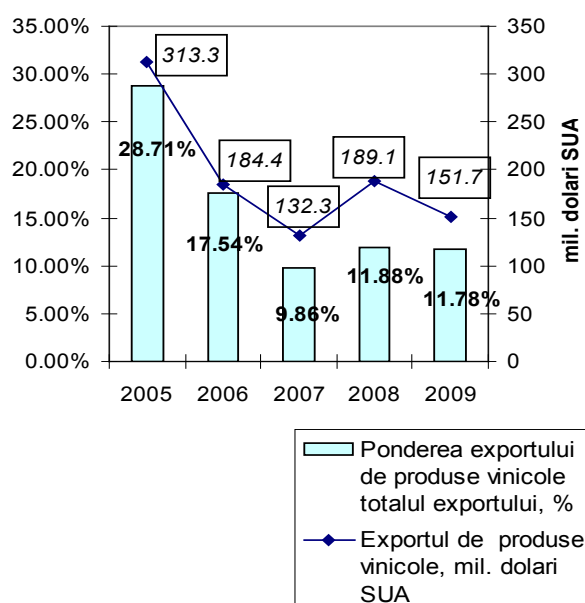
- suprafețele ocupate cu vii soiuri tehnice (129 mii ha în 2009) constituie circa 5,2% din suprafața totală a terenurilor agricole din Republica Moldova, cedând după suprafață doar culturilor cerealiere și culturilor tehnice. În același timp, potențialul ramurii este estimat la circa 360 mii ha, respectiv, acesta nu este valorificat decât la circa o treime la moment;
- producția de struguri constituie circa 15,6% din toată producția agricolă, aceasta fiind ponderea cea mai mare dintre toate categoriile de produse agricole, cu excepția produselor cerealiere (2008);
- în acest sector sunt angajați 7466 oameni, ceea ce constituie 2,4% din numărul total de angajați din agricultură (2009)³. Față de anul 2005 această cifră s-a redus cu 5890 oameni, sau cu 44%.

Boxa 1: Cea mai mare suprafață a viilor a fost înregistrată în anul 1975 – 289 mii ha. Aceasta s-a redus continuu până la 149 mii ha în anul 2000 (soiuri tehnice și de masă). Începând cu acest an, suprafața viilor s-a stabilizat în jurul acestei cifre, datorită investițiilor făcute pe parcursul anilor 2000, în special de către întreprinderile vinicole. La o roadă de 9,5 tone/ha, cea mai mare înregistrată în ultimii 30 de ani (1982) și un potențial al viilor de 360 mii ha, potențialul de producere al viticulturii ar fi de circa 3,4 milioane tone. Pentru comparație, în anul 2009 producția totală de struguri (tehnici și de masă) a fost de 685 mii tone, cu o roadă medie de 4,8 t/ha, în timp ce la procesare industrială au mers doar 231 mii tone. Reieșind din aceste cifre, se poate de estimat că la moment potențialul viticol al țării este utilizat la mai puțin de 20%

³ Aceste date se referă doar la lucrătorii angajați în întreprinderile agricole cu un număr de angajați mai mare de 20, așa cum statistica oficială nu cuprinde celelalte categorii de întreprinderi, nici gospodăriile de fermieri sau cele individuale.

Rolul acestui sector este cu atât mai mare cu cât într-o economie preponderent agrară și cu populație majoritar rurală, aceasta asigură cu lucru în multe localități rurale cea mai mare parte din populația locală. Industria vinicolă constituie și o importantă sursă de valută pentru economia țării și susținerea balanței comerciale, așa cum circa 95% din producția fabricată are ca destinație finală piețele de export, cu toate că în ultimii ani importanța acestei ramuri ca generator de intrări efective de valută s-a diminuat simțitor, în rezultatul embargo-ului rusesc și a crizei economico-financiare mondiale. Astfel, ponderea exporturilor de produse vinicole în totalul exporturilor economiei moldovenești s-a redus în perioada 2005-2009 de la circa 29% până la mai puțin de 12%, în timp ce în valoare absolută exporturile de produse vinicole s-au diminuat cu circa 162 milioane dolari SUA, sau 52% (figura 1):

Figura 1: Ponderea exportului de produse vinicole în totalul exportului

Sursa: COMTRADE

În pofida faptului că în ultimii 5 ani contribuția acestui sector la formarea principalilor indicatori macroeconomici ai țării s-a redus dramatic, acesta rămâne a fi o ramură cu o pondere importantă și o poziție strategică pentru economia țării, datorită potențialului existent în acest sector, al forței de muncă disponibile, al tradițiilor și implicațiilor sociale. Pentru a înțelege mai bine importanța secto-

rului pentru economie, este necesar de a-l privi din punct de vedere al structurii, precum și a legăturilor componentelor acesteia cu alte sectoare ale economiei.

Structura sectorului. Industria vinicolă este un sector decentralizat, compus din numeroși participanți, care pot fi clasificați convențional în cinci categorii:

1. *Producătorii de struguri.* Cu toate că în statistica oficială aceștia sunt clasificați în categoria „agricultură”, pentru scopul acestui studiu, precum și datorită integrării tot mai mari a acestui sector în industria de producere a vinului, fapt ce nu poate fi desprins, deocamdată, din datele statistice oficiale, îl vom examina în continuare în contextul industriei respective. Aceștia sunt reprezentați de gospodăriile țărănești (fermierii individuali), întreprinderile agricole (sub formă de SRL și SA), cooperativele agricole de producție și fabricile de vin care dețin plantații proprii de vișă-de-vie. Conform estimărilor, cea mai mare parte din producătorii de struguri este reprezentată de către fermierii individuali privați, numărul cărora este de circa 50 mii⁴.

Circa 96% din totalul plantațiilor de vișă-de-vie se află în proprietate privată. Aproximativ 40% din totalul strugurilor sunt produși de către fermierii individuali, care dețin mai puțin de 1 ha de vie, 36% sunt produși de către întreprinderile agricole, iar 24% - de către fabricile de vin care dețin plantații proprii⁵. Această situație nu este una prea fericită, deoarece gospodăriile țărănești și producătorii individuali nu aplică, de regulă, practici avansate de management al viilor, ceea ce conduce la o productivitate scăzută a viilor și o calitate joasă a strugurilor obținuți.

Strugurii obținuți sunt livrați în cea mai mare parte către întreprinderile de procesare, sunt exportați în Ucraina, România sau

sunt prelucrați în condiții casnice, pentru consum propriu și comercializare ca „vin de casă”. Înainte de 2006, o practică răspândită era contractarea în avans a strugurilor de la gospodăriile agricole sau fermieri de către fabricile de vin, prin finanțarea de către aceștia a procurărilor de combustibil, chimicale și a lucrărilor de întreținere a viilor, în scopul asigurării unor cantități garantate de struguri pentru sezonul de prelucrare, precum și pentru asigurarea unei calități cât de cât satisfăcătoare a strugurilor obținuți. Din cauza crizei și a situației financiare precare, multe întreprinderi vinicole au limitat dramatic sau nu mai sunt în stare să crediteze viticultorii. Cu toate aceste eforturi din partea companiilor vinicole, calitatea materiei prime în cele mai multe cazuri este nesatisfăcătoare.

2. *Procesatorii (fabricile de prelucrarea primară).* Această categorie este cea mai numeroasă. Aceștia reprezintă circa 45% din totalul întreprinderilor din industria de producere a vinurilor. Fabricile de prelucrare primară a vinului execută, de regulă, procesarea strugurilor colectați de la producătorii de struguri și stocarea vinului, care apoi se realizează în vrac către fabricile de îmbuteliere care nu dețin unități proprii de procesare, către întreprinderile specializate în colectarea vinurilor, așa ca Cricova, Mileștii Mici, sau sunt livrate la export.

Unele întreprinderi de prelucrare primară produc struguri proprii pentru procesare. La aceste întreprinderi sunt angajați, de regulă, până la 100 de oameni, în afară de muncitorii sezonieri. Schema respectivă a fost moștenită de pe timpurile URSS, când vinul era livrat în vrac și îmbuteliat la destinație. Astăzi la export se expediază în vrac circa 25% din toată producția vinicolă fabricată. Cele mai importante destinații pentru astfel de vinuri sunt Rusia, Belarus și Ucraina, unde acestea sunt utilizate pentru producerea vinurilor spumante și a vinurilor semidulci și de desert. Până nu demult, statul reglementa exporturile de vin vrac, prin instituirea de restricții, ceea ce a dus la pierderea de către

4 Reprezintă o cifră estimativă, așa cum statistica oficială referitoare la această categorie de agricultori nu există.

5 CEED, Moldova Economic Sector Analysis, Martie 2010

multe companii din sector a cumpărătorilor, mai ales a celor din Belarus și Rusia.

Ca rezultat, circa 1/3 din numărul total de întreprinderi din categoria respectivă nu operează, din cauza problemelor financiare. Utilajul și echipamentul acestora este, în mare parte, învechit și a fost moștenit din perioada sovietică. Aceste companii sunt în majoritate SRL și SA cu fondatori/acționari locali, dintre care unele aparțin asociațiilor sau cooperativelor de producere. În astfel de întreprinderi procesul decizional este colectiv și, respectiv, unul dificil, mai ales în ceea ce privește reutilizarea și re tehnologizarea acestor întreprinderi. De regulă, companiile în care există unul sau câțva acționari majoritari au reușit să depășească dificultățile legate de management și să-și reutilizeze întreprinderile⁶.

3. *Fabricile de îmbuteliere a vinului.* Acestea reprezintă circa 15% din numărul total al întreprinderilor vinicole și sunt, în marea majoritate, întreprinderi create sau utilizate în a doua jumătate a anilor '90 sau la începutul anilor '00 de către primii exportatori privați de vinuri în Rusia. Operațiunile de bază efectuate la aceste întreprinderi sunt stocarea vinului vrac și îmbutelierea. De regulă, aceste întreprinderi produc vinuri proprii, utilizând pentru aceasta unitățile de procesare primară închiriate în perioada de recoltare, sau procură vinul vrac de la fabricile de prelucrare primară pentru îmbuteliere și export.

La aceste întreprinderi sunt angajați, de regulă, până la 50 de oameni. Uneori, aceste companii exportă material vinicol (în vrac) spre fabricile de îmbuteliere din Rusia, Ucraina, sau Belarus. Acestea reprezintă operațiuni mai puțin riscante pentru întreprinderile respective și proprietarii lor, deoarece nu necesită investiții majore în active pe termen lung. De regulă, aceste companii se împrumută de la bănci pe termen scurt și nu investesc major în active pe termen lung, așa ca plantații de viță-de-vie și utilaj scump. Majoritatea acestor companii sunt sub for-

mă de SRL, cu un număr mic de fondatori, din care cauză procesul decizional este unul rapid, aceste companii se adaptează repede la cerințele pieții și pot opera schimbări operative în funcție de cererea de pe piață.

4. *Fabrici de vin cu ciclu complet de producere.* Acestea s-au format ca rezultat al privatizării vechilor fabrici de stat de producere a vinului, sau au fost nou înființate. Printre acestea, multe sunt cu capital străin, în special din Rusia. Companiile din grupul respectiv sunt cele mai mari din sector și angajează, de obicei, în jur de 150-200 de lucrători, în afară de lucrătorii sezonieri. Operațiunile de bază efectuate la aceste întreprinderi sunt: creșterea și procesarea strugurilor, producerea și stocarea vinului în vrac, îmbutelierea și maturarea vinului.

Ciclul complet de producere permite acestor companii să controleze calitatea producției la fiecare etapă, ceea ce reprezintă un avantaj important, mai ales în lumina problemelor cu care se confruntă astăzi industria vinicolă moldovenească. În același timp, integrarea pe verticală prezintă un risc și un efort financiar sporit pentru aceste întreprinderi și fondatorii (acționarii) lor, deoarece necesită investiții mari pe termen lung în plantațiile proprii de viță-de-vie, multe din ele finanțate din credite bancare, care nu au fost contractate întotdeauna pe termen lung – în cel mai bun caz până la 5 ani.

Majoritatea acestor întreprinderi au investit major în tehnologie și utilaj la toate etapele de producere a vinului, de la creșterea strugurilor, până la producerea, păstrarea și îmbutelierea vinului. Ca rezultat, multe din aceste companii pot produce vinuri de o calitate înaltă. Procesul de luare a deciziilor strategice în astfel de companii este unul relativ simplu și rapid, dat fiind numărul, în general, mic de fondatori (acționari), însă procesul de adaptare la schimbările condițiilor de piață este unul greoi, datorită mărimii acestor întreprinderi, a ciclului închis de producere și a gradului sporit de îndatorare, mai ales față de bănci;

6 CEED, Moldova Economic Sector Analysis, Martie 2010

5. *Producătorii de divinuri și produse alcoolice distilate.* Aceștia, de regulă, nu procesează struguri, ci doar procură vinul în vrac și îl distilează. Acestea dispun, de asemenea de capacități de păstrare, maturare și îmbuteliere a produselor respective. Sunt o serie de producători, care produc un vast asortiment și combină mai multe tipuri de producție: producerea vinului în vrac, a vinurilor spumante, precum și producerea de divinuri și distilate. Până nu demult, trendul în industrie a fost cel de diversificare a producției, însă deoarece aceste companii nu au reușit să-și diversifice în același timp și piețele de desfacere, diversificarea producției nu a dus și la reducerea riscurilor de piață.

Boxa 2: Structura sectorului, după numărul de companii, divizate după tipul de producere se prezintă astfel:

Întreprinderi de procesare (vinificația primară) – 66
 Fabrici de îmbuteliere (vinificația secundară) – 23
 Întreprinderi cu ambele cicluri de producere – 59
 Producerea divinurilor și a băuturilor alcoolice distilate – 35

Sursa: Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare și BNS

2.2. Evoluțiile curente din industria vinicolă

Sectorul de producere a strugurilor. Conform datelor Biroului Național de Statistică, suprafața totală a viilor în anul 2009 constituia 148 mii ha, dintre care soiuri tehnice – 129 mii ha. Suprafața viilor pe rod la aceeași

dată constituia 136 și respectiv 119 mii ha (tabelul 2). Conform datelor respective, suprafața totală a viilor soiuri tehnice față de anul 2005, ultimul an de dinaintea embargo-ului rusesc s-a majorat chiar, cu 1000 ha, la sfârșitul anului 2009, în timp ce a celor pe rod s-au redus cu aceeași mărime.

Pentru a înțelege mai bine aceste cifre este util să analizăm datele în interiorul intervalului 2005-2009, din care se reiese că în ciuda embargo-ului rusesc din anii 2006-2007, suprafața totală a viilor în această perioadă s-a majorat cu 2 mii ha, în anul imediat următor de după ridicarea embargo-ului, 2008 – cu încă 1 mie ha, situație care se datorează, în mare parte, programului de subvenționare a plantațiilor noi de viță-de-vie din partea statului, dar, în același timp, indică asupra speranței și încrederii vinificatorilor într-o revenire rapidă pe pozițiile de dinainte de embargo.

Această încredere, însă, s-a diminuat simțitor în 2009, când suprafața totală a viilor față de anul precedent s-a redus cu 2 mii ha, în timp ce cea a viilor pe rod – cu 1 mie ha, atunci când a devenit clar că revenirea la situația anului 2005 dacă și va fi posibilă, nu va fi una imediată. În plus, din cauza reducerii dramatice a prețului de achiziție pentru struguri, a datoriilor acumulate față de viticultori, a faptului că fabricile de vin nu au mai putut credita producătorii de struguri, unii producători și-au abandonat viile. În același timp, întreprinderile vinicole și-au abandonat, din cauza dificultăților financiare, programele de investiții, sau au intrat în procedură de faliment:

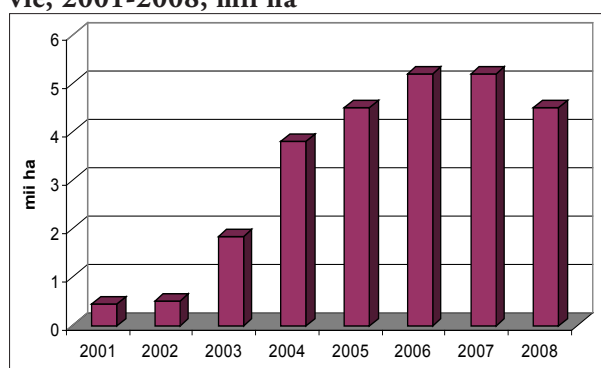
Tabelul 2: Suprafața viilor și producția de struguri, 2005-2009

Producția	2005			2006			2007			2008			2009		
	Categorii de gospodarii - total			Categorii de gospodarii - total			Categorii de gospodarii - total			Categorii de gospodarii - total			Categorii de gospodarii - total		
	Suprafața, mii ha	Suprafața pe rod, mii ha	Producția, mii tone	Suprafața, mii ha	Suprafața pe rod, mii ha	Producția, mii tone	Suprafața, mii ha	Suprafața pe rod, mii ha	Producția, mii tone	Suprafața, mii ha	Suprafața pe rod, mii ha	Producția, mii tone	Suprafața, mii ha	Suprafața pe rod, mii ha	Producția, mii tone
Struguri - total	148	140	519	150	140	466	150	138	598	150	137	636	148	136	685
soiuri de masa	20	20	57	20	19	45	20	18	55	19	17	66	19	17	74
soiuri tehnice	128	120	462	130	121	421	130	120	543	131	120	570	129	119	611

Sursa: BNS

Circa 60% din toată suprafața de vii pentru producerea vinului sunt cu soiuri albe, concentrate în cea mai mare parte în centrul țării, 35% constituie soiurile roșii, concentrate în majoritate la sud, iar 5% alcătuiesc soiurile hibride, așa ca Isabella, Lidia, Noah. Începând cu anul 2003, suprafețele noi plantate au crescut constant. Aceasta se datorează, în mare parte, întreprinderilor vinicole, care au fost liderii acestui proces. Figura 2 de mai jos prezintă datele referitoare la suprafețele noi plantate în perioada 2001-2008:

Figura 2: Suprafețele noi plantate cu viță-de-vie, 2001-2008, mii ha

Sursa: CEED, Moldova Economic Sector Analysis

Fabricilor de vin cu ciclu complet de producere le revin circa 45% din suprafețele noi plantate, 37% revin întreprinderilor agricole, iar restul de 18% - gospodăriilor individuale și de fermieri⁷. Conform datelor Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare (MAIA), fabricile de vin dețin în proprietate 12,6 mii ha de plantații de viță-de-vie. Cu toate acestea, 2/3 din plantațiile de viță-de-vie necesită a fi reabilite, casate și reînnoite. În marea lor majoritate, plantările recente nu au contribuit la consolidarea podgoriilor, rămânând a fi parcelate. Din cauza crizei sectorului vinicol, prețurile la struguri au scăzut dramatic în ultimii ani, ceea ce i-a determinat de unii agricultori să-și abandoneze viile.

În același timp, pronosticurile recente indică o reluare a declinului, din cauza că companiile vinicole și viticultorii se află într-o situație financiară dificilă sau nu doresc să investească în plantații noi, în lumina ofertei excesive și prețurilor prea mici a strugurilor.

⁷ CEED, Moldova Economic Sector Analysis, Martie 2010

Spre exemplu, în anul 2009 cei ce au procurat struguri de pe piață au fost într-o poziție mai bună decât cei care au avut plantații proprii: în comparație cu prețul de achiziție de 1,5 lei pentru 1 kg de struguri de pe piață, prețul de cost la întreprinderile care au produs strugurii proprii a fost de 2,5-2,7 lei, ceea ce va descuraja în continuare companiile vinicole să investească în plantații proprii.

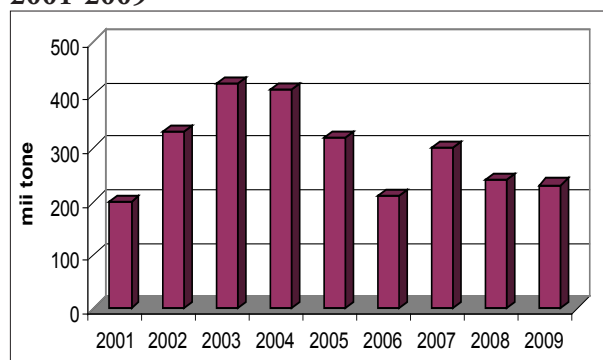
Procesarea strugurilor. Cantitatea de struguri procesate în fiecare sezon de prelucrare depinde, la modul general, de 3 factori: 1. factorul climateric (roada obținută); 2. cererea de pe piețele de export; 3. politicile regulatorii în domeniul producerii/comercializării produselor vinicole atât în țările de destinație, cât și cele ale autorităților R. Moldova. În perioada 2001-2009 cantitatea de struguri procesate a suferit 2 decline majore. Dacă cel din 2001 (200 mii tone) se poate explica prin condițiile climaterice nefavorabile și roada mică de struguri obținută, cel din 2006 (210 mii tone) se datorează embargo-ului rusesc la exportul vinurilor, precum și politicilor regulatorii restrictive ale statului, dintre care măsura cu cea mai nefastă consecință asupra sectorului a fost interzicerea exportului vinului și distilatelor în vrac.

În 2007 cantitatea de struguri procesată s-a ridicat din nou până aproape de nivelul anului 2005 (circa 300 mii tone), ceea ce se datorează atât cantității mai mari de struguri obținuți din roada anului respectiv (598 mii tone, tabelul 2), cât mai ales așteptărilor pozitive legate de reluarea exporturilor în Rusia. În 2008 și 2009, însă, în ciuda cantității mult mai mari de struguri tehnici obținuți (636 mii tone și respectiv 611 mii tone), au fost procesați doar ceva mai mulți ca în anul 2006, respectiv 240 și 231 mii tone (figura 3). Conform unora dintre cei intervievați, prețurile mici la struguri, capacitatea redusă a producătorilor de a absorbi întreaga cantitate de struguri din cauza dificultăților financiare și a stocurilor nevalorificate din anii precedenți, face ca o cantitate tot mai mare de struguri să ajungă în Ucraina, fapt care, până la urmă, se îndreaptă tot împo-

triva producătorilor moldoveni, deoarece Ucraina este un concurent direct pe principalele piețe de desfacere ale companiilor vinicole moldovenești.

Acest fapt ce confirmă declinul profund în care a intrat această ramură în urma embargo-ului din anii 2006-2007, a politicilor restrictive ale autorităților moldovenești în domeniul exportului de produse vinicole și a reglementării excesive din domeniul vinicol, care împiedică acesul multor vinării (vezi paragraful următor) care ar putea absorbi o parte din oferta de struguri, precum și ca urmare a conștientizării faptului că revenirea rapidă la pozițiile de dinainte de embargo nu mai este posibilă. De asemenea, după cum vom vedea în continuare, către anul 2009 s-a acumulat o importată cantitate de produse vinicole rămase din stocurile anilor 2006 și 2007-2008, ca urmare a diminuării drastice a exporturilor, situație care a determinat căderea prețurilor la strucuri și incapacitatea sectorului vinicol de a absorbi întreaga cantitate de struguri produsă.

Figura 3: Cantitatea de struguri procesați, 2001-2009

Sursa: CEED, Moldova Economic Sector Analysis și BNS

Producerea produselor vinicole. În ceea ce privește producția de produse vinicole, aceasta este dominată de vinurile naturale din struguri, care dețin o pondere de 82,5% pondere care s-a menținut aproape constantă din 2005, cu excepția anului 2007 (tabelul 3). Producția de vinuri fortificate ocupă locul 2 după pondere, cu toate că aceasta s-a redus esențial față de ultimul an de dinaintea declinului din ramură, ca urmare a închiderii principalei piețe de desfacere a acestora, Rusia, în perioada martie 2006-noiembrie 2007. În schimb s-a majorat neesențial ponderea divinurilor și a vinurilor spumante în totalul producției vinicole, produse mai puțin susceptibile la piața de desfacere rusească.

În general, producția de produse vinicole s-a diminuat în anul 2009 cu 23,1% față de anul precedent, în expresie naturală. Cel mai mare declin, însă, în ramură s-a înregistrat în anii 2006 și 2007, când producția a scăzut cu 48,3% și respectiv, 34,7% ceea ce confirmă concluzia despre consecințele mult mai nefaste ale primului val de criză în sector, provocat de instituirea embargo-ului rusesc. În anul 2008 producția de produse vinicole a avut o ușoară revenire, ca rezultat al reluării exporturilor pe piața rusă, însă aceasta a fost urmată imediat de un nou declin în 2009, ca urmare a scăderii cererii în rezultatul crizei economico-financiare mondiale, a stocurilor nevândute acumulate în anii precedenți, precum și a dificultăților financiare cu se confruntă o mare parte dintre producătorii din ramură în urma embargo-ului din 2006-2007 (tabelul 3).

Tabelul 3: Volumul și structura producției vinicole produsă în perioada 2005-2009

Tipul de produse vinicole	2005		2006		2007		2008		2009	
	mii dal.	%	mii dal.	%	mii dal.	%	mii dal.	%	mii dal.	%
Divinuri	1190	2.8%	560	2.6%	505	3.6%	701	4.0%	431	3.2%
Vinuri spumante	1051	2.5%	402	1.9%	541	3.8%	572	3.3%	500	3.7%
Vinuri naturale din struguri	36300	86.9%	19300	89.4%	12300	87.2%	15400	87.5%	11900	88.0%
Vinuri fortificate (de Porto, Madeira, Shearry, Tokay s. a.)	3238	7.8%	1337	6.2%	753	5.3%	922	5.2%	693	5.1%
Total	41779	100%	21599	100%	14098	100%	17595	100%	13524	100%
<i>Creșterea (+)/descreșterea (-) față de anul precedent</i>	+10.3%	-	-48.3%	-	-34.7%	-	+24.8%	-	-23.1%	-

Sursa: BNS

Tabelul 4: Volumul și structura exportului pe categorii de produse vinicole, 2005-2009

Tipul producției	2005		2006		2007		2008		2009	
	mii dal.	%	mii dal.	%	mii dal.	%	mii dal.	%	mii dal.	%
Vinuri line, inclusiv naturale și fortificate	31378	96.0%	19279	97.4%	10276	94.4%	11603	94.2%	9347	94.2%
Vinuri spumante	777	2.4%	184	0.9%	256	2.4%	324	2.6%	286	2.9%
Distilate, divinuri	401	1.2%	277	1.4%	327	3.0%	369	3.0%	284	2.9%
Vermuturi	116	0.4%	63	0.3%	28	0.3%	23	0.2%	8	0.1%
Total	32672	100%	19803	100%	10887	100%	12318	100%	9925	100%
<i>Creșterea (+)/descreșterea (-) față de anul precedent</i>	7.3%	-	-39.4%	-	-45.0%	-	13.1%	-	-19.4%	-

Sursa: COMTRADE

Exporturile de producție vinicolă. Circa 95% din totalul vinurilor produse se exportă. În structura acestora predomină vinurile semdulci și de desert (circa 75%), în timp ce restul de 25% sunt reprezentate de vinurile seci, maturate și de colecție⁸. Această structură este determinată de preferințele consumatorilor de pe piețele principale de desfacere: Rusia și țările CSI. În consecință, marea majoritate a vinurilor moldovenești se poziționează pe piețele de export pe segmentul de prețuri joase și medii, din această cauză fiind percepute ca vinuri ieftine, destinate consumului în masă. Tabelul 4 de mai jos prezintă volumul în expresie naturală și structura pe categorii de produse vinicole a exportului moldovenesc în ultimii cinci ani (tabelul 4):

Ca și în cazul producției, exportul de produse vinicole este dominat de vinurile naturale și de cele fortificate, care dețin între 94%-97% din totalul exporturilor. Dintre acestea, circa 58% o reprezintă vinurile îmbuteliate, iar 42% se exportă în vrac⁹. În ultimii 3 ani, însă, se înregistrează o ușoară descreștere a acestei ponderi. Aceasta, din cauza majorării ponderii divinurilor și a vinurilor spumante în totalul exporturilor, produse, mai puțin susceptibile la piața rusă de desfacere, din cauza ponderii mai mari a acestor produse în exportul spre alte țări, în special din CSI (Belarus, Ucraina, Kazahstan) și din Europa de Est, precum și a consumului local mai mare. În linii generale, evoluția exporturilor de produse vinicole în ultimii cinci ani repetă evoluția producției acestora, cu aceleași decline majore în 2006 și 2007, urmate de o ușoară creștere în 2008 și un declin repetat în 2009.

Dacă e să urmărim, însă, evoluția cumulativă a

exporturilor în perioada 2005-2009 și să o comparăm cu evoluția cumulativă a producției în aceeași perioadă, observăm că exporturile au scăzut într-un ritm mai mare (cu mai mult de 83% într-o perioadă de cinci ani), în timp ce volumul producției s-a redus doar cu 71%. Astfel, volumul total al producției de produse vinicole în perioada 2005-2009 l-a depășit pe cel al exportului produselor respective cu aproape 23 milioane decalitri.

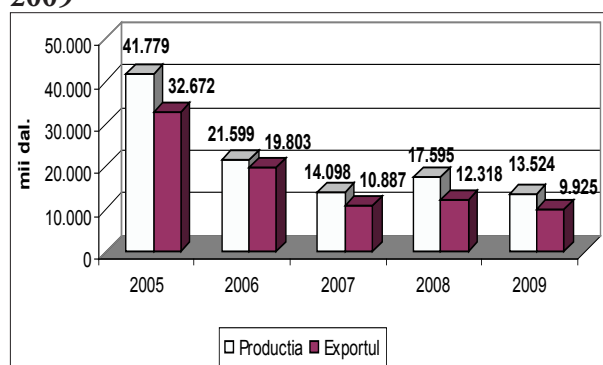
Având în vedere ponderea vânzărilor pe piața internă de aproximativ 5%, se poate de estimat că în perioada respectivă stocurile s-au completat cu aproximativ 21-22 milioane decalitri peste nivelul real al vânzărilor. Cel mai mare „sold” nevalorificat de produse vinicole (9,1 mil. dal.) s-a înregistrat în anul 2005, când din cauza producției reduse de struguri în sezonul respectiv, au fost importante cantități importante de vinuri în vrac pentru a fi amestecate cu cele moldovenești, îmbuteliate și exportate în Rusia. În anii 2006-2009 s-au mai adăugat la stocuri încă aproape 14 milioane decalitri de producție vinicolă produsă, dar neexportată.

Aceste cifre ne vorbesc despre faptul că în perioada respectivă industria vinicolă moldovenească a lucrat în mare parte „în gol” - pentru acumularea de stocuri în expectativa unei reveniri imediate pe piața rusă, investind în fonduri circulante care astăzi, în mare parte, nu mai pot fi comercializate sau au o valoare comercială redusă. După cum au arătat evenimentele ulterioare, revenirea rapidă și în masă a vinurilor moldovenești pe piața rusă nu s-a produs, astfel că către sfârșitul anului 2009 companiile vinicole au acumulat stocuri în valoare totală de circa 30 milioane decalitri, multe din ele din cu o vechime de 2-3 și chiar 4 ani. Figura 4 de mai jos reprezintă această evoluție comparativă:

⁸ CEED, Moldova Economic Sector Analysis, Martie 2010

⁹ Conform datelor Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare

Figura 4: Evoluția producției și a exporturilor de produse vinicole în perioada anilor 2005-2009

Sursa: Alcătuit în baza datelor BNS și COMTRADE

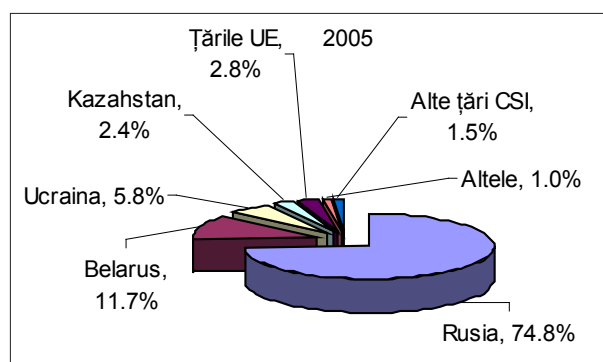
În ceea ce privește structura exportului după piețele și țările de destinație, aceasta s-a modificat semnificativ față de perioada de dinaintea embargo-ului. Astfel, dacă în anul 2005 circa 92% din toată producția vinicolă se exporta în doar 3 țări din CSI – Rusia, Belarus și Ucraina (dintre care doar în Rusia aproape 75%), apoi în 2009, la doi ani de la ridicarea barierelor la exportul produselor vinicole în Rusia, ponderea acestor 3 țări s-a redus până la 72% (a Rusiei, până la 34,1%). În schimb, s-a majorat ponderea țărilor din Uniunea Europeană, până la 14% din totalul exportului, de la doar 2,8% în anul 2005 (figura 5).

În general, piața de desfacere a vinurilor moldovenești a devenit mai puțin concentrată în ultimii 5 ani, respectiv, mai puțin vulnerabilă la riscurile de piață din zone sau țări concrete, însă acest câștig este unul încă destul de modest, deoarece gradul de concentrare al exporturilor spre țările cu risc sporit de piață, cele din CSI, rămâne a fi unul foarte mare.

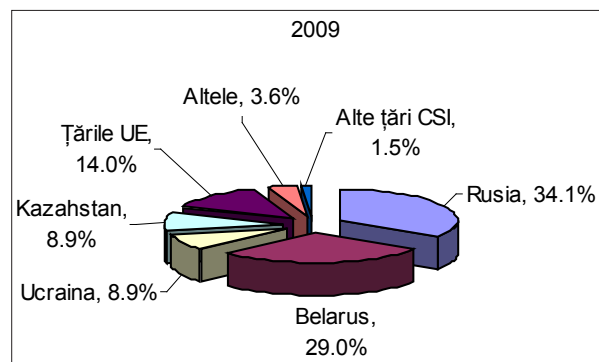
Companiile vinicole din Moldova au încercat să compenseze diminuarea exporturilor în Rusia, ca urmare a embargo-ului din martie 2006-noiembrie 2007 cu sporirea vânzărilor către alte destinații, în special țările din CSI (Belarus, Ucraina, Kazahstan), precum și România, țări cu care Moldova avea la momentul instituirii embargo-ului, regim de comerț liber. Începând cu anul 2007, însă, odată cu aderarea României la UE, livrările către această țară s-au redus de aproape 10 ori. Belarus a fost în această perioadă piața cea mai stabilă pentru vinurile moldovenești, livrările în această țară s-au majorat comparativ cu anul 2005 cu peste 20%, ajungând la o pondere de 29% din totalul exporturilor.

În mare parte însă, produsele vinicole în această țară sunt exportate în vrac, ceea ce nu face din piața respectivă una de perspectivă pentru vinurile moldovenești, dar reprezintă o soluție pentru multe din companiile vinicole în condițiile de criză ale ramurii. După cum se vede din dinamica exporturilor în perioada 2005-2009, imediat după instituirea embargo-ului de către Rusia în 2006, precum și după aderarea României la UE în 2007, companiile moldovenești s-au reorientat masiv spre Ucraina, care a ajuns în 2007 pe primul loc după volumul exporturilor de produse vinicole moldovenești, cu o cotă de 39,1%. Începând cu toamna anului 2008, însă, această țară s-a confruntat cu o devalorizare bruscă a monedei naționale, hrivna, ceea ce a făcut ca vinurile moldovenești să fie mai puțin competitive la preț în raport cu cele locale. Achitățile

Figura 5: Exportul de produse vinicole după piețele principale de desfacere, anii 2005 și 2009

Sursa: COMTRADE

Tabelul 5: Exportul de produse vinicole după țările de destinație, 2005-2009

Țara	2005			2006			2007			2008			2009		
	suma, mil. \$	%	loc	suma, mil. \$	%	loc	suma, mil. \$	%	loc	suma, mil. \$	%	loc	suma, mil. \$	%	loc
Rusia	234,26	74,8%	1	58,44	31,7%	1	3,74	2,8%	6	58,19	30,8%	1	51,67	34,1%	1
Belarus	36,55	11,7%	2	37,00	20,1%	3	34,10	25,8%	2	46,65	24,7%	2	44,02	29,0%	2
Kazahstan	7,45	2,4%	4	9,09	4,9%	5	17,40	13,2%	3	8,83	4,7%	5	13,56	8,9%	3
Ucraina	18,32	5,8%	3	37,08	20,1%	2	51,77	39,1%	1	43,64	23,1%	3	13,45	8,9%	4
Polonia	2,39	0,8%	5	4,09	2,2%	6	5,73	4,3%	4	9,28	4,9%	4	9,27	6,1%	5
Georgia	1,76	0,6%	6	1,48	0,8%	9	0,56	0,4%	16	2,24	1,2%	9	3,67	2,4%	6
Cehia	1,25	0,4%	9	1,43	0,8%	10	2,27	1,7%	7	2,99	1,6%	7	3,47	2,3%	7
România	1,57	0,5%	7	24,02	13,0%	4	4,43	3,3%	5	4,44	2,3%	6	2,45	1,6%	8
Germania	1,36	0,4%	8	1,79	1,0%	7	1,90	1,4%	8	1,76	0,9%	10	2,44	1,6%	9
Kârgâzstan	1,21	0,4%	10	0,76	0,4%	15	1,55	1,2%	11	1,20	0,6%	12	1,99	1,3%	10
Alte țări EU	3,88	1,2%	-	4,38	2,4%	-	4,48	3,4%	-	4,42	2,3%	-	3,56	2,3%	-
Alte țări ale lumii	1,66	0,5%	-	3,85	2,1%	-	2,28	1,7%	-	2,87	1,5%	-	1,86	1,2%	-
Alte țări CSI	1,63	0,5%	-	0,98	0,5%	-	2,07	1,6%	-	2,60	1,4%	-	0,31	0,2%	-
Total	313,28	100%	-	184,39	100%	-	132,28	100%	-	189,09	100%	-	151,71	100%	-

Sursa: COMTRADE

din partea distribuitorilor ucraineni în perioada decembrie 2008-februarie 2009 aproape că s-au stopat, ceea ce a determinat companiile vinicole moldovenești să limiteze livrările pe această piață (tabelul 5):

Cele mai dinamice și de perspectivă pentru produsele vinicole moldovenești s-au dovedit a fi în această perioadă piețele de desfacere din Polonia, Cehia și Germania. Astfel, în Polonia vânzările s-au majorat în perioada 2005-2009 cu circa 288%, în Cehia – cu peste 178%, iar în Germania cu peste 79%. Cu toate că și în Georgia exporturile în această perioadă au crescut cu peste 108%, ca și în cazul Belarusului, marea majoritate din ele o reprezintă produsele livrate în vrac, ceea ce nu face din

această piață una de viitor pentru produsele vinicole moldovenești. Anume piețele de desfacere din Polonia, Cehia, Germania, precum și România sunt considerate de către specialiștii în marketing studiile efectuate cu potențial cel mai bun de absorbție a exporturilor de vinuri și produse vinicole moldovenești.

În ceea ce privește cei mai importanți actori de pe eșichierul exportatorilor de produse vinicole moldovenești, acesta este dominat, în mare parte de companiile cu capital străin, în special din Rusia, precum și de 3 mari întreprinderi vinicole de stat Conform datelor MAIA, la 30 iunie 2010 cei mai mari 15 exportatori constituiau, în ordine:

Tabelul 6: Cele mai mari 15 companii după exportul de produse vinicole în prima jumătate a anului 2010

Nr.	Denumirea întreprinderii	Cota statului, %	Numărul de angajați, pers.	Total active, mii lei	Vânzări, mii lei		% export	Profitul net, mii lei
					Total	Inclusiv export		
1	DK-Intertrade S.R.L.		278	275.568	101.685	101.266	99,6%	14.817
2	Suvorov-Vin S.R.L.		245	140.977	78.103	74.307	95,1%	18.315
3	Vinaria Bostavan S.R.L.		330	311.579	59.220	51.976	87,8%	8.661
4	Lion-Gri S.R.L.		600	479.338	44.690	44.590	99,8%	5.276
5	Imperial Vin S.A.		462	192.073	40.281	40.281	100,0%	-2.214
6	Romanesti S.A.		351	180.149	41.798	36.077	86,3%	5.768
7	Chateau Vartelly S.R.L.		369	225.464	38.570	31.224	81,0%	-28.099
8	CV Cricova S.A.	100	700	379.448	52.850	28.279	53,5%	-1.468
9	Sălcuța S.R.L.		180	110.700	28.350	28.178	99,4%	507
10	Aroma S.A.	100	196	375.106	25.828	20.293	78,6%	-699
11	Migdal-P S.A.		221	128.523	20.754	19.768	95,2%	6.880
12	Basvinex S.A.		279	229.145	24.456	18.454	75,5%	1.228
13	Acorex Wine Holding S.R.L.		116	202.707	20.757	18.342	88,4%	-5.869
14	WIP S.R.L.		37	244.462	31.841	17.831	56,0%	-2.153
15	Barza Albă S.A.	100	275	363.348	19.651	15.511	78,9%	188

Sursa: Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare

2.3. Problemele existente în vinificația moldovenească

În afară de problemele cauzate de cele două crize majore ale ramurii, provocate în mare măsură de cauze exogene, sectorul vitivinicol se confruntă cu un șir de probleme de ordin intern, de sistem, de natură administrativă sau de ordin regulador, care, în cel mai bun caz nu au contribuit la amortizarea șocurilor externe și la găsirea unor soluții eficiente de remediu, iar în cel mai rău caz au agravat situația companiilor din sector. Printre acestea au fost menționate deja măsurile de interzicere a exportului vinului și distilatelor în vrac, certificarea obligatorie de conformitate a produselor vinicole, obligativitatea mărcii de stat, etc. În continuare vor fi prezentate cele mai importante probleme, menționate în cadrul discuțiilor avute cu reprezentanții companiilor vinicole și ai asociațiilor de profil fin ramură. Printre acestea, impedimentele de ordin regulador și administrativ au fost menționate cel mai des. Înlăturarea acestora ar putea servi ca un punct de pornire pentru relansarea sectorului.¹⁰

1. Cadrul administrativ-normativ deficient

- a) *Baza normativă și reglementare învechită și ineficientă.* Sectorul vinicol este reglementat de numeroase acte normative care se suprapun, sunt învechite, contradictorii, impun restricții și măsuri împovărătoare pentru companiile din sector, sau contravin spiritului economiei de piață. În multe din cazuri, cadrul normativ excesiv limitează oportunitățile de inovație, dezvoltare și investiții în sector, limitează posibilitățile de export pe piața UE din cauza neadaptării la legislația UE și cu cele mai bune practici internaționale. Cadrul normativ actual este alcătuit din trei Legi; nouă Hotărâri de Guvern; opt Ordine ale fostei Agenții Agroindustriale Moldova-Vin; documentație normativă: standarde (aprox. 13), coduri de bună practică, reglementări

tehnice; documentație tehnologică: reguli generale (aprox. 5), instrucțiuni tehnice (aprox. 20), instrucțiuni tehnologice de produs, procedeu tehnologic, de denumire și marcă de produs. Spre exemplu, în UE cadrul normativ vitivinicol este consolidat în șase Regule comunitare, în țările „Lumii Noi” – de câte 3-4 acte consolidate.

- b) *Sistemul deficient de administrare a sectorului vitivinicol.* Până în decembrie 2009, autoritatea publică centrală de administrare, supraveghere și promovare a politicilor statului în domeniu era Agenția Agroindustrială Moldova-Vin. Actualmente funcțiile acestea au fost preluate de Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare. În afară de acesta, există încă cel puțin 9 autorități publice cu funcții de administrare și control al sectorului vitivinicol, competențele cărora se suprapun. Sectorul privat nu este reprezentat în mod eficient pe lângă autoritățile administrative publice, astfel interesele participanților sectorului vitivinicol nu sunt apărute și promovate la nivel central. În ultimii ani consultarea sectorului privat a fost mai mult una formală, acesta neavând pârghii sau mecanisme de a se opune adoptării unor decizii ale autorităților care au afectat negativ situația sectorului. În același timp, în țările cu tradiție vitivinicolă rolul sectorului privat este unul incontestabil în modelul de administrare.
- c) *Licențierea activității vitivinicole.* Actualmente, sunt supuse licențierii următoarele tipuri de activități vitivinicole: 1. Planificarea și proiectarea plantațiilor de viță-de-vie și producerea sau comercializarea butașilor; 2. Importul alcoolului etilic și importul și/sau realizarea produselor alcoolice cu ridicata; 3. Producerea alcoolului etilic și produselor alcoolice, păstrarea și comercializarea alcoolului etilic și produselor alcoolice cu ridicata; 4.

¹⁰ Re-Think Wine Sector – Relansăm Sectorul Vitivinicol, Asociația Patronală a Viei de Vie și Vinului din R. Moldova

Comercializarea băuturilor alcoolice cu amănuntul. Condițiile de licențiere și procedura acesteia, documentația complexă constituie bariere în calea inițierii, desfășurării afacerilor și atragerii investițiilor în sectorul vitivinicol. Acestea provoacă abuzuri și incertitudine în procesul de lansare și desfășurare a afacerii. Printre prevederile de licențiere care constituie bariere în calea desfășurării afacerilor în sector se numără:

- reglementarea „capacităților minime” de producere, ceea ce constituie impedimente serioase în calea inițierii și desfășurării afacerii de către micii producători și companiile nou-create, deoarece presupun investiții enorme, sau pun bariere în calea arendării de capacități de producere. Totodată, aceste prevederi contravin flagrant principiilor economiei de piață: pentru a activa pe nișa micilor producători de vinuri, aceștia nu au nevoie de capacități de producere de milioane de euro. La acestea se adaugă și un șir de alte cerințe inutile: aprobarea originalului etichetei de către Consiliul Artistic, marca comercială a întreprinderii, etc.;
- cerința ca întreprinderile vinicole să dispună în proprietate de depozite specializate de construcție capitală de cel puțin 500 m², îngrădite și acoperite. Cerința respectivă este una nejustificată, deoarece suprafața spațiilor de depozitare trebuie fie determinată de necesitățile de producție și nu prin regulament. Deținerea unor așa spații depozitare pentru mulți vinificatori este costisitoare și inutilă;
- fabricarea și/sau comercializarea en-gros a producției alcoolice în limita prognozei anuale a sortimentului de produse prezentate până la 1 martie a fiecărui an. Ca și în cazul „capacităților minime de producere”, această cerință nu este justificată într-o economie de piață prin faptul că limitează flexibilitatea producătorilor în a-și adapta produsele la cerințele pieței;
- respectarea documentației normative și tehnologice la fabricarea și/sau comercializarea producției alcoolice. Această cerință vine în contradicție cu prevederile Legii cu privire la standardizare și Legii vicii și a vinului, care prevăd că documentele normative și tehnologice sunt facultative. Totodată, acestea contravin normelor Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) și practicilor internaționale cu privire la reglementarea tehnică voluntară;
- taxele de licențiere nu sunt adaptate capacităților de producere ale vinărilor. Taxele actuale de 20 mii lei anual sunt prea mari, în special pentru producătorii mici și mijlocii și constituie un impediment serios pentru inițierea afacerilor. În alte țări, unde această activitate se supune licențierii, taxele de licență sunt ajustate la volumul de producție. În majoritatea țărilor cu tradiție în producerea vinului, activitatea de producere și comercializare a acestuia nu constituie obiectul licențierii, ca de exemplu în țările din UE: Franța, Spania, Italia, Ungaria, Austria, Bulgaria, Slovenia. Nici în țările din „Lumea Nouă” a vinului – Chile, Argentina, Australia, Noua Zelandă – această activitate nu se licențiază.

d) *Normele necorespunzătoare în domeniul arealului viticol și viticulturii.* Arealul viticol al R. Moldova este delimitat în 4 regiuni, 22 centre și 85 plaiuri vitivinicole. Acestea servesc drept referință pentru înregistrarea denumirilor de origine ale produselor (DOP) și indicațiilor geografice ale produselor (IGP) și pentru amplasarea soiurilor pe regiuni și centre, însă această divizare nu este utilizată în practică. În afară de aceasta:

- cadastrul viticol nu este completat și actualizat, ceea ce compromite sistemul de trasabilitate și evidență a produselor vitivinicole și promovarea unor strategii clare de dezvoltare. În același timp, acesta este premiza în toate statele vitivinicole dezvoltate pentru realizarea programelor de dezvoltare a viti-

culturii și o condiție pentru producerea vinurilor de calitate și asigurarea trasabilității producției;

- regimul regulator la crearea plantațiilor noi de viță-de-vie constituie un obstacol în restructurarea și renovarea viilor. Doar soiurile incluse în Registrul Speciilor de Plante pot fi utilizate în producere, iar înregistrarea soiurilor noi este un proces anevoios. Proiectele de plantare trebuie să fie elaborate de birourile licențiate în acest sens, care lucrează cu standarde vechi de viticultură, bazate pe obținerea maximă a „producției marfă” și nu a calității strugurilor și a parametrilor solicitați de piață;
- chiar dacă 2/3 din plantațiile existente de viță-de-vie necesită a fi reabilite, casate și reînnoite, regulile de defrișare sunt supuse unor formalități prea complexe, în timp ce plantațiile noi nu au dus la consolidarea podgoriilor și rămân, în cea mai mare măsură, parcelate;
- calitatea necorespunzătoare a strugurilor materie primă. Majoritatea producătorilor mici nu întrețin în mod corespunzător plantațiile de viță-de-vie, deoarece au o pregătire profesională și o experiență limitată în viticultură. Cooperarea între vinării și producătorii de struguri este limitată, din cauza situației financiare dificile a celor dintâi. Nu există o politică națională clară și coordonată îndreptată spre ridicarea calității strugurilor materie primă.

Practica statelor vitivinicole demonstrează că plantarea viței-de-vie trebuie efectuată în baza unor strategii de dezvoltare și a studiilor de piață, finanțate din subvenții de stat și programe speciale de sprijin pentru producătorii de struguri.

- e) *Reglementările excesive în vinificație.* Vinificația în R. Moldova este supusă unor numeroase legi, reglementări tehnice, documente normative și tehnologice, prevederile cărora se suprapun și sunt incoerente. Acestea fac

din vinificație o activitate excesiv de reglementată și limitată în creativitate și know-how. Indicatorii prescriși de aceste norme sunt învechiți și neadaptați la standardele internaționale, ceea ce creează impedimente la exportul producției vinicole. Obligativitatea multor astfel de prevederi constituie o reminiscență din trecutul sovietic și contravin angajamentelor R. Moldova față de OMC privind reglementarea tehnică și standardizarea voluntară. Conținutul multor astfel de normative nu este publicat și nu este cunoscut, iar multitudinea lor constituie o barieră serioasă în dezvoltarea afacerilor, induc costuri și cheltuieli suplimentare foarte mari. În cadrul chestionării efectuate, un reprezentant al unei mari companii vinicole a susținut că compania sa utilizează peste 100 de instrucțiuni tehnologice, costul unora ajungând până la 3,5 mii lei, în condițiile în care instrucțiunile de ramură sunt standarde și nu justifică un așa cost.

- f) *Certificarea obligatorie a conformității vinurilor și produselor vinicole.* Ca reacție la embargo-ul Rusiei din 2006, Guvernul a instituit întreprinderea de stat „Centrul Național de Verificare a Calității Producției”, abilitată cu dreptul exclusiv de evaluare a conformității și eliberare a certificatelor de conformitate a producției alcoolice. Potrivit ultimilor modificări adoptate de Guvern, efectuarea certificării de conformitate a producției alcoolice în R. Moldova nu este obligatorie, în cazul în care aceasta nu este solicitată de către țările importatoare. Cu toate acestea, în cadrul chestionării companiilor vinicole, aceasta au spus că continuă să prezinte certificatele de conformitate la exportul în Rusia, chiar dacă această țară recunoaște doar certificatele de conformitate eliberate de autoritățile acestei țări. În afară de aceasta, procedura este una prea costisitoare și de lungă durată, ceea ce constituie o

barieră atât pentru micii producători, cât și pentru marii exportatori. Aceștia sunt nevoiți să plătească câte 100 de euro pentru fiecare poziție (tip de produs), la fiecare partidă exportată, ceea ce adaugă semnificativ la costul final al produsului și îl face mai puțin competitiv ca preț pe piețele de export.

g) *Reglementările suprapuse și incoerente privind etichetarea și aprobarea obligatorie a etichetei.* Regulile de etichetare sunt stabilite concomitent de mai multe normative, care deseori se dublează și sunt contradictorii, ceea ce creează dificultăți. Mai mult, acestea nu sunt adaptate cu standardele internaționale ale UE sau OIV. Aspectul exterior și etichetele vinurilor sunt supuse aprobării obligatorii de către Consiliul de aprobare a aspectului exterior al produselor alcoolice și berii, de pe lângă MAIA. Această procedură reprezintă o formalitate administrativă inutilă și o ingerință în activitatea sectorului privat, care cauzează cheltuieli suplimentare și pierderi de timp (eliberarea autorizației se face în 15 zile). Aprobarea etichetelor vinurilor nu este obligatorie în UE și țările „Lumii Noi”. Această procedură este utilizată, totuși, în unele cazuri, în scopul acordării asistenței exportatorilor privind regulile de etichetare pe piețele de export.

h) *Taxele de acciz pentru vinuri.* În R. Moldova cota accizului pentru vinurile line, vinurile spumante și efervescente comercializate pe piața internă este de 10%. Taxa de acciz și metodologia de calculare a acesteia limitează comercializarea a vinurilor pe piața internă, iar aplicarea timbrului de acciz pe sticle este neestetică și necesită investiții suplimentare pentru packaging. În același timp, taxa de acciz pentru băuturile tari, raportat la un cost de producere mult mai mic al acestora, favorizează consumul lor. Vinul este un produs fiscalizat în majoritatea statelor lumii,

însă practica arată că statele importatoare impun taxe de acciz ridicate, în timp ce în statele producătoare cota accizului este foarte mică sau zero. Statele vitivinicole ale UE: România, Bulgaria, Italia, Spania, Slovenia, Austria au stabilite cota zero a accizului la vinuri.

i) *Sistemul de evidență și trasabilitate nelucrative și ineficient.* Ineficiența sistemului de evidență și trasabilitate a fost una din motivele invocate la instituirea embargo-ului la importul vinurilor moldovenești de către Federația Rusă. În același timp, asigurarea trasabilității produselor vinicole printr-un sistem de evidență funcțional este una din condițiile legislației comunitare. Totuși, un sistem de evidență și trasabilitate a vinurilor nu poate fi organizat în timp ce cadastrul viticol nu este actualizat și nu furnizează datele necesare pentru stabilirea veridicității informațiilor prezentate în declarațiile de recoltă sau registrele vitivinicole. În statele vitivinicole dezvoltate evidența produselor vitivinicole este o condiție primordială, instrumentul principal de control al sectorului vitivinicol, de asigurare a calității produselor și de protecție a consumatorilor.

j) *Ineficiența cadrului normativ în situațiile de criză.* Dată fiind orientarea aproape exclusivă a producției vinicole moldovenești la export, riscurile la care este supusă această ramură sunt majore. După cum a arătat și „criza vinurilor” din 2006-2007, autoritățile publice au reacționat neadecvat, instituind măsuri care au agravat și mai mult situația sectorului. În practica internațională există două curente de reglementări privind prevenirea și gestionarea crizei: implicarea statului prin măsuri intervenționiste, proprie mai mult legislației UE și evitarea crizelor prin instituirea unui sistem liberal de administrare și reglementare a sectoru-

lui vitivinicol pe baza parteneriatului public-privat, ca, de exemplu, în Australia și Noua Zelandă. Prima prevede măsuri de gestionare a potențialului de producției și măsuri de sprijin, finanțate din fonduri europene. Pe lângă acestea, există programe ce favorizează dezvoltarea rurală durabilă, instruirea specialiștilor, investiții în echipamente tehnice, etc. În Australia și Noua Zelandă nu există astfel de programe, dar sistemele acestor state sunt extrem de liberale, ceea ce asigură posibilitatea reacționării și reorientării rapide a politicilor în situațiile de criză sau precriză.

- k) *Potențialul neexplorat al producerii vinurilor cu denumire de origine și indicații geografice DOP/IGP.* Legislația R. Moldova privind denumirile de origine și indicațiile geografice este elaborată după standardele UE și reglementează aspectele privind înregistrarea, exploatarea și protejarea DOP/IGP. Cu toate acestea, vinificatorii nu utilizează aceste drepturi de proprietate intelectuală pentru a spori competitivitatea produselor lor. Cauzele neutilizării DOP/IGP sunt lipsa de popularizare și educare a producătorilor vinicoli privind avantajele DOP/IGP, insuficiența studiilor privind delimitarea arealului viticol, complexitatea procedurii de înregistrare DOP/IGP. În afară de acesta, fiind orientați prioritar la exportul în statele CSI, producătorii preferau să nu se complice cu adaptarea la cerințele respective, deoarece acestea nu erau cerute pe piețele din est. În același timp, vinurile cu DOP/IGP sunt considerate vinuri de cea mai înaltă calitate în UE, iar importul acestora fără indicația provenienței nu este permisă în multe țări europene, sau acestea se comercializează în categoria cea mai joasă de prețuri, ca vinuri de masă roșii sau albe. În statele „Lumii Noi” vinurile DOP/IGP au, în schimb, mai mult o funcție de promovare.

În afară de diferențele esențiale existente în felul cum este reglementat sectorul vitivinicol în țările UE și în alte țări cu tradiție în vinificație de felul cum este reglementat sectorul respectiv în R. Moldova, există diferențe majore și de sistem, printre care cele mai importante sunt absența micilor producători din spectrul producătorilor de vinuri și inexistența, practic, a pieței de desfacere interne pentru produsele vinicole moldovenești.

2. Absența micilor producători de pe segmentul producătorilor vinicoli din R. Moldova

În întreaga lume „vinicolă”, micii producători reprezintă un element de bază al industriei, care promovează tradițiile și inovația în vinificație. De exemplu, în Slovenia, Franța, Australia, Noua Zelandă, Chili și SUA aceștia produc până la 50% din toată producția de vin. În Franța micii producători dețin 54% din suprafețele de viță-de vie și angajează 77% din lucrătorii permanenți din industria vinicolă. În Australia și Noua Zelandă aceștia constituie 80% din totalul producătorilor de vinuri. Circa 210 mii de mici producători din Europa formează Confederația Europeană a Vinificatorilor independenți. Pentru comparație, Asociația Micilor Producători de Vinuri din Moldova întrunește doar 5 membri¹¹. Activitatea micilor producători prezintă un șir de avantaje pentru ramură, economie și societate în general:

- aceștia contribuie la dezvoltarea rurală durabilă;
- produc vinuri de calitate, autentice și tradiționale;
- sunt promotori ai culturii și tradițiilor naționale și regionale și prin aceasta pot constitui o importantă atracție turistică;
- sunt producători implicați în toate etapele procesului de vinificație: de la creșterea stru-

¹¹ Studiu comparativ al cadrului legal viti-vinicol al Republicii Moldova în vederea formulării recomandărilor privind facilitarea activității producătorilor mici de vinuri, Asociația micilor producători de vinuri din Moldova.

gurilor, prelucrarea acestora, producerea vinului, până la îmbuteliere și comercializare. Datorită acestui fapt, precum și a dimensiunilor mici ale afacerii, sunt capabili să se adapteze rapid cerințelor pieței și să reacționeze eficient la evoluțiile adverse de pe piețele de desfacere;

- sunt promotorii inovațiilor și ai calității în ramură: micii producători sunt principalii producători de vinuri bio și organice, cerea pentru care este în creștere pe plan mondial.

Absența practic, a acestui sector în cadrul industriei vinicole moldovenești se datorează atât moștenirilor din trecut, când această ramură era orientată exclusiv la producerea în masă, cât și numeroaselor bariere de ordin regulator, normativ și administrativ. Toate deficiențe enumerate mai sus, referitoare la cadrul normativ și administrativ afectează în primul rând micii producători, făcând imposibil ca acestea să se conformeze normelor în vigoare. Asta în condițiile în care cadrul normativ legal nu conține nici o prevedere specială sau excepție pentru această categorie, micii producători fiind supuși normelor generale pentru toate categoriile de vinificatori, inclusiv taxa de licențiere anuală de 20 mii lei, deținerea de „capacități minime de producție”, depozite capitale de cel puțin 500 m², instrucțiuni tehnologice obligatorii, aceleași reguli generale de etichetare, certificare, „asortiment anual de producție”, etc.

3. Lipsa pieței interne de desfacere a vinurilor

Spre deosebire de țările cu tradiție în vinificație, așa ca Franța, Italia, Spania, care consumă până la 70% din vinul produs, sau Argentina și SUA, unde se realizează 90% și 85% din vinul produs, Moldova are o cultură de consum a vinului destul de subdezvoltată, consumând doar circa 5% din producția industrială de vin. Conform estimărilor, într-un an se consumă doar 0,5 mil. decalitre de vin industrial și circa 8 milioane decalitre de vin „țăranesc”, sau de casă. Printre cauzele care condiționează consumul redus de vinuri industriale pe piața internă se numără:

- producția mare de vin de casă, sau „țăranesc”;
- lipsa totală sau insuficiența tradițiilor de consum a vinurilor industriale/comerciale;
- băuturile alcoolice tari sunt mai competitive din punct de vedere al prețului decât vinul;
- promovarea activă și creșterea semnificativă a consumului de bere.

Boxa 3. În anul 2009 în Moldova s-au realizat circa 4 milioane sticle de vin, 60 milioane sticle de votcă/rachiu și circa 300 milioane sticle de bere. Consumul de vin industrial constituie 1,7 litri pe cap e locuitor, pe când consumul de vin de casă – 27,4 litri. În același timp, conform datelor organizației Mondiale a Sănătății, Moldova ocupă locul 5 în lume după consumul de alcool, cu 25,9 litri de alcool pur pe cap de locuitor mai în vârstă de 15 ani.

Lipsa pieței interne de desfacere face din industria vinicolă din Moldova o ramură puțin atractivă pentru investițiile străine. În același timp, încă înainte de declanșarea crizei în această ramură, mulți investitori străini își exprimau opinia că este riscant să investească într-o ramură, pentru care piața de desfacere internă practic lipsește. Astfel, stimularea consumului de vin în detrimentul altor băuturi mai puțin tradiționale pentru Moldova ar trebui să fie o prioritate pentru orice strategie de relansare a sectorului.

4. Riscul de faliment sau de încetare a activității în urma dificultăților financiare și a sechestrării averii

Conform datelor din Registrul cauzelor de insolabilitate, la data de 01.07.2010 se aflau în procedură de insolabilitate, sau au fost înaintate cereri de inițiere a procedurii de insolabilitate în raport cu 23 de companii din sectorul respectiv (tabelul 7):

Conform înregistrărilor din registrul respectiv, doar trei companii se află în procedura planului, adică s-a ajuns la înțelegerea între creditorii privind încercarea de reanimare a întreprinderilor. În toate celelalte cazuri, sau procesul se află la etapa de confirmare a creanțelor, sau creditorii nu au ajuns la un consens în privința restructurării sau lichidării întreprinderii, sau se caută cumpărători pentru patrimoniul întreprinderilor respective. Cu părere de rău, în registru nu sunt făcute alte înregistrări

Tabelul 7: Companiile din sectorul vinicol, aflate în procedură de insolabilitate la 01.07.2010

#	Compania vinicola	Cine a intentat procesul	Data înaintării cererii	Data inițierii procedurii de insolabilit.	Administrator	Stadiul
1	Acorex Wine Holding SA	Singuri	25.03.2009	18.06.2009	Muntean Oleg	
2	Tighina Vin SRL	SRL Nova-Imprim	18.10.2009	19.02.2010	Pelin Veaceslav	
3	Zlatovin SRL	Singuri	03.06.2009	31.03.2010	Muntean Oleg	
4	Acorex Pământ SRL	Singuri	26.01.2010	03.03.2010	Apostol Veaceslav	
5	Fabrica de Vinuri Chirsova SA	Singuri	26.03.2010		Popa Ion	
6	Combinatul de Produse Alimentare din Bălți, IS	Singuri	09.04.2010	10.06.2010	Coltun Elvira	
7	Aspect-Invest SRL	Singuri	11.05.2010		Pogoni Domnita	
8	Vinuri Ialoveni SA	Singuri	12.05.2010		Tabuncic Oleg	
9	Fabrica de Vin Cojușna, SA	Singuri	04.06.2010		Muntean Oleg	
10	Vinăria Vinus, SRL	I.F.S., Strășeni	09.06.2009	20.10.2009	Potorac Ion	
11	Vinarii Răscaiețenii SA	I.F.S., Ștefan-Vodă	15.05.2009	07.07.2009	Busuioc Vladimir	Procedura planului
12	Zubrești SA	Vininvest SRL	02.07.2003	28.12.2005	Pelin Veaceslav	Procedura planului
13	GeneralVinFructProduct SA	Singuri	02.12.2009		Captari Vladimir	
14	Avralik Vin SRL	I.F.S. UTA Găgăuzia	13.03.2009		Nacu Anatolie	
15	Costești Vin SRL	Singuri	14.07.2008	08.08.2008	Ambrosi Tudor	
16	Fraga SA	Singuri	28.05.2007	15.06.2007	Captari Vladimir	
17	Combinatul Vitivinicol Național-Vin, IS	C.N.A.S.	20.02.2001	23.09.2004	Munteanu Corneliu	Procedura planului
18	Basarab-Vin SA	Singuri	06.12.2006	14.02.2007	Balan Vladimir	
19	Vininvest SRL	Fabrica de Vin Cojușna	04.03.2010		Bodnari Iurie	
20	Basavin Grup SA	Cristal Flor	21.07.2006	intentat	Macovetchi A.	
21	Fabrica de Vinuri Vulcănești, SA	Singuri	17.11.2009		Pelin Veaceslav	
22	Vorniceni-Agrovin, CAPC	I.F.S. Strășeni	25.01.2010		Pinzaru Mihail	
23	Botritis SA	Singuri	11.08.2009	18.12.2009	Chilaru Adrian	

în afară de cele referitoare la data depunerii și admiterii cererii, data inițierii procedurii, numirile și destituirile din postura de administrator al procedurii și inițierea procedurii planului, astfel că nu este posibil de determinat la ce etapă se află procedura respectivă, deși unele companii se află în acest proces de 3-4 ani fără a exista vre-o înscriere referitor la stadiul procedurii. Nici informația referitoare la cine a intentat procedura nu este întotdeauna exactă, iar suma creanțelor creditorilor este irelevantă, deoarece nu este completă.

Referitor la companiile care se află în procedură de executare silită, sau le este sechestrat gajul, nu există un registru în acest sens, din această cauză este greu de stabilit numărul acestora. Reieșind din informația obținută în cadrul întrevederilor cu reprezentanți ai băncilor, ai companiilor vinicole, din chestionarele completate, precum și din informația băncilor

referitoare la comercializarea gajului, publicate pe site-urile respective, numărul acestora este cel puțin 8. Aici trebuie de menționat, că numărul companiilor care se confruntă cu dificultăți financiare este cu mult mai mare, însă multe din ele nu se află în lista companiilor insolabile, sau în proces de executare silită a gajului deoarece creditele acestora au fost restructurate și prelungite de mai multe ori. Cu referire la întreprinderile chestionate, numărul de restructurări/prolongări a creditelor, în începând cu martie 2006 a fost de la 2 până la 4 pentru fiecare întreprindere.

În afară de aceasta, băncile recurg deseori la așa-numitele restructurări „ascunse”, când creditele „cu probleme” sunt rambursate din contul unor noi credite acordate. Se recurge la astfel de procedee nu întotdeauna din grijă față de client sau față de soarta ramurii, ci din raționamentul că în caz contrar,

acestea ar fi nevoite să porceadă la exercitarea dreptului de gaj (când toate procedeele legale de restructurare/prolongare au fost deja epuizate). În general, băncile recurg la această soluție fără prea multă plăcere, în cazul persoanelor juridice, și a companiilor vinicole, în special.

Toți reprezentanții băncilor chestionați au spus că se confruntă cu probleme la comercializarea gajului, din cauză că sectorul este în declin, iar cerere pentru patrimoniul scos la vânzare practic nu există, sau se comercializează la un preț, care nu acoperă datoria debitorului. În afară de aceasta, procedura de executare silită a gajului durează un timp îndelungat, perioadă în care datoria este „înghețată”, astfel că băncile preferă restructurările și prolongările, fie cele pe față, sau ascunse, cazuri în care acestea pot încasa în continuare dobânzi, cu condiția că nu există „pericolul” de degradare, deteriorare sau diminuare a valorii gajului.

Și în cazul întreprinderilor care trec prin procedură de insolabilitate și s-a purces la lichidarea masei debitoare (Basarab-Vin, Costești Vin), au fost nenumărate încercări de a vinde întreprinderile, inițial ca un patrimoniu unic, apoi pe părți, dar până în prezent nu s-a reușit din cauza lipsei interesului față de acestea din partea investitorilor/cumpărătorilor potențiali. În cazul Basarab-Vin au fost comercializate doar stocurile, și aceasta doar datorită faptului că au fost vândute cu mult sub valoarea de piață. Costești-Vin a trecut, inițial, prin procedura planului, însă nu s-a reușit reabilitarea întreprinderii, astfel că creditorii au hotărât să lichideze întreprinderea.

5. Investițiile și finanțarea insuficientă, coroborate cu o supraîndatorare, a sectorului

În afară de faptul că economia R. Moldova, în general, oferă puține stimulente pentru investitorii străini, sectorului vinicol în starea sa actuală oferă și mai puține. În afară de achiziționarea în acest an de către Horizon Capital a cotei majoritare din capitalul grupului de vinării Bostavan contra sumei de 15 mil. dolari SUA, precum și a investițiilor de 5 milioane dolari SUA cu 2 ani în urmă făcute de către Corporația Financiară Internațională (CFI) în capitalul Vinăriei Bostavan, în ultimii 4-5 ani nu au avut loc achiziții însemnate în acest sector. Dar și investițiile amintite nu pot fi considerate tipice și reprezentative, deoarece au fost efectuate de către organisme financiare internaționale și nu de investitori privați.

Și majoritatea celor chestionați au indicat că sunt dispuși să cedeze de la 24% până la 100% din capitalul social, unor potențiali investitori. În majoritatea absolută din cazuri, însă, aceștia nu au o strategie de atragere a investitorilor și nu îi caută activ. Aproape lipsesc cazurile, când companiile vinicole ies cu pachete de acțiuni spre vânzare la bursa de valori. Nu există date oficiale referitoare la structura pe tipuri de proprietate a companiilor vinicole, însă se estimează că circa 60% din capitalul acestora este deținut de investitorii ruși. Investitorii influențează în mod direct modelul de business al fiecărei companii vinicole. Foarte mulți sunt interesați doar de scoaterea unor profituri pe termen scurt și mediu, punând accentul pe volume mari de producție/prețuri mici – în cele mai multe din cazuri această tactică își pune amprenta în calitatea joasă a vinurilor.

Interdicția de a deține în proprietate pământul pentru investitorii străini reprezintă o constrângere în atragerea acestora în sectorul respectiv, mai ales în lumina faptului că pentru companiile din acest sector integrarea pe verticală se consideră critică pentru menținerea controlului calității la toate etapele de producere, și în primul rând la cea de producere a strugurilor și pentru asigurarea cu cantități suficiente de materie primă prin deținerea propriilor plantații de viță-de-vie. O soluție în acest sens ar l-ar putea constitui leasing-ul/arendarea pe termen lung a loturilor de pământ, însă această soluție este considerată de investitorii străini în cele mai multe din cazuri, prea riscantă în condițiile instabilității politice și economice din Moldova.

În atare condiții, companiile vinicole apelează la credite bancare ca sursă principală de finanțare a activității. Însă accesul la credite pentru companiile din sectorul respectiv este din ce în ce mai dificil. Reprezentanții a două dintre băncile chestionate au spus că, în general, evită să crediteze companiile din acest sector, din cauza riscurilor majore existente în acest sector. Excepție pot face doar companiile care au o istorie creditare bună cu banca, sau prezintă garanții de repatriere a încasărilor de la export sub formă de garanții sau acreditive bancare. Tabelul 8 de mai jos ilustrează sursele principale de finanțare pentru companiile din sectoarele de producere a băuturilor alcoolice distilate și vinurilor, precum și evoluția acestora începând cu anul 2005:

Tabelul 8: Sursele de finanțare ale activității companiilor din sectoarele de producere a vinurilor și băuturilor alcoolice distilate și evoluția acestora în perioada 2005-2009

Indicatorii	2005		2006		2007		2008		2009	
	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri
Datorii financiare pe termen lung (DFTL) și datorii financiare pe termen scurt (DFTS), mil. lei	471	2.798	477	2.967	587	2.954	605	2.941	671	3.071
<i>DFTL+DFTS/Total Pasive, %</i>	29%	39%	29%	42%	31%	42%	30%	42%	34%	43%
Datorii comerciale pe termen scurt (DTS), mil. lei	348	1.710	329	1.563	394	1.447	478	1.243	432	1.248
<i>DTS/Total Pasive, %</i>	21%	24%	20%	22%	21%	21%	24%	18%	22%	17%
Capital propriu (CP), mil. lei	754	2.095	765	2.109	784	2.101	848	2.376	760	2.388
<i>CP/Total Pasive, %</i>	46%	30%	46%	30%	42%	30%	42%	34%	39%	33%
Datorii calculate pe termen scurt (DCTS) și termen lung (DCTL), mil. lei	70	488	78	440	103	460	80	507	98	493
<i>DCTS+DCTL/Total Pasive</i>	4%	7%	5%	6%	6%	7%	4%	7%	5%	7%
Venituri totale operaționale	990	4.551	696	2.656	669	2.012	661	2.415	565	2.101
<i>Datorii pe termen scurt, total/Venituri totale operaționale</i>	56%	68%	74%	100%	89%	124%	111%	89%	123%	107%

Sursa: Alcătuit de autor în baza datelor BNS

Datele din tabelul 8 confirmă concluzia că creditele și împrumuturile constituie sursa principală de finanțare a activității companiilor din sectorul vinicol. Acestea constituiau 34% și 43% din totalul surselor de finanțare pentru sectorul de producere a băuturilor alcoolice distilate și, respectiv, cel de producere a vinurilor în anul 2009. Față de anul 2005 aceste cifre s-au majorat cu 5 și, respectiv, 4 p. p. S-ar părea că companiile din sectorul respectiv beneficiază de mai multă finanțare din partea băncilor. Pentru a înțelege, însă, cauzele acestei majorări, este nevoie să privim din contul căror factori s-a produs aceasta.

La o primă analiză, se observă ușor o reducere însemnată a datoriilor comerciale. Dacă pentru sectorul de producere a băuturilor alcoolice distilate se produce o creștere, chiar, a acestora în 2009 față de 2005 cu 1 p. p., pentru sectorul de producere a vinurilor acestea s-au redus cu 7 p. p., ceea ce înseamnă că companiile din

sectorul respectiv nu mai beneficiază în aceeași măsură de încredere și credite comerciale de la furnizori, asta însemnând că companiile vinicole sunt nevoite să facă mult mai multe plăți în avans pentru stocuri și materiale de completare, decât cu 4 ani în urmă. Pentru a acoperi acest deficit, companiile respective trebuie să recurgă la credite, împrumuturi, sau să utilizeze resurse proprii.

Dacă coroborăm aceste cifre la totalul veniturilor operaționale vedem că, de fapt, nu este vorba de o majorare a finanțării din partea băncilor, ci de o supraîndatorare a companiilor din sectoarele respective, că, de fapt, creșterea datoriilor financiare se datorează nu atât primirii de noi credite, cât imposibilității companiilor de a se achita cu creditele deja existente. Astfel, dacă în anul 2005 companiile din cele două sectoare aveau datorii financiare cu termenul de rambursare până la un an, care constituiau în ordine, 58% și 72% din

totalul veniturilor operaționale anuale, apoi în anul 2009 acestea constituiau deja 123% și, respectiv, 107%, adică, într-un an companiile respective trebuie să întoarcă creditorilor de 1,23 și 1,07 ori mai mult, decât câștigă din veniturile realizate în aceeași perioadă de timp (!), fără a pune la socoteală costurile și cheltuielile pentru care plata se face imediat sau în avans și făcând abstracție de decalajul dinte momentul înregistrării veniturilor și cel al încasării efective a banilor.

Că nu este vorba despre o activizare a creditării sectorului respectiv, ci din contra, de o diminuare a acesteia, coroborată cu probleme legate de rambursarea creditelor contractate în trecut, putem concluziona din datele tabelului 9, de mai jos:

Astfel, în perioada decembrie 2006 – iunie 2010 ponderea creditelor din sectorul vitivinicol în totalul creditelor pe economie s-a redus de la 11,1% până la 6,4% (înainte de instituirea embargo-ului în martie 2006, ponderea acestora era și mai mare, de circa 15%). În același timp, ponderea creditelor noi acordate sectorului vitivinicol în perioada aprilie 2008 – iunie 2010 în totalul creditelor noi

acordate pe economie a variat doar între 2,0% și 3,4%. În timp ce soldul total pe economie al creditelor s-a majorat cumulativ în perioada decembrie 2006 – iunie 2010 cu 64,5%, soldul creditelor sectorului vitivinicol s-a redus în aceeași perioadă cu 6,1%.

Ponderea reducerilor pentru pierderi la creditele sectorului vitivinicol în totalul reducerilor pentru pierderi la credite în perioada decembrie 2006 – iunie 2010 a fost mai mare decât ponderea creditelor acestui sector în totalul creditelor, ceea ce vorbește despre faptul că calitatea acestora în aceeași perioadă a fost mai joasă decât a celorlalte credite. Cu toate acestea, cifra respectivă s-a redus de 2 ori în această perioadă, datorită creșterii într-un ritm mult mai mic a valorii absolute a reducerilor pentru pierderile la creditele sectorului vitivinicol, în comparație cu ritmul de creștere al valorii totale a reducerilor pentru pierderi la creditele pe întreaga economie. Astfel, creșterea cumulativă a indicatorului respectiv pentru sectorul vitivinicol pentru perioada analizată a constituit 56,2%, în timp ce creșterea cumulativă a acestuia pentru întreaga valoare a creditelor pe economie a constituit 151,4%. Conform datelor MAIA, la data de 01.09.2010 datoriile

Tabelul 9: Creditele acordate sectorului vitivinicol în perioada 2006 – iunie, 2010

Indicatorii	2006	% din total	2007	% din total	2008	% din total	2009	% din total	6 luni, 2010	% din total
Credite acordate sectorului vitivinicol, mil. lei					545**	2,0%	441	3,1%	358	3,4%
<i>Creșterea(+)/descreșterea(-) fata de anul precedent, %</i>							-19,0%		-	-
Credite acordate total pe economie, mil. lei	18.227	100%	26.487	100%	27.812	100%	14.247	100%	10.480	100%
<i>Creșterea(+)/descreșterea(-) fata de anul precedent, %</i>	-		45,3%		5,0%		-48,8%		-	-
Soldul creditelor sectorului vitivinicol, mil. lei	1.539	11,1%	1.531*	7,4%	1.417	5,7%	1439	6,4%	1.443	6,2%
<i>Creșterea(+)/descreșterea(-) fata de anul precedent, %</i>	-		-0,5%		-7,5%		1,6%		0,2%	
Soldul total al creditelor pe economie, mil. lei	13.830	100%	20.753	100%	24.772	100%	22.429	100%	23.457	100%
<i>Creșterea(+)/descreșterea(-) fata de anul precedent, %</i>	37,2%	-	50,1%		19,4%		-9,5%		4,6%	
Soldul reducerilor pentru pierderile la creditele sectorului vitivinicol, mil. lei	149	20,9%	168*	19,3%	196	15,7%	253	11,7%	246,8	10,1%
<i>Creșterea(+)/descreșterea(-) fata de anul precedent, %</i>	-		13,2%		16,5%		29,2%		-2,6%	
Soldul reducerilor pentru pierderile la credite total, mil. lei	713	100%	873*	100%	1.248	100%	2.164	100%	2.437	100%
<i>Creșterea(+)/descreșterea(-) fata de anul precedent, %</i>	34,8%		22,4%		43,0%		73,4%		12,6%	

Sursa: Alcătuit de autor în baza datelor BNM

* - Datele sunt la situația din 30.11.2007 (pentru perioada 31.12.2007- 31.03.2008 nu există date)

** - Datele cumulative doar pentru trimestrele II, III și IV, anul 2008

expirate la credite ale celor 64 de întreprinderi vinicole care au prezentat informația Ministerului, constituia 242,2 milioane lei, sau circa 24 % din datoriile totale la credite.

Tot în cadrul MAIA au fost colectate informații referitoare la indicatorii financiari de la 69 de întreprinderi vinicole. Conform acestor date, la data de 01.07.2010, 8 întreprinderi aveau datorii care depășeau activele totale la aceeași dată, iar alte 25 de companii aveau datorii care depășeau valoarea totală a creanțelor și a stocurilor lor, astfel că pentru a supraviețui, aceste companii trebuie să-și vândă o parte din activele pe termen lung, să facă aport de capital sau să majoreze semnificativ viteza de rotație a stocurilor și a creanțelor, și în același timp să obțină restructurarea în termeni utili a datoriilor.

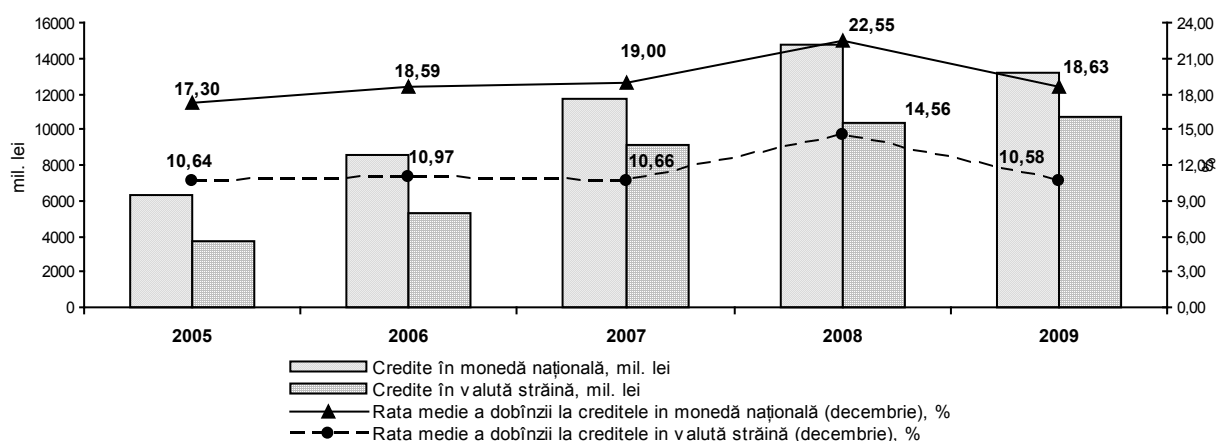
În concluzie, se poate de constatat că sectorul vinicol suferă de o supraîndatorare, coroborată cu o insuficiență de finanțare, din cauza problemelor cu rambursarea creditelor contractate anterior și a riscurilor majore asociate cu acest sector în percepția creditorilor. Astfel, orice acțiune de relansare a sectorului trebuie să aibă în vedere rezolvarea problemei datoriilor istorice ale sectorului și asigurarea unui acces mai bun la finanțare, circumstanțe care constituie la moment un impediment serios în activitate acestui sector.

6. Marja de profitabilitate la limita sau sub limita pragului de rentabilitate

Majoritatea companiilor din sector activează astăzi la limita pragului de rentabilitate, sau înregistrează pierderi însemnate. Cauzele acestora sunt, în primul rând, diminuarea semnificativă a vânzărilor, ca urmare a pierderii totale sau parțiale a pieței tradiționale de desfacere, Rusia. Cu toate că companiile au adoptat măsuri de limitare a cheltuielilor, în primul rând, disponibilizarea personalului, limitarea drastică sau stoparea totală a cheltuielilor de investiții, reducerea cheltuielilor administrative, acestea nu au fost în măsură să contracareze efectele reducerii dramatice a vânzărilor. Cheltuielile de amortizare, întreținere a stocurilor mari de vinuri în vrac, dobânzile mari și ratele scadente la creditele bancare constituie o povară grea, în condițiile în care vânzările în anul 2009 constituiau doar circa 45% din vânzările înregistrate în anul de pre-criză, 2005, iar toate cheltuielile și plățile menționate nu pot fi reduse proporțional volumului de producție sau al vânzărilor. La acestea, pe parcursul anilor 2007-2009 s-a adăugat efectul de întărire a leului, care a erodat puternic rata de profitabilitate a întreprinderilor exportatoare și așa subțiată de influențele menționate.

a) *Dobânzile înalte la credite.* Majoritatea companiilor intervievate au indicat ca principala problemă în relația cu băncile, dobânzile înalte practicate de acestea. Figura 6 de mai jos prezintă cum au evoluat creditele și ratele dobânzilor la credite în perioada 2005-2009:

Figura 6: Evoluția ratelor dobânzilor la creditele în valută și monedă națională în perioada anilor 2005-2009

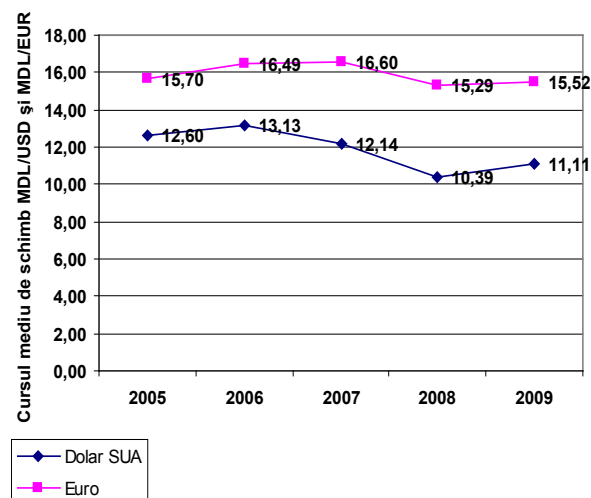

Sursa: MEC: Informație operativă cu privire la evoluția social - economică a Republicii Moldova în ianuarie-decembrie 2009

În anul 2006, rata medie a dobânzilor la creditele în lei a crescut cu 1,29 p. p., în 2007 – încă cu 0,41 p. p., iar în 2008 – cu 3,55 p. p. Astfel, în perioada decembrie 2005-decembrie 2008, rata dobânzii la creditele în lei a crescut cumulativ cu 5,25%. În același timp, ratele dobânzilor la creditele în valută, deși într-un ritm mai lent, au crescut și acestea în aceeași perioadă cu 3,92%, cumulativ. Situația s-a mai îmbunătățit în anul 2009, din cauza reducerii cererii la credite ca urmare a crizei economico-financiare mondiale și a relaxării politicilor monetare de către BNM, însă aceasta nu a putut salva cu mult situația companiilor din sectorul vinicol, care se aflau deja în criză profundă și care, în marea lor parte, nu mai pot accesa credite noi cu dobânzi mai mici din cauza situației financiare precare și a datoriilor istorice la credite.

b) *Întărirea monedei naționale, din cauza politicii „leului puternic”, promovată de BNM în perioada 2007-prima jumătate a anului 2009.* Deoarece majoritatea contractelor de export sunt în dolari SUA (pentru piețele de desfacere din CSI) și EUR (pentru Europa de Vest și de Est), iar costurile și cheltuielile de producție – în lei, evoluția cursului de schimb al leului față de valutele respective influențează puternic marja de rentabilitate a companiilor din sectorul vinicol. Companiile vinicole au fost nevoite în ultimii ani să reducă prețurile la producția livrată, în special pe principalele piețe de export, Rusia, Ucraina și Belarus, deoarece devalorizarea valutei acestor țări în combinație cu leul puternic le făcea necompetitive pe piețele respective. Astfel, pentru a face față competiției de pe piețele respective, companiile au fost nevoite să reducă marja de rentabilitate și așa destul de mică. Deoarece cea mai mare parte a exporturilor de vinuri moldovenești se îndreaptă spre țările CSI, cu care sunt încheiate contracte de export în USD, profitabilitatea companiilor vinicole exportatoare a avut mult de suferit în urma diminuării cu 22% a cursului de schimb al dolarului față de leul moldovenesc în perioada anilor 2007-2008. În aceeași perioadă Euro s-a depreciat cu 7,2%:

Figura 7: Evoluția cursului de schimb MDL/USD și MDL/EUR în perioada anilor 2005-2009

Sursa: BNM

c) *Stocurile nevalorificate din anii trecuți și durata mare de recuperare a creanțelor.* Profitabilitatea întreprinderilor din industria vinicolă a fost puternic influențată de stocurile și creanțele acumulate în perioada anilor 2005-2009, mai ales din cauza blocării exporturilor în Rusia, din martie 2006 până în noiembrie 2007. După cum a fost deja menționat în paragrafele anterioare, în afară de faptul că nu au avut unde își orienta rapid exporturile, după închiderea pieței de desfacere din Rusia, companiile din acest sector au continuat să își completeze stocurile, în speranța unei reveniri rapide pe pozițiile de dinainte de embargo, după ridicarea interdicțiilor de export. Cumulate cu interdicția autorităților moldovene de export a vinurilor, divinurilor și distilatelor în vrac, aceasta a dus la acumularea unor stocuri importante de producție vinicolă, care va continua să influențeze vânzările și în anii următori, așa cum la 01 iulie anul curent, companiile vinicole aveau încă în stoc circa 20 mil. decalitri de produse vinicole din anii trecuți, mai mult de jumătate din care aveau 2-3 ani și mai mult. Multe dintre acestea sunt de o calitate joasă și vor putea fi comercializate doar după distilare.

Dacă în valoare absolută creșterea stocurilor nu este atât de evidentă (pe parcursul ultimilor 4 ani stocurile companiilor din industria de producere a băuturilor alcoolice distilate

Tabelul 10: Stocurile, creanțele și viteza de rotație a acestora în perioada anilor 2005-2009 la companiile din industria de producere a băuturilor alcoolice distilate și a vinurilor

Indicatorii	2005		2006		2007		2008		2009	
	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri
Stocuri, mil. lei	794	2.416	857	2.186	1.021	2.165	1.140	2.182	1.141	2.152
Viteza de rotație a stocurilor, zile	394	252	595	407	730	543	888	459	1.057	583
Creșterea vitezei de rotație a stocurilor	-	-	51%	62%	23%	33%	22%	-16%	19%	27%
Creanțe, mil. lei	349	1.573	309	1.544	325	1.406	327	1.380	271	1.488
Viteza de rotație a creanțelor	129	126	162	212	177	255	181	209	175	259
Creșterea vitezei de rotație a creanțelor	-	-	26%	68%	9%	20%	2%	-18%	-3%	24%

Sursa: Alcătuit în baza datelor BNS

au crescut cumulativ cu 39%, iar a celor din industria de producere a vinurilor s-au redus cu 11%), raportate la costurile vânzărilor, care s-au redus în aceeași perioadă cu 56% și respectiv, 73%, rezultă o încetinire a vitezei de rotație a stocurilor de mai mult de 2 ori: pentru întreprinderile din industria de producere a băuturilor alcoolice distilate de la 394 zile în 2005, la 1057 zile în 2009, iar pentru cele din industria de producere a vinurilor - de la 252 zile la 583 zile (tabelul 10). Toate acestea generează pierderi și cheltuieli suplimentare pentru companiile din sectoarele respective și reduc din eficiența activității și marja de profit.

Și creanțele companiilor din sectoarele respective au avut o creștere semnificativă: dacă în valoare absolută acestea s-au redus chiar, cumulativ pentru ultimii 4 ani, cu 23% și 5% în ordine pentru cele 2 sectoare, raportate la veniturile totale operaționale, care s-au redus în aceeași perioadă cu 49% și 59%, rezultă o creștere dramatică a duratei de încasare a creanțelor – cu mai mult e 1/3 pentru companiile din sectorul de producere a băuturilor alcoolice distilate (de la 129 zile la 175 zile) și aproape de 2 ori pentru cele din sectorul de producere a vinurilor (de la 126 zile la 259 zile).

Toți factorii menționați mai sus au condiționat faptul, că în ultimii 4 ani, din 2006 până în

2009 industria de producere a vinurilor și cea de producere a băuturilor alcoolice distilate au acumulat împreună pierderi nete de circa 76,2 milioane lei. Necătând la faptul că rata profitului brut pentru întreprinderile din sectorul de producere a vinurilor a crescut cu 10 p. p. (de la 19% în 2005, la 29% în 2009, tabelul 11), în special datorită reducerii semnificative a prețurilor la struguri, acest lucru nu a condiționat o mai mare profitabilitate pentru companiile din acest sector, deoarece, activând la doar o fracțiune din capacități, companiile nu își pot reduce proporțional cheltuielile.

Astfel, cu toate că în urma măsurilor anticriză întreprinse de companii, cheltuielile comerciale, generale și administrative, și alte cheltuieli operaționale s-au diminuat în 2009 în comparație cu 2005, pentru industria vinurilor cu 326 mil. lei sau 31% în valoare absolută, în raport cu vânzările acestea s-au majorat de la circa 16% din vânzări în 2005, până la 38% în 2009. De remarcat că cel mai mult „cântăresc” în totalul cheltuielilor, alte cheltuieli operaționale, care constau aproape exclusiv din dobânzi bancare, 16% din vânzări în 2009, față de doar 5% în 2005 (!) pentru companiile din sectorul de producere a băuturilor alcoolice distilate și 17% în 2009 față de 10% în 2005 (!) pentru cele din sectorul de producere a vinurilor.

Tabelul 11: Rezultatele financiare ale sectoarelor de producere a băuturilor alcoolice distilate și vinurilor în perioada anilor 2005-2009

Indicatorii	2005		2006		2007		2008		2009	
	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri	Băuturi alcoolice distilate	Vinuri
Venitul din vânzări, mil. lei	967	4.316	672	2.508	638	1.871	606	2.282	518	1.887
Costul vânzărilor, %	76,1%	81%	78%	78%	80%	78%	77%	76%	76%	71%
Rata profitului brut, %	24%	19%	22%	22%	20%	22%	23%	24%	24%	29%
Cheltuieli comerciale, %	2,6%	8%	4%	9%	8%	10%	10%	9%	10%	11%
Cheltuieli generale și administrative, %	8,2%	7%	9%	10%	10%	13%	11%	12%	11%	11%
Alte cheltuieli operaționale	5,0%	10%	9%	15%	12%	19%	13%	15%	16%	17%
Rezultatul de la activitatea operațională, mil. lei	102	0	21	-171	-29	-226	-14	-138	-19	28
Impozit pe venit și rezultate de la activitatea neoperațională, %	-1%	1%	-1%	1%	2%	13%	11%	14%	-13%	-7%
Profit net, mil. lei	88	31	17	-134	-14	9	54	189	-86	-112
Rata profitului net, %	9,1%	0,7%	2,5%	-5,4%	-2,1%	0,5%	9,0%	8,3%	-16,6%	-5,9%

Sursa: Alcătuit în baza datelor BNS

De remarcat, că industria de producere a vinurilor, cu excepția anului 2009, nu a înregistrat în perioada analizată beneficiu de la activitatea operațională, iar în anii în care aceasta a înregistrat profit net (2005 și 2007), acest lucru s-a datorat unor activități ce nu țin de profilul de bază: rezultatul din activitatea de investiții și cea financiară (este și cazul industriei de producere a băuturilor alcoolice distilate în anul 2008).

Dintre cele 69 de întreprinderi, chestionate de Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, 34 aveau la 30 iunie 2010 profit zero sau înregistrau pierderi. Chiar și dinte cele mai mari 15 companii după volumul de export, prezentate în capitolul 1, 6 au raportat pierderi în valoare totală de circa 40,5 milioane lei. Per total, profitul net al celorlalte 35 de întreprinderi a constituit la data respectivă 62,3 milioane lei.

7. Acțiuni insuficiente de promovare a vinurilor și a imaginii țării ca producător de vinuri din partea statului

Unii dintre cei chestionați au menționat că

statul face prea puțin pentru a promova imaginea Moldovei ca țară producătoare de vinuri și a sprijini exporturile de vinuri prin acțiuni de promovare. Un brand specific industriei vinurilor din Moldova, foarte cunoscut în țările post-sovietice, este imaginea berzei albe cu un ciorchine de poama. Acest logo este obligatoriu pentru toate etichetele de pe sticlele de vinuri și divinuri fabricate în Moldova. Imaginea acestuia este însă mică și se pierde printre celelalte elemente de brand ale companiilor și altă informație de pe etichetă. În plus, în afara țărilor post-sovietice, acest brand este aproape necunoscut. Nu există nici un program de promovare a brand-ului respectiv, ca imagine comună a producției vinicole moldovenești peste hotare. În același timp, vinurile și producția vinicolă moldovenească au cea mai mare nevoie la etapa actuală de promovare pe piețele din afara CSI, când companiile se îndreaptă spre aceste piețe ca alternativă la piețele riscante și puțin stabile din CSI. În acest sens, atât instituțiile statului, asociațiile de profil, cât și companiile vinicole trebuie să investească mai mult atât în promovarea și imaginea vinurilor moldovenești peste hota-

re, cât și în studii, analize ale piețelor de export, preferințelor consumatorilor, canalelor de distribuție, etc. Aceasta trebuie să fie una din funcțiile de bază ale organului de administrare într-o organizare a sectorului vitivinicol, bazat pe parteneriatul public-privat. În Australia, de exemplu, Corporația Vinului și al Brandy-ului, care administrează filiera vitivinicolă și este condusă de un Comitet executiv, format pe bază de paritate din reprezentanți ai Ministerului Agriculturii și specialiști din sectorul privat, are ca funcții de bază, printre altele: promovarea națională și internațională a vinului; informarea sectorului vitivinicol și analiza piețelor; menținerea integrității imaginii vinurilor australiene și a practicilor oenologice; negocierea cu alte țări privind reducerea barierelor în calea comerțului. În afară de aceasta, Comisia pentru Comerț a Australiei (organ public), acordă asistență financiară IMM din sectorul vinicol la exportul producției, inclusiv granturi pentru rambursarea a 50% din cheltuielile suportate pentru desfășurarea activităților promoționale de export a vinurilor. Și în statele UE acordarea asistenței companiilor vinicole la promovarea exporturilor este o practică răspândită.

8. Mecanismul defectuos de distribuire a cotelor la exportul de vinuri în țările UE

În special, reprezentanți ai marilor companii exportatoare de vinuri au indicat că mecanismul actual de distribuire a cotelor este unul defectuos. Actuala cotă de 80 mii hectolitri este insuficientă și se epuizează pe la mijlocul verii. Companiile pot solicita dreptul de a beneficia de cotă la exportul în UE, adresând o cerere Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, indicând cantitatea solicitată. Fiecare cotă aprobată în baza cererii este valabilă o lună, însă este pasibilă de prelungire a termenului la solicitarea companiei. Multe companii indică cantități majorate de produc-

ție pentru export din cadrul cotei, pentru a se asigura contra epuizării acestora. Apoi prelungesc termenul pentru cota solicitată. Astfel, cota se epuizează repede. Între timp, cei care solicită cote de export nu o pot primi, deși conform datelor Comisiei Europene, publicate pe site, limita nu este atinsă. O soluție este ca cotele să fie repartizate de către Serviciul Vamal la perfectarea de fapt a fiecărui lot de export, conform principiului FCFS (first-come, first-served). Guvernul trebuie să negocieze în continuare cu UE eliminarea cotelor la exportul vinurilor moldovenești și obținerea regimului de liber schimb pentru aceste produse, în condițiile în care cotele nu sunt suficiente, iar taxele impuse vinurilor moldovenești la intrarea în UE peste limitele cotei majorează cu circa 10% prețul acestora, ceea ce le face mai puțin competitive în raport cu vinurile produse sau comercializate în UE și pentru care astfel de taxe nu se aplică.

9. Practicile de business necorespunzătoare standardelor europene

Practicile de business și cultura business-ului, în general au evoluat în ultimii ani, însă în comparație cu standardele europene, pe a cărei piață companiile moldovenești tind, acestea sunt, de multe ori, improprii. Respectarea condițiilor contractuale într-o manieră precisă și în timp util pentru mulți businessmeni locali nu se află pe lista de priorități. Aceasta, de multe ori, se referă la calitatea vinurilor livrate, termenii de livrare și alte practici de business general acceptate în vest, dar ignorate, de multe ori, în Moldova. Cu toate că unele companii dispun de certificate ISO 9001, la majoritatea companiilor practicile utilizate referitoare la condițiile sanitare, uniformitatea calității producției, practicile de management și sistemele de contabilitate utilizate nu corespund acestor standarde.

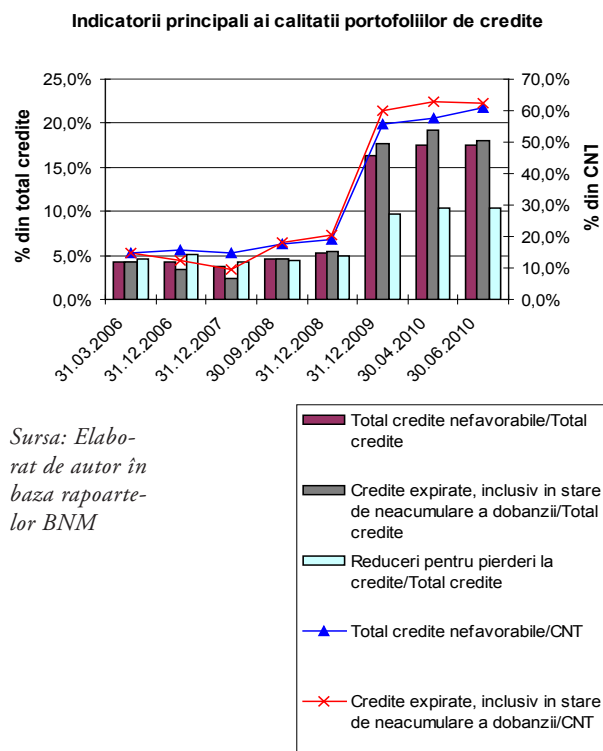
3. EVOLUȚIILE DE PE „PIAȚA GAJURILOR”

3.1. Diminuarea calității portofoliilor de credite – determinantul de bază al activizării pe „piața” gajurilor

Cei mai importanți indicatori ai calității portofoliilor de credite și, în general, a activelor bancare, dacă avem în vedere ca creditele alcătuiesc elementul major al activelor oricărei bănci, îl reprezintă volumul (ponderea) creditelor nefavorabile, care în clasificarea Băncii Naționale a Moldovei (BNM), se traduc ca credite clasificate ca sub-standarde, dubioase și compromise; volumul (ponderea) creditelor expirate, inclusiv a celor în stare de neacumulare a dobânzii, care reprezintă creditele la care plățile (aferele sumei de bază sau dobânzii) nu au fost efectuate mai mult de 30 de zile (credite expirate), sau mai mult de 60 de zile, precum și creditele clasificate ca dubioase și compromise (creditele în stare de neacumulare a dobânzii); volumul (ponderea) reducerilor pentru pierderile la credite (fondul de risc).

Dacă la începutul „crizei” vinurilor (sfârșitul primului trimestru 2006), ponderea creditelor nefavorabile în totalul creditelor constituia 4,1%, ponderea creditelor expirate, inclusiv în stare de neacumulare a dobânzii, era de 4,2%, iar ponderea reducerilor pentru pierderile la credite în totalul creditelor alcătuia 4,6%¹², atunci înainte de începutul valului doi de șoc, reprezentat de criza economică mondială, la sfârșitul trimestrului trei 2008, acestea reprezentau, în ordine, 4,6%, 4,6% și 4,5% (figura 8)¹³.

Figura 8: Indicatori ai calității portofoliilor de credite pe sistemul bancar al R. Moldova (în %)

După cum se poate urmări și din graficul de mai sus, în perioada respectivă a avut loc o majorare cu 0,5 și, respectiv, 0,6 puncte procentuale (p.p.) a ponderii creditelor nefavorabile și a celor expirate, inclusiv în stare de neacumulare a dobânzii, în totalul creditelor bancare, în timp ce reducerile pentru pierderile la credite au rămas practic la același nivel. La data de 31.12.2009 indicatorii respectivi alcătuiau deja 16,3%, 17,7% și 9,7%, ceea ce demonstrează ca valul doi de șoc suferit de sistemul bancar moldovenesc în ultimii 4 ani, sub forma crizei economice mondiale, a avut o amplitudine mult mai mare și a afectat mai serios băncile și calitatea portofoliilor de credite ale acestora.

¹² Buletin trimestrial BNM nr. 1, 2006

¹³ Buletin trimestrial BNM nr. 3, 2008

Tendențele respective s-au menținut și pe parcursul primelor șase luni ale anului 2010, ponderea creditelor nefavorabile, a celor expirate, inclusiv în stare de neacumulare a dobânzii, precum și a reducerilor pentru pierderile la credite în totalul creditelor majorându-se până la 17,5%, 18,0% și 10,4%, respectiv. Dacă e să raportăm acești indicatori la mărimea capitalului normativ total (CNT) al băncilor, involuția este și mai evidentă. Ponderea creditelor nefavorabile și a celor expirate, inclusiv în stare de neacumulare a dobânzii în CNT al băncilor s-a majorat în perioada dintre cele două crize de la 14,6% și respectiv 14,7%, până la 17,8% și 18,0%, în timp ce criza economică mondială a împins acești indicatori și mai jos, până la valori îngrijorătoare de 60,4% și 62,7%, la sfârșitul lunii iunie, curent (figura 8).

În afară de gravitatea mai evidentă a consecințelor crizei economice mondiale actuale asupra sistemului bancar, aceste cifre ne demonstrează că sistemul bancar este încă departe de a ieși din criză, în pofida semnalelor de relansare a sectorului real al economie, înregistrate în trimestrele I și II ale anului curent, iar un eventual val doi al crizei ar agrava și mai

mult situația, astfel că se impun în continuare măsuri pentru diminuarea riscului de credit și ameliorarea calității portofoliilor de credite, atât din partea băncilor, cât și a regulatorului sistemului bancar.

Dacă e să analizăm cifrele respective prin prisma fiecărei bănci în parte, cele mai mari valori ale creditelor nefavorabile au fost înregistrate la Banca Comercială Română (BCR), filiala Chișinău, la care circa 57% din credite erau nefavorabile la 30.06.2010, iar în raport cu CNT, acestea îl depășeau de circa 3 ori (tabelul 12). Pe următoarele locuri după gradul de „intoxicare” al portofoliilor de credite se situează, Eximbank (36,5%), Unibank (26,9%) și Fincombank (20,4%), ceea ce înseamnă că în aceste bănci fiecare al 2-lea, al 3-lea, al 4-lea și, respectiv, al 5-lea credit sunt problematice. Aceste cifre sunt importante de menționat mai ales în contextul problemelor examinate în subcapitolul următor. Care ar fi consecințele creșterii sau menținerii în continuare a cotelor mari ale creditelor nefavorabile în portofoliile băncilor comerciale?

- în primul rând, acestea vor eroda în continuare din profitul băncilor, deoarece băncile vor fi

Tabelul 12: Indicatori ai calității portofoliilor de credite în băncile comerciale din R. Moldova (în %)

Banca	Credite nefavorabile/ Total credite		Credite expirate, inclusiv în stare de neacumulare a dobânzii/Total credite		Reduceri p-u pierderi la credite/Total credite		Credite nefavorabile/ CNT		Credite expirate, inclusiv în stare de neacumulare a dobânzii/CNT	
	31.12.2009	30.06.2010	31.12.2009	30.06.2010	31.12.2009	30.06.2010	31.12.2009	30.06.2010	31.12.2009	30.06.2010
Banca de Economii	17,47	16,55	19,84	14,21	8,34	10,01	45,61	46,55	51,78	39,98
Banca Sociala	10,22	13,49	5,80	6,26	6,73	8,14	45,27	55,50	25,69	25,77
BCR, fil. Chișinău	62,38	57,38	63,36	61,10	34,21	32,04	321,97	261,79	327,00	278,79
Victoriabank	12,41	10,77	12,09	10,69	8,31	9,16	48,45	53,22	47,19	52,80
Eurocreditbank	25,11	17,01	9,44	4,12	10,50	7,53	13,66	11,85	5,14	2,87
Comertbank	8,53	5,88	3,80	5,49	6,91	4,59	9,10	6,13	4,05	5,73
Mobiasbanca	10,68	13,24	13,16	13,92	7,26	8,54	37,48	37,71	46,20	39,64
Moldindconbank	13,30	15,07	13,85	13,81	9,11	9,91	73,66	73,34	76,71	67,22
Moldova-Agroindbank	11,09	10,13	9,91	9,30	7,69	7,92	41,41	36,91	36,99	33,85
Procreditbank	0,99	1,72	0,84	2,09	2,72	2,88	3,10	7,72	2,61	9,37
Unibank	27,10	26,86	26,62	26,21	16,80	17,25	31,98	29,11	31,42	28,40
Universalbank	7,63	2,85	2,48	1,54	5,07	3,89	10,11	4,39	3,29	2,38
Finconbank	13,50	20,42	17,86	17,58	6,64	8,24	37,54	61,67	49,68	53,08
Eximbank	21,64	36,48	33,41	50,46	10,52	13,84	67,45	119,80	104,13	165,74
Energbank	13,16	12,34	12,01	14,47	8,01	8,08	39,44	38,55	35,98	45,19
Total	16,30	17,47	17,66	18,01	9,65	10,39	56,03	60,82	60,41	62,69

Sursa: Elaborat de autor în baza rapoartelor băncilor comerciale

nevoite să îndrepte tot mai multe mijloace din profiturile lor pentru completarea fondului de reduceri pentru pierderi la credite. Din această cauză, anul 2009 a fost primul an în care sectorul bancar al R. Moldova a devenit un business neprofitabil, acesta înregistrând pierderi din cauza majorării semnificative a fondului de reduceri pentru pierderi la credite;

- riscul major de nerambursare, reprezentat prin ponderea înaltă a creditelor nefavorabile în portofoliile băncilor se va reflecta în ratele înalte ale dobânzilor la creditele acordate, sau vor determina ca acestea să se reducă într-un ritm mult mai lent decât se vor reduce ratele dobânzilor la resursele atrase de bănci;
- băncile se pot confrunta cu probleme de lichiditate, în eventualitatea majorării în continuare a valorii creditelor nefavorabile, sau a unor șocuri care ar putea determina retragerea depozitelor de către populație și agenții economici de pe conturile bancare. La sfârșitul trimestrului II, 2010 valoarea totală a creditelor expirate, inclusiv în stare de neacumulare a dobânzii constituia circa 4,2 miliarde lei, ceea ce reprezintă circa 69% din volumul resurselor lichide disponibile ale băncilor comerciale la aceeași dată (mai mare de normativul minim de 20% care trebuie menținut conform cerințelor BNM);
- băncile vor fi în continuare extrem de precaute și rezervate în a acorda credite sectorului real al economiei, ceea ce va face ca relansarea economică să întârzie sau să se manifeste într-un ritm mai lent, decât s-ar fi putut produce, dacă băncile ar fi acordat mai multe credite. Această concluzie este confirmată și de ultimele evoluții în sistemul bancar. Conform datelor BNM, la sfârșitul trimestrului II, 2010 valoarea creditelor și leasingului financiar net în structura activelor pe întreg sistemul bancar s-a majorat cu 3,8% față de sfârșitul anului 2009, în timp ce valorile mobiliare net s-au majorat în aceeași perioadă cu 10,0%, ceea ce vorbește despre faptul că deși băncile dispun de lichidități suficiente (rata lichidității curente în aceeași perioadă a constituit 34,8%, față de minimumul de 20%

necesar), ezită să investească în continuare în sectorul real al economiei, preferând să plaseze mijloacele disponibile în active mai puțin profitabile, dar și mai puțin riscante, respectiv, în valori mobiliare de stat.

- băncile vor intensifica în continuare acțiunile de recuperare a creditelor problematice, ceea ce va însemna că tot mai multe întreprinderi vor intra în procedură de faliment și tot mai multe active ale acestora vor fi preluate de bănci și/sau propuse spre comercializare.

Tabelul 13 de mai jos prezintă, pentru comparație, ponderea creditelor nefavorabile în portofoliile băncilor din mai multe țări, grupate conform nivelului de dezvoltare al economiei:

Tabelul 13: Ponderea creditelor nefavorabile în portofoliile băncilor din diferite țări, %

Țara	2005	2006	2007	2008	2009
Economii avansate					
Statele Unite ale Americii	0,7	0,8	1,4	2,9	5,4
Marea Britanie	1,0	0,9	0,9	1,6	3,3
Japonia	1,8	1,5	1,4	1,6	1,8
Italia	5,3	4,9	4,6	4,9	6,2
Spania	0,8	0,7	0,9	3,4	5,1
Portugalia	1,5	1,3	1,5	1,9	2,8
Europa Centrala si de Est					
Polonia	11,0	7,4	5,2	4,4	7,0
România	2,6	2,8	4,0	6,5	14,8
Serbia	...	...	...	11,3	15,5
Ungaria	2,3	2,6	2,3	3,0	5,9
Estonia	0,2	0,2	0,4	1,9	5,2
Letonia	0,7	0,5	0,8	3,6	16,4
Lituania	0,6	1,0	1,0	4,6	19,4
Actualele și ex-țările CSI					
Rusia	2,6	2,4	2,5	3,8	9,6
Ucraina	19,6	17,8	13,2	17,4	33,8
Belarus	3,1	2,8	1,9	1,7	4,2
Kazahstan	...	...	...	5,1	21,2
Georgia	1,2	0,8	0,8	4,1	7,3
Armenia	1,9	2,5	2,4	4,4	4,8
Moldova	5,3	4,4	3,7	5,2	16,6

Sursa: FMI, *Global Financial Stability Report*, Aprilie 2010

După nivelul creditelor neperformante în totalul portofoliilor de credite pe sistemul bancar, dintre cele 7 actuale și ex-țări CSI, cuprinse în raportul FMI „Global Financial Stability Report”, Moldova este întrecută doar de Ucraina și Kazahstan, și se află aproximativ la nivelul unor țări din Europa Centrală și de Est, așa ca România, Serbia, Letonia, Lituania, dar cu mult în urma țărilor cu economii avansate.

În timp ce cifrele respective nu pot fi privite ca indicatori de măsurare directă a calității managementului riscului de credit, aceasta fiind influențată într-o mare măsură și de gradul de afectare a economiilor respective de către criza economică, totuși, în comparație cu țările din grupul „economii avansate” și unele țări din Europa Centrală și de Est, care au fost afectate într-o măsură mai mare sau egală cu Moldova de criza economică, se poate concluziona că diferența mare dintre nivelul acestui indicator în Moldova și țările respective este dată de calitatea și practicile de gestionare a riscului de credit utilizate. Această afirmație este cu atât mai adevărată dacă privim la indicatorul respectiv în anii de până la criză. Despre măsurile de îmbunătățire a acestor practici se va vorbi în subcapitolul următor.

3.2. Decizia BNM de majorare a capitalului de gradul I și posibilele implicații pentru managementul riscului de credit

După cum se rezultă și din capitolul precedent, diminuarea calității portofoliilor de credite bancare, provocată de consecințele crizei economice este una accentuată și care impune adoptarea unor măsuri mai complexe de combatere a riscului, decât limitarea creditării și impunerea unor condiții mai dure la acordarea creditelor.

În aceste condiții în sistemul bancar se impun două tipuri de măsuri: măsuri de ordin intern, care constau în adoptarea de fiecare bancă a unor acțiuni menite să reducă riscul de nerambursare și să asigure un grad cât mai înalt de rambursare al creditelor, inclusiv a celor problematice, și măsuri de ordin regulator, din partea BNM. Despre măsurile de ordin intern se va vorbi în capitolele ce urmează. Măsurile de ordin regulator presupun adoptarea unor reglementări de ordin prudential din partea Băncii Naționale, referitoare la activitatea băncilor comerciale.

Capitalul de gradul I pe întreg sistemul bancar s-a redus pe parcursul anului 2009 cu circa 158,5 milioane lei sau 2,4%, până la valoarea de 6453,1 milioane lei. Asta, în timp ce din con-

tul emisiunilor noi de acțiuni capitalul băncilor a fost completat pe parcursul anului trecut cu 290,3 milioane lei¹⁴. Reducerea s-a datorat atât retragerii licenței băncii comerciale Investprivatbank, cât și pierderilor înregistrate de unele bănci, determinate de completarea masivă a rezervelor pentru pierderile la credite (în anul 2009 reducerile pentru pierderi la credite s-au majorat cu peste 916,4 mil. lei, sau cu 73,4% față de anul precedent, ceea ce a determinat pierderi în valoare de 145,5 milioane lei la nivelul întregului sistem bancar).

Prin Hotărârea nr. 57 din 26 martie anul curent, Banca Națională a Moldovei a introdus modificări la Regulamentul cu privire la suficiența capitalului ponderat la risc, prin care a stabilit, începând cu 31.12.2010, cerințe referitoare la valoarea minimă a capitalului social al băncilor în mărime de 100 milioane lei, precum și a dispus majorarea capitalului minim de gradul I, începând cu 31 decembrie 2011, până la valoarea de 150 milioane lei, iar din 31 decembrie 2012 – până la 200 milioane lei. Până la aceasta modificare, norma regulatoare făcea referință doar la mărimea capitalului normativ total (CNT), care trebuia să fie de cel puțin 100 milioane lei.

Majorarea cerințelor referitoare la capitalul social minim și capitalul de minim de gradul I a fost argumentată de către BNM prin necesitatea amortizării potențialelor pierderi ale sistemului bancar în condițiile în care creditele nefavorabile au crescut vertiginos pe parcursul anului 2009. Prima parte a acestei hotărâri, referitoare la capitalul social, va afecta 5 din cele 15 bănci, care au capital social minim înregistrat mai mic de 100 milioane lei (vezi tabelul 14). Însă această măsură nu va necesita eforturi financiare suplimentare din partea băncilor respective sau acționarilor lor, deoarece aceste bănci au capitaluri de gradul I cu mult peste această valoare, ceea ce înseamnă că acestea vor trebui să îndrepte o parte din profitul nedistribuit în capitalul social. Prin această măsură BNM vrea să se asigure că în cazul unor dificultăți financiare, partea respectivă din capitalul băncii nu va putea fi retrasă.

¹⁴ Raportul Anual BNM, 2009

Tabelul 14: Indicatorii de capitalizare ai băncilor comerciale din R. Moldova

Banca	Capitalul de rangul I	CNT	Capitalul social	Reducerile p-u pierderi la credite	Suficiența capitalului ponderat la risc		Majorarea obligatorie a capital. până la 31.12.2011	Majorarea obligatorie a capital. până la 31.12.2012
	mii lei	mii lei	mii lei	mii lei	%i	%	mii lei	mii lei
	30.06.2010	30.06.2010	30.06.2010	30.06.2010	30.06.2010	30.06.2010	30.06.2010	30.06.2010
Banca de Economii	849.167	849.167	29.334	239.154	29,13	33,99	0	0
Banca Sociala	390.803	390.803	65.000	130.892	28,25	36,34	0	0
BCR, fil. Chișinău	150.236	267.622	342.750	391.295	28,62	37,93	0	49.765
Victoriabank	748.109	748.109	32.000	338.545	24,60	33,35	0	0
Eurocreditbank	150.210	150.210	108.000	7.881	138,83	51,06	0	49.790
Comertbank	181.511	181.511	20.400	8.693	127,55	48,75	0	18.489
Mobiasbanca	556.475	556.475	100.000	135.422	44,60	36,23	0	0
Moldindconbank	592.032	592.032	108.596	285.671	23,58	36,45	0	0
Moldova-Agroindbank	1.254.919	1.254.919	194.673	362.100	27,90	37,44	0	0
Procreditbank	117.855	156.375	197.133	20.137	22,81	24,45	32.145	82.145
Unibank	167.589	167.589	122.000	31.321	109,23	42,43	0	32.412
Universalbank	127.319	127.319	109.241	7.614	58,92	25,33	22.681	72.681
Finconbank	313.004	313.004	131.544	77.912	24,65	31,92	0	0
Eximbank	754.328	753.962	635.000	342.699	39,33	26,71	0	0
Energbank	228.299	228.299	80.000	57.647	41,57	37,53	0	0
Total	6.581.855	6.737.395	2.275.671	2.436.982	31,20	34,80	54.826	305.281

Sursa: Elaborat de autor în baza rapoartelor băncilor comerciale

Partea a doua a hotărârii va afecta 2 bănci, care au capitalul de rangul I mai mic de 150 milioane lei. Acestea vor trebui să-și mărească capitalul de gradul I cu un total de circa 54,8 milioane lei, din care Procreditbank – cu 32,2 mil. lei și Universalbank – cu 22,7 mil. lei, până la 31.12.2011. Atingerea nivelului de 200 mil. lei până la 31.12.2012 este deja o sarcină pentru 6 bănci, la cele 2 bănci menționate adăugându-se BCR, fil. Chișinău și Eurocreditbank cu câte 49,8 mil. lei, Comerțbank cu 18,5 mil. lei și Unibank cu 32,4 mil. lei. Celelalte 2 bănci sus-amintite vor mai trebui să contribuie cu încă 100 mil. lei la majorarea capitalului de gradul I, adică cu încă câte 50 mil. pentru fiecare. Astfel, într-o perioadă de 2,5 ani băncile respective vor trebui să facă un aport de capital total de aproximativ 305,3 milioane lei. Stabilirea cerințelor respective, conform BNM, va conduce la faptul că băncile vor dispune de un capital în mărime suficientă pentru absorbția eventualelor pierderi rezultate din activitatea desfășurată.

După cum arată, însă, cifrele, băncile dispun de capitalizare suficientă, valoarea medie

pe sistemul bancar al gradului de suficiența a capitalului ponderat la risc constituind la data de 30.06.2010, 31,2%, la un normativ de 12%. Care ar fi efectele, însă, acestei decizii? În primul rând, băncile care trebuie să se conformeze noilor cerințe referitoare la capital, vor „intensifica” lupta cu rău-platnicii, încercând să-și recupereze banii respectivi din reducerile pentru pierderi la credite, care constituie circa 2,4 miliarde lei. Si nu este nimic de condamnat în încercarea băncilor de a recupera creditele restante și de a „curăța” portofoliile de asemenea credite.

Încercarea de a rezolva problemele care sunt mai profunde în esență, sau țin de practici de management sau de supraveghere deficiente a băncilor prin măsuri administrative poate duce la transformarea băncilor în niște clienți permanenți ai instanțelor de judecată și la creșterea în dimensiuni a acestora. Or, într-un sistem bancar este nevoie atât de bănci mari, cât și de bănci mici, care sunt, de obicei, mai flexibile și se adaptează mai ușor cerințelor pieței. Mai mult ca atât, există o legătură inversă dintre mărimea băncii și ren-

tabilitatea acesteia. Băncile mici sunt, de obicei, mai rentabile. Relațiile și activitățile din cadrul lor sunt mai puțin birocratizate decât în băncile mari, iar lupta lor continuă pentru a se menține pe piață le face mai inovative și competitive în privința serviciilor oferite, care, la rândul lor, tind să împingă prețurile în jos. Iar aceasta mărește eficiența sistemului bancar în întregime.

În acest sens, este util să facem o comparație cu standardele stabilite pentru mărimea capitalului în alte țări. În Uniunea Europeană, spre exemplu, capitalul minim este stabilit prin directivă la nivelul de 5 milioane euro, iar rata minimă de suficiență a capitalului ponderat la risc în conformitate cu Acordul de la Basel este de 8%. În alte țări cerințele față de capitalul minim și nivelul minim al suficienței capitalului ponderat la risc diferă mult, în dependență de mărimea băncilor, politica economică promovată, etc. Majoritatea țărilor au preluat, însă, practicile UE de reglementare a capitalului minim și au stabilit cerințe de la 1 până la 5 mil. euro, în unele cazuri de la 6 până la 10 mil. euro.

În ceea ce privește țările ex-sovietice, acestea au stabilite următoarele normative pentru mărimea capitalului minim (la sfârșitul anului 2009)¹⁵: Kazahstan – 22,3 mil. €; Ucraina – 10 mil. €; Armenia – 8,6 mil. €; Azerbaidjan – 8,2 mil. €; Tadjikistan – 6,7 mil. €; Moldova – 5,9 mil. €; Belarus, Estonia, Letonia, Lituania, Uzbekistan – câte 5 mil. €; Georgia – 4,8 mil. €; Rusia – 4,1 mil. €; Kârgâzstan – 3 mil. €. După cum se vede, cerințele referitoare la capitalul minim în Moldova sunt suficient de mari atât în comparație cu normele UE, cât și cu alte țări, cu care Moldova a avut un trecut comun. Și mai relevante sunt, însă, cifrele care arată nivelul mediu al suficienței capitalului ponderat la risc al băncilor din Moldova în comparație cu cifrele similare ale altor țări:

Tabelul 15: Suficiența capitalului ponderat la risc al băncilor din R. Moldova în comparație cu ale țări

Tara	2005	2006	2007	2008	2009
Economii avansate					
Statele Unite ale Americii	12,9	13,0	12,8	12,8	14,3
Marea Britanie	12,8	12,9	12,6	12,9	13,3
Elveția	12,4	13,4	12,1	14,8	16,9
Japonia	12,2	13,1	12,3	12,4	14,3
Spania	11,0	11,2	10,6	11,3	12,2
Portugalia	11,3	10,9	10,4	9,4	10,3
Europa Centrala si de Est					
Polonia	14,5	13,2	12,0	10,8	13,1
România	21,1	18,1	13,8	13,8	13,7
Bulgaria	15,3	14,5	13,8	14,9	17,3
Ungaria	11,6	11,0	10,4	11,1	13,1
Estonia	10,7	10,8	10,8	13,3	15,7
Letonia	10,1	10,2	11,1	11,8	14,6
Lituania	10,3	10,8	10,9	12,9	14,2
Actualele și ex-țările CSI					
Rusia	16,0	14,9	15,5	16,8	20,9
Ucraina	15,0	14,2	13,9	14,0	15,6
Belarus	26,7	24,4	19,3	21,8	19,8
Kazahstan	14,9	14,8	14,2	14,9	-9,1
Georgia	31,0	36,0	30,0	24,0	26,6
Armenia	33,7	34,9	30,1	27,5	28,3
Moldova	27,2	27,9	29,1	32,2	32,7

Sursa: FMI, *Global Financial Stability Report*, Aprilie 2010

Conform raportului FMI Global Financial Stability Report, Moldova a înregistrat în ultimii doi ani cel mai înalt nivel al suficienței capitalului ponderat la risc printre toate cele 97 de țări ale lumii cuprinse în raport, cu excepția unei singure țări africane. Aceste cifre ne demonstrează încă o dată că sistemul bancar al Moldovei este suficient de capitalizat, iar dificultățile financiare cu care se confruntă băncile noastre pe timp de criză țin mai mult de practicile deficiente de management al riscurilor din partea băncilor și al ineficienței practicilor de supraveghere bancară din partea BNM, decât de insuficiența capitalului.

Cazul Investprivatbank este relevant în acest sens. Cu jumătate de an înainte de a i se retrage licența, această bancă avea un capital normativ total de peste 177 milioane lei și un grad de suficiență a capitalului ponderat la risc de circa 26%. Însă printre motivele retragerii licenței au fost invocate managementul neadecvat al riscurilor și „valoarea negativă a capitalului băncii”.

¹⁵ Magazinul economic ECONOMIST, „Banca Națională nu dorește bănci mici în Republica Moldova?”

Dacă cu prima afirmație e greu să nu fii de acord, cea de a doua rămâne o enigmă: ori publicului îi erau furnizate informații vădit false referitoare la capitalul de fapt al acestei bănci, iar BNM nu reacționa la acest lucru, sau reacțiile, dacă au existat, nu au fost făcute publice niciodată. Sau BNM nu a știut de starea de fapt a lucrurilor, și în acest caz este mai degrabă cazul să se întreprindă măsuri de îmbunătățire a calității supravegherii de către această instituție a activității băncilor comerciale, decât de majorare a capitalizării băncilor, care până la urmă se vor reflecta în prețul serviciilor bancare, și în primul rând în cel al creditelor.

Majorarea capitalului celor 6 bănci vizate de hotărârea BNM poate duce la o creștere și mai mare a lichidității acestor bănci, care și așa este destul de înaltă (lichiditatea a 4 bănci este cu mult peste media pe sistem, de la 38% până la 51%, iar a celorlalte 2 – de circa 25%), în condițiile în care băncile nu se grăbesc din precauție, sau nu au cui în perioada de criză, să acorde credite. Iar acest lucru nu doar va reduce din eficiența și rentabilitatea băncilor respective, ci le va tenta să acorde credite riscante, pentru a-și plasa resursele disponibile. Asta în condițiile în care practicile de management ale riscului de nerambursare rămân, în mare parte, neschimbate. Și acest fapt poate duce mai degrabă, la transformarea lor în clienți permanenți ai instanțelor de judecată, după cum am afirmat anterior, decât în instituții eficiente de credit.

Actualmente, la baza politicilor de reglementare și supraveghere bancară a BNM se află așa numitele principii ale Acordului privind capitalul de acoperire a riscului, sau Acordul Basel I, adoptat de către Comitetul Basel pentru Supraveghere Bancară în anul 1988. Principiile acestui acord au fost recunoscute și implementate în practica de supraveghere bancară a peste 100 de țări. Acesta are ca scop stabilirea de reguli referitoare la nivelul minim de capital pentru acoperirea riscului de credit (Acordul din 1988) și a riscului de piață (Amendamentul din 1996).

Spre sfârșitul anilor '90, însă, a început procesul de revizuire a acestui acord, când a devenit clar că acesta nu mai ține pasul cu realitățile din sistemul financiar-bancar. Aceasta revizuire s-a încheiat cu adoptarea, în iunie 2004, a unui nou Acord, numit Acordul Basel II, care își propune ca instituțiile financiare să devină mai conștiente de riscurile care le poate afecta activitatea. Acesta se bazează pe 3 Piloni:

1. *Cerințe minime față de capital (abordarea cantitativă a cerințelor prudențiale)*

– stabilește reguli flexibile și avansate de determinare a cerințelor minime de capital pentru:

- riscul de credit (abordarea standardizată și cea bazată pe modele interne: varianta de bază și avansată);
- riscul de piață (abordarea standard și cea bazată pe modele interne);
- riscul operațional (abordarea indicatorului de bază, abordarea standardizată și abordarea evaluării avansate).

2. *Supravegherea procesului de adecvare a capitalului (abordarea calitativă a cerințelor prudențiale)* – are în vedere următoarele criterii de supraveghere:

- rolul activ al autorității de supraveghere în evaluarea procedurilor interne ale băncilor privind adecvarea capitalului la profilul de risc;
- verificarea procedurilor interne ale băncilor privind managementul riscurilor de către autoritatea de supraveghere;
- posibilitatea impunerii cerinței ca instituțiile de credit să mențină capital în exces față de nivelul minim indicat de Pilonul 1;
- implementarea unor mecanisme de intervenție timpurie a Băncii Centrale.

3. *Disciplina de piață (instrument necesar în supravegherea prudențială)* – stabilește cerințe de raportare mai detaliate către Banca Centrală și, ca noutate, către public (!), referitoare la:

- structura acționariatului;

- expunerile la risc;
- adecvarea capitalului la profilul de risc.

Prin utilizarea unor metode mai flexibile și mai exacte de calcul, Basel II îmbunătățește modul de calcul al riscului de credit, iar prin aceasta *diminuează cerințele față de capital ale băncilor*. Și astfel stimulează băncile să investească într-o monitorizare și un management eficient al riscurilor. Cadrul constituit prin cei trei piloni imprimă un grad de flexibilitate instituțiilor de credit pentru calcularea necesarului de capital în condiții de risc, în funcție de profilul de risc al clienților cărora le acordă împrumuturi, de tipurile de activități pe care le desfășoară și dimensiunea băncilor, precum și în raport cu profilul piețelor pe care acționează.

Acordul Basel II a devenit obligatoriu pentru țările UE începând cu anul 2007. Cu toate că la moment sistemul bancar din R. Moldova nu este pregătit în totalitate pentru implementarea tuturor prevederilor Acordului Basel II, elemente ale acestuia și pregătirea cadrului pentru implementarea acestor standarde este necesar de efectuat. Există o serie de avantaje pe care le-ar furniza implementarea Acordului Basel II băncilor comerciale din Republica Moldova, precum și sectorului bancar în întregime:

- băncile nu vor mai fi tentate să-și creeze portofolii de credite de calitate mai redusă, situație stimulată uneori de reglementările curente, când cerințele de capital depășesc nivelul real necesar;
- se ține cont de avansul tehnologiei în ceea ce privește evaluarea riscurilor. Evaluarea riscului de credit pe baza rating-urilor (interne sau externe), prevăzută de Acordul Basel II, ia în calcul mai multe variabile și devine astfel mult mai sigură și credibilă. În ceea ce privește rating-urile interne, acestea au la bază calcule cu probabilități de manifestare a unei pierderi sau nerambursări, estimări privind pierderea rezultată în urma nerambursării, indicatori ai expunerii la riscul de

nerambursare, spre deosebire de metoda bazată pe simpla clasificare a creditelor în dependență de vechimea restanțelor, istoria creditară și situația financiară apreciată pe baza rapoartelor contabile, utilizată în prezent de către bănci la formarea provizioanelor pentru pierderi la credite și active;

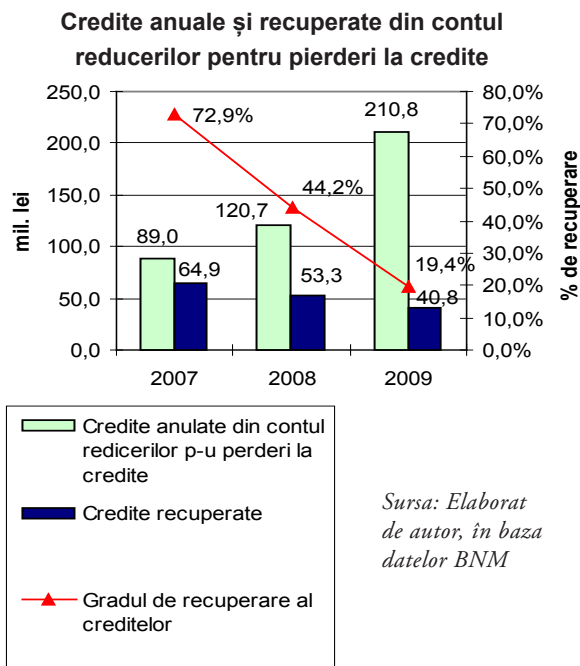
- motivează băncile să dezvolte modalitățile de măsurare a riscului și practici de management al riscului de credit pentru a putea beneficia de cerințe de capital mai favorabile;
- piețele financiare oferă cea mai veridică evaluare a riscurilor și a valorii, cu condiția însă a dezvoltării suficiente a acestor piețe și a disponibilității, în timp real, a informațiilor;
- adaptează permanent practicile bancare la realitățile piețelor.

3.3. Recuperările de credit din contul comercializării bunurilor gajate

Despre o degradare a calității portofoliilor de credite ale băncilor comerciale ne vorbesc și datele referitoare la anularea creditelor clasificate ca compromise din contul reducerilor pentru pierderi la credite, precum și recuperările de credite anulate din contul reducerilor pentru pierderi la credite, prin exercitarea de către bănci a dreptului de gaj. Astfel, dacă pe parcursul anului 2007 la scara întregului sistemul bancar din Moldovei au fost anulate credite din contul reducerilor pentru pierderi la credite în sumă de 89,0 milioane lei, iar recuperările acestora s-au cifrat la 64,9 milioane lei, ceea ce reprezintă un grad de 72,9% de recuperare, atunci pe parcursul anului de criză 2009, conform informațiilor BNM, aceste cifre au însumat, respectiv, 210,8 milioane lei și 40,8 milioane lei, cu un grad de recuperare de doar 19,4%¹⁶:

¹⁶ Raportul anual al BNM pentru anii 2007 - 2009

Figura 9: Anulările și recuperările de credite din contul reducerilor pentru pierderi la credite

Conform actelor normative în vigoare, băncile formează reduceri (provizioane) pentru pierderi la active și angajamente condiționale supuse riscului și anume la:

- conturi „Nostro” și plasări în bănci;
- cote de participare în capitalul altor entități economice;
- credite;
- debitori, în legătură cu investițiile capitale;
- decontări documentare;
- decontări cu persoanele fizice și juridice;
- angajamentele condiționale (acreditive și garanții emise, obligațiuni de acordare a creditelor pe viitor).

Reducerile (provizioanele) pentru pierderi la active și angajamente condiționale, inclusiv credite, se formează pe baza evaluării activelor respective. Rezervarea în conturile de reduceri (provizioane) pentru pierderi la active și angajamente condiționale se formează conform unei metodologii standard în corespundere cu reglementările BNM, în următoarele mărimi de la suma activelor (angajamentelor condiționale) din fiecare categorie de clasificare:

Categoria de activ/angajament condițional	Rata reducerii/provizionului
Standarde	2%
Supravegheate	5%
Substandarde	30%
Dubioase (îndoielnice)	60%
Compromise (pierderi)	100%

Clasificarea creditelor se efectuează în dependență de gradul de corespundere al debitorilor unor criterii și indicatori de performanță:

- situația financiară (rezultatele financiare, suficiența fluxurilor bănești, dinamica dezvoltării, corespunderea indicatorilor financiari limitelor stabilite de reglementările băncii);
- situația creditară (respectarea scadențelor pentru plățile în contul creditului și a dobânzilor aferente în conformitate cu condițiile contractului de credit, durata neplăților, existența prolongărilor și a restructurărilor datoriiilor la credit);
- asigurarea creditului cu forme adecvate de garantare a rambursării, integritatea și calitatea gajului, gradul de acoperire cu gaj a datoriiilor aferente creditului, etc.

Provizioanele pentru pierderi la credite sunt înregistrate ca cheltuieli în contul de profit și pierderi. În cazul neachitării creditului sau dobânzii pentru o perioadă mai mare de 60 de zile, creditul se trece în categoria creditelor în stare de neacumulare, iar dobânda anterior cumulată dar neachitată se anulează din contul de profit și pierderi. Când se constată că un credit nu poate fi recuperat și toate procedurile legale au fost epuizate, acesta se clasifică ca compromis, valoarea lui este scăzută din totalul provizioanelor pentru pierderi la credite și decontată din totalul activelor.

Trecerea la pierderi a creditelor compromise, precum și anularea dobânzii pentru cele 60 de zile, din contul de profit și pierderi, nu anulează datoriile respective față de bancă ale de-

bitorului, iar banca își poate utiliza în continuare dreptul de urmări în instanță a garanțiilor constituite pentru asigurarea rambursării creditului. Conform regulamentelor BNM, banca trebuie să treacă la scăderi din contul fondului de reduceri pentru pierderi la credite și gajul preluat în posesie, în cazul în care nu reușește să-l vândă în decurs de 18 luni de la data preluării sau după prelungirea, aprobată de BNM, a termenului respectiv cu cel mult un an. În cazul mijloacelor fixe, acestea pot fi trecute la activele pe termen lung ale băncilor și utilizate în activitatea acestora, în caz că nu se reușește comercializarea lor¹⁷.

Conform informației BNM, în anul 2008 au fost anulate din contul reducerilor la pierderile la credite, credite în valoare totală de 2,7 milioane lei, aparținând companiilor din sectorul vitivinicol, în timp ce din valorificarea gajului unor companii din acest sector, băncile au recuperat 37,3 milioane lei. În anul 2009 băncile au anulat din contul reducerilor pentru pierderi la credite, credite ale sectorului vitivinicol în valoare de 33,9 milioane lei, în timp ce recuperările au constituit 4,8 milioane lei. Aceste cifre demonstrează, indirect, interesul actual scăzut din partea cumpărătorilor/investitorilor pentru patrimoniul întreprinderilor vinicole, sechestrat de către bănci în contul datoriilor la credite.

3.4. Cât de mult contează băncile pe gaj?

Cât de mult gaj și ce fel de gaj sunt în drept băncile să solicite, nu este reglementat de vreun act normativ, cu excepția Legii cu privire la gaj și a Codului Civil, care stipulează că obiect al gajului poate fi orice bun corporal sau incorporeal, orice universalitate de bunuri, cu excepția bunurilor inalienabile sau insesizabile, orice drept patrimonial sau creanța bănească, inclusiv dreptul de creanță al debitorului gajist asupra creditorului gajist. Tot această lege stipulează că nu pot fi obiect al gajului drepturile legate nemijlocit de persoa-

na debitorului gajist sau drepturile ale căror cesiune este interzisă de lege.

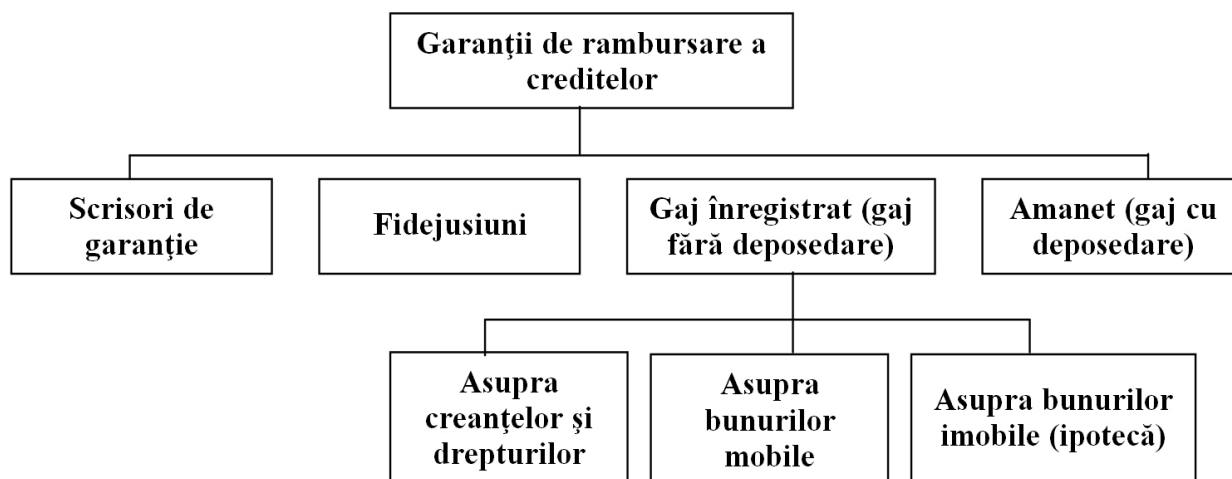
Dar despre aceasta se va vorbi mai pe larg în capitolul „Cadrul legal referitor la gaj”. Regulamentul BNM cu privire la activitatea de creditare a băncilor care operează în Republica Moldova din 25.12.1997, cu modificările ulterioare, stabilește că politica și procedeele de creditare ale băncilor, inclusiv cele referitoare la gaj, se determină de o instrucțiune generală și instrucțiuni specifice scrise, aprobate de consiliul băncilor respective.

Cu referire la gaj, instrucțiunea generală trebuie să prevadă tipul de gaj sau alte tipuri de asigurare a rambursării creditelor, considerate acceptabile și suficiente. Instrucțiunile specifice detaliate despre politica și procedeele de creditare trebuie să prevadă, printre altele, formularul referitor la gaj sau alt tip de asigurare a creditelor, prevederea unui coeficient minim pentru gaj și alte forme de asigurare a rambursării creditelor pentru fiecare tip de credit și evaluarea adecvată a acestora, în scopul acoperirii depline a sumei supuse riscului (suma creditului plus dobânda aferentă pentru 2-3 luni).

În afară de aceasta, regulamentul BNM stabilește că managementul corect și prudent al portofoliului de credite al unei bănci trebuie să includă un sistem de încredere și eficient de informare, care să cuprindă întreaga activitate de creditare, inclusiv informația despre asigurarea rambursării creditului (gajul) și condițiile acestuia.

Așadar, băncile comerciale sunt cele în drept să stabilească tipul de gaj sau altă formă de asigurare a rambursării creditelor, coeficientul (gradul) minim de acoperire al creditelor cu gaj (cu condiția ca acesta să nu fie mai mic decât suma creditului plus dobânda pentru 2 luni), modul de evaluare al gajului, etc., în limitele normelor legale existente referitoare la gaj, despre care se va vorbi mai detaliat în capitolul următor. În general, din prevederile legislației naționale referitoare la gaj (inclusiv ipotecă, ca o formă a gajului) și practica băncilor comerciale în acest domeniu se poate de ilustrat schematic următoarele tipuri de garanții pentru asigurarea rambursării creditelor utilizate în R. Moldova:

¹⁷ Regulamentul BNM cu privire la investițiile băncilor în active materiale pe termen lung

Sursa: Elaborat de autor în baza Legii nr. 449-XV din 30.07.2001 cu privire la gaj și a practicilor băncilor comerciale din R. Moldova referitoare la tipurile de gaj utilizate pentru asigurarea rambursării creditelor

Referitor la gradul de acoperire cu gaj al creditelor și al dobânzilor aferente, de asemenea nu există o practică unică, acesta determinându-se de către fiecare bancă în parte, în funcție de tipul și maturitatea creditului oferit, bonitatea debitorului și riscul perceput de către bancă, tipul și lichiditatea gajului oferit ca garanție a rambursării, politica băncii în domeniul creditării, etc.

Dacă ar fi să generalizăm practica băncilor din R. Moldova în materie de grad de acoperire cu gaj al creditelor, acesta nu este mai mic de 100%, în cele mai dese cazuri situându-se la nivelul de 120%-130%, evaluat la prețul de înlocuire (lichidare) al gajului, determinată de către o companie de evaluare independentă sau de către bancă. Tabelul 16 prezintă o generalizare a practicilor bancare din R. Moldova referitoare la valoarea de gaj (orientativă) atribuită bunurilor în raport cu expunerea la risc (datoria aferentă creditului) în dependență de tipul, destinația, lichiditatea și locul de aflare al bunurilor gajate:

Rolul atribuit gajului și altor tipuri de asigurare a rambursării creditelor de către băncile comerciale din R. Moldova este cel de „sursă secundară de rambursare”, care intervine în această calitate atunci când debitorul nu este în stare să ramburseze creditul și plățile aferente din „sursa primară” de rambursare, adică din încasările din activitatea desfășurată, în cazul persoanelor juridice, sau a veniturilor

salariale și a altor venituri, în cazul persoanelor fizice. Politicile și procedeele de creditare interzic băncilor să acorde credit în cazul când nu există o sursă suficientă „primară” de rambursare, doar în baza gajului, indiferent de tipul și gradul de lichiditate a acestuia.

Cu toate acestea, cerințele referitoare la gaj sunt apreciate de către debitori ca foarte mari și rigide, acestea ajungând până la valoarea de 200% sau, în unele cazuri, 300% din suma datoriei garantate. În același timp, preferința băncilor în materie de formă de gaj acceptată se îndreaptă mai mult spre imobile. Echipamentele, stocurile de mărfuri și alte bunuri mobile servesc de cele mai dese ori ca gaj complementar la cel „de bază”, adică la imobilele gajate.

Care ar fi cauzele, care determină băncile din R. Moldova să impună astfel de cerințe referitoare la gaj clienților la accesarea creditelor și există oare posibilitate ca acestea să-și revadă practicile în sensul micșorării cerințelor referitor la gajul solicitat, atât în aspect cantitativ, cât și în privința tipurilor de garanții acceptate? Răspunsul la aceste întrebări îl putem găsi dacă ne referim la sensul noțiunii de gaj (garanție) și rolul pe care acesta este chemat să îl îndeplinească în relația dintre creditor și debitor. În teoria referitoare la gaj, argumentată de numeroase studii empirice, precum și bazată pe practica țărilor cu o experiență bogată a unor tranzacții de creditare, gajului îi este atribuit un triplu rol:

Tabelul 16: Tipurile de gaj utilizate în practica de creditare ale băncilor comerciale din R. Moldova

Nr.	Tipul garanției	Gradul de acoperire a expunerii la risc
Garanții și gajări ale drepturilor bănești		
1	Garanții necondiționate de la Guvernul R. Moldova	100%
2	Garanții necondiționate de la BNM	100%
3	Garanții acordate de bănci din țările membre ale OCDE	100%
4	Garanții necondiționate de la altă bancă din R. Moldova	100%
5	Depozite gajate, plasate la banca creditoare	100%
Gajuri materiale (nebănești)		
6	Ipoteci de rangul I constând din:	
	sedii administrative, de producere, comerciale, situate în intravilanul municipiilor	80%
	clădiri care prezintă interes turistic (situate în apropiere de lacuri, păduri, sau zone de interes turistic)	80%
	locuințe în oraș	80%
	terenuri în intravilanul orașelor mari	80%
	depozite de mărfuri situate în intravilanul orașelor mari	80%
	alte bunuri imobile și terenuri ipotecate	80%
7	Gajuri cu deposedare, din care:	
	metale prețioase, bijuterii, pietre prețioase, opere de artă și alte bunuri cu grad mare de lichiditate	80%
	alte bunuri	50%
8	Gajuri fără deposedare, din care:	
	mărfuri care fac obiectul unor contracte de export	50%
	mărfuri care fac obiectul unor contracte interne de desfacere	30%
	alte bunuri	20%
Cesiuni de creanțe		
9	Cesiunea de creanțe, din care:	
	cesionarea încasărilor în valută, care vor fi efectuate în conturi deschise la banca creditoare, rezultate din acreditive irevocabile deschise	100%
	cesionarea încasărilor în valută, care vor fi efectuate în conturi deschise la banca creditoare, rezultate din derularea unor contracte de export	80%
	cesionarea încasărilor în lei, care vor fi efectuate în conturi deschise la banca creditoare, rezultate din derularea unor contracte interne de desfacere	50%
	alte cesiuni de creanțe	20%
10	Alte garanții	<20%

Sursa: Adaptat după Natalia Băncilă: "Teoria și practica de evaluare a unităților economice în baza cerințelor actuale bancare"

1) cel de limitare a pierderilor creditorului în caz de default a debitorului sau a proiectului creditat: titlul de creditor gajist îi acordă acestuia dreptul prioritar la activele companiei în cazul survenirii evenimentelor adverse;

2) cel de instrument de screening (evaluare) a debitorului și a proiectului creditat: clienții cu proiecte de o calitate mai bună și mai puțin riscante sunt mai dispuși să ofere gaj în schimbul finanțării, decât cei mai puțin potenți financiar și cu proiecte mai riscante. Acest fapt servește ca un „semnal” pentru bancă și o ajută să rezolve, într-o anumită măsură, problema asimetriei sau lipsei de informații referitoare la debitor și la proiectul creditat; și

3) cel de instrument de reducere a „hazardului moral” sau de disciplinare a debitorului. Hazardul moral poate apărea după ce creditul a fost acordat: a) acesta se manifesta sub forma eforturilor sau a investițiilor insuficiente din partea debitorului pentru realizarea proiectului creditat, situație indusă și de lipsa unor stimulente sau presiuni de ordin material, atunci când debitorul este înclinat să perceapă că „nu are ce pierde” în cazul nereușitei proiectului; b) în situațiile în care debitorul este tentat să se angajeze în proiecte mai profitabile, dar și mai riscante, decât cele puse de acord cu creditorul.

Studiile efectuate arată că 75,7% din creditele corporative din Franța, 88,5% din cele din Germania și 73% din cele din Statele Unite sunt acoperite cu gaj¹⁸. Nu mai puțin numeroase, însă, sunt și argumentele care susțin că asigurarea excesivă cu gaj a creditelor face ca băncile să fie „leneșe”, adică să economisească sau să nu depună efort suficient pentru evaluarea și monitorizarea creditelor, ceea ce provoacă un cost social sporit, deoarece astfel tot mai multe proiecte de calitate proastă sunt creditate.

În timp ce argumentele respective sunt valabile și pentru băncile din R. Moldova, există o serie de factori, atât de ordin obiectiv (care

¹⁸ Regis Blazy, Laurent Weill “Why Do Banks Ask for Collateral”?

reies, în special, din imperfecțiunea cadrului regulator, a subdezvoltării pieței financiare și a economiei moldovenești, în general), precum și de ordin subiectiv (care reies, mai ales, din practicile și politicile deficiente ale băncilor comerciale în domeniul managementului riscului de credit și al creditării), care le determină să mizeze într-o măsură foarte mare pe gaj:

- 1) Lipsa, calitatea sau transparența redusă a informațiilor pe care să se bazeze decizia de creditare și procesul de monitorizare a creditelor:
 - lipsa informației financiare care să servească ca bază pentru analiză și luarea unor decizii argumentate referitor la aprobarea solicitărilor de credit. Piața de capital din R. Moldova este puternic subdezvoltată și nu este în măsură să furnizeze creditorilor și potențialilor investitori suficientă informație despre starea financiară și evoluția în timp a acesteia pentru companiile listate la bursă, nemaivorbind de faptul că numărul unor astfel de companii este extrem de redus. În același timp, aceasta este sursa principală de informație pentru creditorii și investitorii din țările cu o economie de piață dezvoltată;
 - companiile nelistate la bursă (majoritatea absolută a companiilor în condițiile R. Moldova) nu sunt obligate să facă publice informațiile financiare, în consecință gradul de transparență în sectorul corporativ este unul extrem de redus, ceea ce face ca urmărirea performanței companiilor solicitante de credit în timp și în comparație cu performanțele medii pe ramură/alte companii similare să fie imposibilă, îngreunând astfel accesul la credite și stimulând indirect revendicările băncilor referitoare la gaj;
 - calitatea joasă și îndoielnică a informațiilor financiare prezentate de către solicitanții de credit, atâta timp cât majoritatea rapoartelor financiare (cu excepția companiilor mari) nu sunt auditate, contabilitatea dublă este extrem de răspândită și nu toți

solicitanții (în special cei micro și mici) dispun de rapoarte financiare adecvate. În multe din cazuri, rapoartele financiare nu corespund cerințelor Standardului Național de Contabilitate, mai ales în ceea ce privește însoțirea acestora cu note explicative, ceea ce face ca utilitatea acestora în cadrul analizei financiare comparativă și a urmăririi performanței companiilor creditate să fie redusă;

- încă un factor, ce ține de imperfecțiunea sistemului de contabilitate utilizat în R. Moldova, constă în faptul că acesta este incomplet și în mare parte depășit de timp. În conformitate cu Raportul Băncii Mondiale cu privire la respectarea Standardelor și Codurilor, raportarea financiară și practicile de audit în sectorul corporativ din Moldova se află într-o perioadă de tranziție de la servirea unor scopuri fiscale și statistice la convergența cu Standardele Internaționale pentru Rapoartele Financiare (SIRF) și Standardele Internaționale pentru Audit (SIA). Standardele Naționale de Contabilitate (SNC) au fost elaborate pe baza Standardelor Internaționale de Contabilitate (SIC) în perioada 1996 – 1998, dar acestea sunt în cea mai mare parte incomplete și depășite de timp, în raport cu SIRF (care încorporează SIC). Acestea nu au fost actualizate după 1998 și nu includ 15 standarde SIRF/SIC adoptate între timp. Standardele de contabilitate actuale nu creează posibilitatea oferirii unor informații financiare utile în scop de luare a deciziilor de investiție și de urmărire a performanțelor financiare în acest scop, precum și nu oferă un mecanism eficient de aplicare și urmărire a corespunderii rapoartelor financiare produse de către companii cerințelor standardelor respective, lipsește un registru public pentru rapoartele financiare produse de către companii, pentru cei interesați (în primul rând investitorii și creditorii) în urmărirea performanțelor financiare ale întreprinderilor dintr-un sector sau altul.
- 2) Date fiind imperfecțiunile și carențele sistemului național de contabilitate și ra-

portare financiară, ar fi normal ca băncile să-și modeleze corespunzător tehnicile de analiză financiară, utilizând scenarii de probabilitate și analiză a sensibilității. Aceste tehnici sunt foarte puțin utilizate sau nu sunt utilizate deloc, băncile preferând să mizeze pe gaj în calitate de „sursă secundară de rambursare”, în loc să caute să utilizeze tehnici mai avansate de analiză sau să evalueze avantajele competitive și poziția relativă a debitorului în raport cu companiile similare din aceeași ramură. În consecință, cerințele referitoare la gaj sunt rareori reduse pentru debitorii cu o stare financiară bună și flux de numerar pozitiv. În schimb, cerințele referitoare la gaj pot fi mai degrabă reduse atunci când în calitate de garantare a rambursării creditului se oferă bunuri cu o lichiditate înaltă;

- 3) Lipsa unei piețe secundare suficient de dezvoltată pentru o mare parte din echipamentele, imobilele și terenurile oferite în gaj de către companii. Aceasta se referă în special la echipamentul și tehnica agricolă, loturile de pământ din afara orașelor mari și cu cele destinație agricolă, pentru care nu există o piață sigură și suficient de lichidă formată. În aceste condiții, una din soluții ar fi crearea unei piețe specializate pentru echipamentul agricol, prin intermediul dealerilor și a unui fond buy-back, care să opereze în domeniul leasingului financiar și operațional¹⁹, ceea ce ar putea contribui la relaxarea exigențelor băncilor referitoare la gaj;
- 4) Procedurile greoaie de exercitare a dreptului de gaj – băncile se plâng că procedurile de exercitare a dreptului de gaj în ceea ce privește mijloacele fixe, imobilele și terenurile sunt excesiv de greoaie și de durată. Legislația cu privire la gaj prevede proceduri destul de simple și clare de executare silită de către creditorii a dreptului de gaj, odată ce decizia respectivă a fost pronunțată de judecată. În practică, însă, aceasta poate fi tergiversată din diverse motive. Conform băncilor, legislația prevede o libertate excesivă judecătorilor în ceea ce privește de-

cizia de suspendare a cauzei în judecată și că aceștia iau de cele mai multe ori decizii favorabile debitorilor în privința suspendării cauzei, mai ales în cazul imobilelor locative, ceea ce determină băncile să „se asigure” atunci când decid asupra gajului și să solicite mai multe tipuri de gaj, în exces față de ce ar fi suficient pentru un grad de acoperire adecvat. O soluție în acest sens ar fi ca legislația cu privire la gaj să limiteze motivele cauzelor de suspendare și să prevadă un termen limită de la momentul intentării procesului, până la care să fie pronunțate deciziile în cauzele de executare silită (mai pe larg chestiunile referitoare la legislația cu privire la gaj vor fi discutate în capitolul următor).

- 5) Procedura de clasificare a creditelor în scopul formării reducerilor pentru pierderile la credite. În conformitate cu cerințele regulamentului BNM „Cu privire la clasificarea activelor și angajamentelor condiționale și formarea reducerilor pentru pierderi la active și provizioanelor pentru pierderi la angajamente condiționale”, prezentate în subcapitolul precedent, se utilizează o singură categorie de clasificare pentru creditele standard - 2% și altele patru pentru creditele cu probleme (supravegheate - 5%, substandarde - 30%, dubioase - 60% și compromise - 100%). Aproape toate creditele noi eliberate sunt clasificate ca „standarde”, băncile evită să acorde credite cu un grad mai înalt de risc, inclusiv cele asigurate cu gaj mai puțin lichid, în loc să considere aplicarea unor dobânzi mai mari pentru creditele marginal-acceptabile și să optimizeze nivelul de risc al portofoliului de credite. O soluție ar fi ca cadrul regulator să prevadă o scară mai largă (și mai exactă) de categorii de clasificare, care ar permite ca creditele insuficient asigurate, sau asigurate cu gaj mai puțin lichid, dar sănătoase din punct de vedere financiar, să fie clasificate într-o categorie mai bună, decât permite clasificarea actuală. Practica internațională oferă exemple în acest fel. În statele Unite, de exemplu, se utilizează 10 categorii de clasificare, dintre care 4 pentru creditele standarde.

19 Constraints to Agriculture Finance in Moldova, MCC Report

- 6) Lipsa birourilor de credite. Birourile de credite sunt esențiale pentru funcționare eficientă a pieței de credite. În Moldova încercări de a crea un astfel de birou au fost făcute cu mulți ani în urmă, însă problemele referitoare la regulile de funcționare și forma juridică a acestora au făcut imposibilă finalizarea lor, fapt care a contribuit la mizarea în continuare prea mare gaj a băncilor comerciale. Abia în anul 2008 a fost adoptată Legea cu privire la birourile de creditare, care a intrat în acțiune în martie 2009. Dacă de jure un astfel de birou există deja, de facto acesta nu este încă funcțional. Intrarea acestuia în operare cât mai curând va permite eficientizarea și îmbunătățirea calității deciziilor de creditare, care în timp ar conduce la o relaxare a politicilor de asigurare cu gaj ale băncilor.
- 7) Lipsa unor date statistice referitoare la performanțele pe ramuri ale companiilor, pentru a efectua o analiză comparativă a solicitantului de credit/debitorului și a identifica performanța acestuia în comparație cu media pe ramură sau pe sector sau cu companiile similare ca mărime, volum al vânzărilor, etc. În alte țări, asemenea servicii sunt organizate asemănător birourilor de credite: băncile subscriu la serviciile unui astfel de birou contra plată, dar sunt obligate și să contribuie cu date referitoare la indicatorii clienților lor, pentru completarea și actualizarea bazei de date. Astfel, analiza comparativă este mult mai relevantă și permite mult mai ușor identificarea punctelor forte și slabe ale solicitanților de credite, dar și eliminarea riscurilor deja la etapa analizei.

4. CADRUL LEGAL REFERITOR LA GAJ

4.1. Practica internațională în materie de garantare a rambursării creditelor

În practicile țărilor cu economie de piață dezvoltată, referitoare la dreptul de gaj, există mari diferențe, ajungându-se până acolo, încât să se afirme că din aceasta cauză nu pot fi făcute careva descrieri pline de semnificație ale legislației respective. Cauzele acestor divergențe se regăsesc în tradițiile diferite pe care se bazează sistemele juridice (dreptul civil sau dreptul comun), sistemele economice, sociale și politice diferite, divergențele între practicile și particularitățile legislației care vine în contact cu reglementările referitoare la gaj, chiar și terminologia utilizată diferă larg. Ca urmare a acestor divergențe, nu este posibil de a da o definiție standard sau a atribui o definiție comună conceptului de drept de gaj.

În al doilea rând, există foarte puține reguli sau standarde comune în sistemele juridice din vest (Europa de Vest și America de Nord). În multe din aceste țări nu există legi separate care să guverneze dreptul de gaj. Prevederi referitoare la gaj se conțin într-o mulțime de legi, referitoare la dreptul privat, cel penal, etc. În al treilea rând, se afirmă chiar că legislația în domeniul gajului în țările respective nu este atât de avansată și este nevoie ca ea însăși să fie reformată²⁰. În plus, nici țările care sunt interesate în a prelua experiența țărilor dezvoltate nu sunt omogene din acest punct de vedere. Din aceste motive, practica țărilor dezvoltate nu poate fi împrumutată ca atare și implementată în țările cu economie în tranziție. Deși se recunoaște, iar analiza tranziției țărilor central și est europene confirmă acest lucru, că legis-

lația referitoare la gaj este un factor important pentru determinarea unei dezvoltări pe toate planurile la stadii cât mai timpurii²¹.

Cu toate diferențele existente, în ultimii cinci-zece de ani s-au făcut încercări nenumărate de a unifica și armoniza legislația în materie de gaj, dar toate aceste încercări au dus la apariția unor cadre legale comune care reglementează grevarea doar a anumitor tipuri de bunuri cu circulație internațională sau care se referă doar la anumite tipuri de tranzacții internaționale. În rest, dreptul de gaj este reglementat de legislația națională a fiecărei țări, inclusiv în UE.

În aceste condiții, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), începând cu anul 1994, a inițiat un proiect de elaborare a unor principii comune pe care să se bazeze legislația în materie de gaj în toate cele 27 de țări în tranziție, în care această instituție financiară internațională operează. Acest lucru a rezultat în elaborarea unei Legi Model referitoare la dreptul de gaj. Principiile și concepțiile pe care se bazează această Lege stau la baza majorității legilor referitoare la gaj din țările Europei Centrale și de Est, precum și din fosta URSS. Acest model, precum și principiile pe care se bazează constituie resursa cea mai importantă în materie de legislație în domeniul dreptului de gaj standardizată și internaționalizată, elaborat vre-o dată. Implementarea legislației a fost apoi urmată de studii de evaluare și măsurători, menite să determine eficiența cadrului legal, studii care se efectuează periodic. Unele dintre rezultatele studiilor respective vor fi prezentate în paragraful următor. Principiile Legii Model sunt prezentate în continuare:

20 EBRD, „Focus on secured transactions”

21 Rainer Haselmann, Katharina Pistor & Vikrant Vig, „How Law Affects Lending”, Working Paper, 2005

1) *Legea gajului trebuie să reducă riscul de credit, conducând la o disponibilitate mai mare a creditelor în condiții mai avantajoase*

Acesta este principiul dominat și general recunoscut, care reiese din însăși noțiunea de gaj și scopul constituirii lui. Posibilitatea de a institui grevarea cu gaj creează mai multe beneficii, dintre care cel mai important este acela că gajul conduce la o disponibilitate mai mare a creditelor și la condiții mai avantajoase de acordare a acestora, cu consecințe multiple benefice, la rândul lor, asupra economiei. Iar dacă legea gajului nu contribuie la reducerea riscului de credit și disponibilitatea mai mare a creditelor în condiții mai avantajoase, această lege nu-și are rostul.

2) *Legislația trebuie să permită crearea simplă, rapidă și cost eficientă a dreptului de gaj, fără a depozita debitorul de dreptul de a utiliza bunul gajat*

De regulă, drepturile de garanție pot lua forma de: (i) drept de gaj fără depozitare asupra imobilelor și bunurilor mobile; (ii) drept de gaj cu depozitare asupra bunurilor mobile. Limitarea creării dreptului de gaj fără depozitare asupra bunurilor mobile este îndeosebi de problematică în contextul relațiilor comerciale moderne, în care debitorii au nevoie să dispună și după constituirea gajului de activele lor mobile sau imobile pentru a-și maximiza operațiunile comerciale. Crearea drepturilor de gaj într-o manieră cost eficientă determină ca formalitățile să fie reduse la minimum. În plus, uniformizarea formalităților de creare a drepturilor de garanție simplifică sarcina participanților și reduce costurile totale ale creării drepturilor de garanție. Orice cost suplimentar reduce din eficiența economică a ipotecii, iar orice întârziere sau complexitate rezultă în costuri suplimentare.

3) *Dacă creanța garantată prin gaj nu este achitată, creditorul ipotecar trebuie să aibă posibilitatea să vândă gajul și să-și satisfacă creanța înaintea altor creditori.*

Creditorul trebuie să aibă posibilitate să-și recupereze creanța din contul bunurilor gajate, ceea ce, la fel, reiese din însăși esența și scopul gajului. Problema priorității dintre diferite

elemente ale dreptului de gaj și dintre diferite tipuri de creditori este deosebit de complexă, în primul rând datorită multitudinii de interese aflate în competiție. Conform primului criteriu de reglementare a drepturilor de gaj, creditorii garantați au, în general, prioritate la satisfacerea creanțelor lor garantate prin gaj în fața altor creditori, inclusiv în fața statului. Oricare ar fi însă, regulile de prioritate pe care un cadru legal le instituie, acestea trebuie să fie clare, previzibile și transparente. Acestea trebuie să permită creditorilor să-și evalueze pozițiile înainte de a crea un drept de gaj și de a-și exercita drepturile în cazul insolvenței debitorului în timp util, într-o manieră previzibilă și cost eficientă.

4) *Procedurile de exercitare a dreptului de gaj trebuie să permită comercializarea rapidă a bunurilor gajate la prețul pieței.*

Ceea ce dă valoare gajului, este încrederea că acesta va putea fi vândut, iar creanța recuperată. Cu cât mai mare va fi această încredere, cu atât mai puțin va cântări gajul în decizia creditorului de a acorda creditul și cu atât mai favorabile vor fi condițiile creditului. Exercițarea drepturilor este un factor critic în jurisprudență în general și în funcționarea dreptului de gaj, în particular. Un drept de gaj nu are nici o valoare pentru creditor, dacă acesta nu-l poate exercita în totalitate, într-o manieră rapidă și eficientă vis-a-vis de debitor și de părțile terțe. Dacă valoarea obținută în urma vânzării bunurilor gajate este estimată să constituie doar o fracțiune din prețul de piață, creditorul va solicita mai multe bunuri în gaj, iar dacă procedura de exercitare a drepturilor de gaj durează un timp îndelungat, creditorul va acorda condiții de rambursare mai puțin favorabile.

5) *Dreptul de gaj trebuie să continue să fie valabil și aplicabil chiar și după intrarea debitorului gajist în incapacitate de plată sau în procedură de insolvență*

Situațiile în care un creditor caută protecție cel mai mult sunt cele legate de insolvența debitorului. Orice limitare a drepturilor sau diminuare a priorității creditorului în cazurile de insolvență reduc din valoarea ga-

ranților. Valabilitatea gajului nu trebuie să fie afectată de procedura de insolvență a debitorului. Anumite excepții de la acest principiu pot fi necesare pentru o compatibilitate cu reglementările referitoare la moratoriul instituit la începutul procesului de insolvență.

6) *Costul sechestrării, întreținerii și exercitării dreptului de gaj trebuie să fie mic*

Creditorul se va asigura, de regulă, că toate costurile legate de formalitățile de credit vor fi suportate de debitor. Costurile înalte ale formalităților legate de gaj se vor reflecta până la urmă în prețul creditului, diminuând astfel din eficiența creditului.

7) *Gajul trebuie să poată fi instituit asupra tuturor formelor de bunuri, pentru garantarea tuturor tipurilor de obligații și între toate tipurile de persoane*

Acest principiu acoperă o multitudine de aspecte care pot apărea între modul cum legea este aplicată și realitățile economiei de piață. Cu anumite excepții, o persoană (fizică sau juridică) trebuie să poată constitui gajul asupra oricăror din bunurile sale, inclusiv asupra bunurilor pe care le poate procura în viitor. În mod similar, un drept de gaj trebuie să fie capabil să garanteze orice tip de obligație, prezentă sau viitoare, sau orice fel de revendicare care poate fi tradusă în expresie bănească. Bunurile gajate și obligația garantată trebuie să poată fi descrise (de ex., toate utilajele unei fabrici, toate obligațiile dintr-un contract de vânzare). De asemenea, trebuie să fie posibil de instituit dreptul de gaj asupra unei universalități de bunuri cu cantitate/masă flotantă, așa ca stocurile, precum și asupra unor creanțe fluctuante, așa ca sumele de încasat dintr-un contract de vânzare, sau acord overdraft. Orice persoană fizică sau juridică (fie în sectorul privat sau public), căreia îi este permis conform legii să facă înstrăinări de proprietate, trebuie să poată să acorde garanții sub formă de gaj.

8) *Legislația în domeniul gajului trebuie să încurajeze informarea și conduita responsabilă a participanților prin crearea unui cadru legal transparent*

Cadrul legal trebuie să fie transparent din punct de vedere al regulilor care-l guvernează. Toate părțile interesate trebuie să poată, în acest sens, să-și evalueze poziția juridică și consecințele conduitei lor. Un alt aspect al transparenței se referă la publicarea existenței grevurilor cu gaj. În cazurile în care gajul este cu depozitare, simplul fapt că creditorul se află în posesia bunurilor este în măsură să atenționeze persoanele terțe că debitorul le-a grevat cu gaj. Acolo unde, însă, gajul este fără depozitare, este nevoie de instituirea unor mecanisme de informare a părților terțe despre existența grevurilor asupra unor bunuri (în mod normal, un sistem public de înregistrare a gajului).

9) *Legile trebuie să stabilească reguli care să guverneze drepturile de competiție dintre persoanele care dețin dreptul de gaj și persoanele care revendică dreptul la bunurile ce fac obiectul gajului*

Certitudinea în drepturile sale de gaj este primordială pentru creditor. Acesta trebuie să știe, ce alte drepturi au prioritate față de drepturile sale, de exemplu, alte drepturi de gaj, obligațiuni fiscale, dreptul de ocupare a imobilului, dreptul soțului/soției la imobil, etc., pentru a-și putea estima și evalua nivelul de garanție pe care îl poate obține. Dar chiar și în cazurile în care au fost constituite mecanisme eficiente de transparență și înregistrare publică a gajurilor, rămân cazuri pentru care legea trebuie să prevadă, de exemplu, vânzarea bunurilor grevate cu gaj în cadrul activității obișnuite (de business) a debitorului gajist (în care, de exemplu, cumpărătorul nu este obligat sau în măsură să verifice registrele gajului înainte de a face achiziția).

10) *Părțile trebuie, pe cât posibil, să fie în măsură să adapteze gajul la particularitățile tranzacției lor*

Cadrul legal referitor la gaj este menit să faciliteze funcționarea pieței creditelor garantate și să asigure o protecție debitorului, creditorului și părților terțe împotriva prejudiciilor ce le pot fi aduse în cadrul tranzacțiilor cu bunurile gajate. Scopul acestuia nu trebuie să fie crearea unor reguli și structuri, care să dirijeze

modul în care părțile își structurează tranzacția, lucru ce trebuie să fie doar de competență părților, ci să faciliteze astfel de tranzacții (în conformitate cu criteriul doi de funcționare a cadrului legal referitor la gaj).

4.2. Legislația națională referitoare la raporturile de gaj și neajunsurile acesteia

Drepturile referitoare la gaj în Republica Moldova sunt reglementate de Legea cu privire la ipotecă nr. 142 din 26.08.2008 (referitoare la gajul bunurilor imobile) și Legea nr. 449-XV din 30.07.2001 cu privire la gaj (referitoare la gajul bunurilor mobile). Prevederi referitoare la modul și procedura de exercitare a dreptului de gaj se mai conțin, de asemenea, în Codul Civil (CC), Codul de Exercițare și Legea insolvențabilității nr. 632-XV din 14.11.2001; în Legea nr. 1453-XV din 08.11.2002 cu privire la notariat - referitor la înregistrarea drepturilor de gaj și autentificarea contractelor de gaj.

Pentru a aprecia calitatea și eficiența cadrului legal referitor la gaj, existent în Republica Moldova, este necesar de a vedea în ce măsură prevederile legale care-l constituie și aplicarea în practică a acestor prevederi sunt în conformitate cu principiile general acceptate pe plan internațional, care guvernează dreptul de gaj.

Legea cu privire la ipotecă. Reglementările acestei legi (Lege) au la bază Standardele Minime pentru Creditarea Ipotecară ale BERD și au fost elaborate, în mare parte, cu suportul consultativ și tehnic al acestei bănci. În conformitate cu Legea, obligația ipotecară include orice obligație garantată cu bunuri imobile, indiferent de scopul și destinația acesteia. Această prevedere are drept scop de a elimina confuzia de până la adoptarea Legii, când se considera că ipoteca poate garanta doar obligațiile financiare locative, adică cele legate de procurarea sau construcția locuințelor. Astfel, în sfera de acțiune a Legii intră atât ipoteca locativă, cât și cea comercială, care sunt tratate la fel în Lege.

Tabelul 17: Sinteza principalelor elemente ale Legii cu privire la ipotecă în raport cu principiile BERD referitoare la legislația în domeniul ipotecii și gajului

Principiul	Prevederile legii
1. Ipoteca trebuie să reducă riscul de credit și să contribuie la disponibilitatea mai mare a creditelor în condiții mai avantajoase.	Art. 4, alin. (1) și (3) al Legii prevăd că ipoteca se instituie în vederea garantării executării obligației și reprezintă un raport de drept accesoriu față de obligația garantată și că pot fi garantate cu ipotecă executarea obligațiilor ce rezultă din contractul de credit, contractul de împrumut sau alte obligații, iar normele privind ipoteca se aplică obligațiilor ce rezultă din contractele de credit sau împrumut, indiferent de scopul și destinația acestora.
2. Legislația trebuie să permită crearea simplă, rapidă și cost eficientă a dreptului de ipotecă, fără a depăși debitul de dreptul de a utiliza bunul ipotecat.	Art. 7, alin. (9) al Legii stipulează că bunul imobil ipotecat rămâne în proprietatea debitorului ipotecar, iar în conformitate cu art. 20, alin. (1) și (3) al Legii, debitorul ipotecar este în drept să folosească obiectul ipotecii, dacă contractul de ipotecă nu prevede altfel, și să culeagă fructele bunului imobil ipotecat până la inițierea executării dreptului de ipotecă. Tabelul 7 de mai jos prezintă costurile creării ipotecii în R. Moldova.
3. Dacă creanța garantată prin ipotecă nu este achitată, creditorul ipotecar trebuie să aibă posibilitatea să vândă bunul ipotecat și să-și satisfacă creanța înaintea altor creditori.	Legea prevede că prioritatea de satisfacere a creanțelor creditorilor ipotecari corespunde cronologiei înregistrării drepturilor de ipotecă. Creanțele ipotecare ale creditorului ipotecar ulterior sunt satisfăcute numai după satisfacerea deplină a creanțelor ipotecare creditorului ipotecar anterior. Această regulă se aplică și la creanțele statului. Art. 6, alin. (6) și (7) al Legii prevede că creditorul care a înregistrat ipoteca legală (în baza legii) poate urmări bunul ipotecat în condițiile Legii, adică conform aceluiași condiții care reglementează ipoteca condițională (în bază de contract), iar prioritatea ipotecii legale se stabilește conform regulilor generale privind prioritatea ipotecii. Legea prevede că în cazul în care calitatea de creditor ipotecar este cumulată de două sau mai multe persoane, în baza aceluiași contract de ipotecă (ca în cazul creditelor consorțiale), acestea vor avea același grad de prioritate. În afară de aceasta, bunul imobil ipotecat pentru garantarea executării anumitei obligații (ipoteca anterioară) poate fi ipotecat și pentru garantarea executării unei alte obligații a aceluiași sau a altui debitor în favoarea aceluiași sau a altui creditor ipotecar (ipoteca ulterioară). Ipoteca ulterioară este permisă doar în cazul în care condițiile ipotecii anterioare prevăd acest drept. Dacă acordul anterior de ipotecă prevede interdicția ipotecării ulterioare, acest fapt se va înscrive în Registrul bunurilor imobile și ipotecarea ulterioară va fi interzisă.

4. Procedurile de exercitare a dreptului de ipotecă trebuie să permită comercializarea rapidă a bunurilor ipotecate la prețul pieței.	Creditorul ipotecar poate să exercite dreptul de ipotecă în cazul în care debitorul nu a îndeplinit sau a îndeplinit în mod necorespunzător obligația garantată sau oricare parte a acesteia. „Îndeplinirea în mod necorespunzător a obligației garantate” se referă atât la plățile neefectuate de către debitor, cât și la alte condiții stabilite de contract, așa ca neasigurarea bunului ipotecat, menținerea acestuia în condiții neadecvate sau distrugerea lui, ceea ce poate diminua din valoarea bunului. Dreptul de ipotecă poate fi exercitat prin următoarele metode: a) vânzarea bunului imobil ipotecat de însuși creditorul gajist unei terțe persoane; b) vânzarea bunului imobil ipotecat sub controlul instanței de judecată; c) achiziționarea bunului ipotecat de către creditorul ipotecar; d) luarea în posesie a bunului imobil ipotecat de către creditorul ipotecar în vederea administrării. Executarea poate fi atât benevolă, cât și silită. Executarea benevolă a dreptului de ipotecă se face în baza unui acord privind executarea benevolă a dreptului de ipotecă, încheiat între creditorul ipotecar și debitorul ipotecar, în orice moment convenit de aceștia. Executarea silită a dreptului de ipotecă de către creditorul ipotecar se face în temeiul unei ordonanțe judecătorești, sau în temeiul unei hotărâri a instanței de judecată. Debitorul ipotecar poate înainta obiecții motivate împotriva ordonanței judecătorești, în temeiul cărora judecătorul poate anula ordonanța judecătorească. Se consideră obiecții motivate specifice ipotecii, obiecțiile cu privire la: a) nerespectarea de către creditorul ipotecar a formalităților legate de inițierea procedurii de executare a dreptului de ipotecă; b) notificarea și/sau preavizul conțin date neveridice; c) executarea benevolă a obligațiilor de către debitor în modul și în termenul specificate în notificare și preaviz.
5. Dreptul de ipotecă trebuie să continue fie valabil și aplicabil chiar și după intrarea debitorului gajist în incapacitate de plată sau în procedură de insolabilitate	Prevederile legale referitoare la cazurile de insolabilitate a debitorului sunt prezentate mai jos în acest paragraf, la descrierea legii insolabilității.
6. Costul sechestrării, întreținerii și exercitării dreptului de ipotecă trebuie să fie mic	În conformitate cu prevederile Legii, debitorul ipotecar este obligat să păstreze bunul ipotecat, să-l întrețină, să nu-l distrugă, să nu-l deterioreze și să nu-i diminueze valoarea în orice alt mod, decât numai în limita uzurii normale a acestuia. Debitorul ipotecar este obligat să suporte toate cheltuielile de întreținere a obiectului ipotecii, inclusiv cele privind protecția obiectului ipotecii față de prejudiciile aduse de către terți. Legea oferă creditorului ipotecar dreptul de apărare a obiectului ipotecii din numele și pe cheltuielile debitorului ipotecar, dacă debitorul ipotecar nu exercită, sau exercită în mod necorespunzător apărarea drepturilor creditorului referitoare la obiectul ipotecii. De asemenea, Legea prevede că toate cheltuielile legate de executarea dreptului de ipotecă sunt suportate de către debitorul ipotecar sau sunt achitate din mijloacele obținute din vânzarea bunului ipotecat, înainte de satisfacerea creanțelor creditorului.
7. Ipoteca trebuie să poată fi instituită asupra tuturor formelor de bunuri, pentru garantarea tuturor tipurilor de obligațiuni și între toate tipurile de persoane	În conformitate cu art. 9, alin. (1) și (2) al Legii, poate fi creditor ipotecar orice persoană fizică sau juridică, iar debitor ipotecar poate fi persoană fizică sau juridică cu drept de proprietate asupra bunului imobil, asupra căruia este instituită ipoteca, precum și posesorul care are dreptul de a înstrăina acest bun. Dreptul de a acorda credite ipotecare îl au, de regulă, băncile, însă acestea pot fi acordate și de instituțiile financiare nebancare, dacă sunt reglementate corespunzător, în conformitate cu actele normative, care reglementează activitatea de creditare. Obiect al ipotecii, în conformitate cu prevederile Legii, poate fi unul sau mai multe bunuri imobile prezente sau viitoare ce pot fi individualizate prin numere cadastrale separate. Obiectul ipotecii este determinat prin denumirea bunului, numărul său cadastral, locul aflării, precum și printr-o descriere suficientă pentru identificarea acestuia. Reglementările Legii fac acum posibilă ipoteca unor categorii de bunuri imobile, ipotecarea cărora anterior, era fie imposibilă (construcții viitoare), fie dificilă (construcțiile pe terenurile aflate în locațiune). Referitor la obligațiile pe care o ipotecă le poate asigura, Legea nu prevede restricții, atâta timp cât acestea pot fi traduse în expresie bănească (atât în lei cât și în valută) și pot fi determinate sau determinabile la momentul executării dreptului de ipotecă. De asemenea, obligația garantată poate fi una prezentă sau viitoare. Art. 4, alin. 7 al Legii stipulează că ipoteca instituită pentru garantarea rambursării unei sume de bani este valabilă chiar în cazul în care această sumă urmează a fi eliberată în viitor sau eliberarea banilor este efectuată în tranșe. În practică, cu anumite excepții, toate obligațiile garantate sunt viitoare, așa cum creditorul se asigură ca la momentul acordării creditului, toate grevările asupra bunurilor gajate/ipotecate să fie corespunzător efectuate și înregistrate. În conformitate cu Legea, obligația garantată poate fi atât una fixă, cât și fluctuantă, ca de exemplu, în cazul overdraftului sau a creanțelor dintr-un contract de vânzare. Fluctuațiile acestei mărimi nu atrag după sine necesitatea de a face modificări în acordul de gaj/ipotecă sau în înregistrările legate de acesta. În afară de suma de bază, obligația garantată va include automat alte plăți, așa ca dobânzile, comisioanele, amenziile, penalitățile la suma de bază, plățile de despăgubire, cheltuielile de judecată și alte cheltuieli legate de exercitarea dreptului de gaj. Părțile pot include în acord orice alte cheltuieli, atâta timp cât acestea pot fi determinate/determinabile la momentul exercitării.
8. Legislația în domeniul ipotecii trebuie să încurajeze informarea și conduita responsabilă a participanților prin crearea unui cadru legal transparent	Înregistrarea ipotecii, în conformitate cu prevederile art. 19 al Legii, este publică. Orice persoană are dreptul să ia cunoștință de informația din Registrul bunurilor imobile. Cu toate acestea, nu toată informația despre bunurile ipotecate pot fi dezvăluite persoanelor terțe. Datele personale ale debitorului sunt confidențiale și nu pot fi dezvăluite de către creditorul ipotecar, cu excepția cazurilor în care acesta consimte asupra dezvăluirii, informația este solicitată de către organele abilitate de stat sau instanțele de judecată. Informația cu privire la ipoteca înregistrată în Registrul bunurilor imobile se prezumă legală și veridică. Oficiul Cadastral teritorial este responsabil pentru veridicitatea informației prezentate. Procedura de oferire a informațiilor din Registrul bunurilor imobile, partea de informație care nu este publică, precum și răspunderea lucrătorilor organelor cadastrale sunt reglementate de legislația cu privire la cadastrul bunurilor imobile.

9. Legile trebuie să stabilească reguli care să guverneze drepturile de competiție dintre persoanele care dețin dreptul de ipotecă și persoanele care revendică dreptul la bunurile ce fac obiectul ipotecii.	Conform art. 15 al Legii, ipoteca este valabilă din data înregistrării în Registrul bunurilor imobile și este opozabilă terților din momentul înregistrării ei în Registrul bunurilor imobile, iar în cazul transmiterii, inclusiv al înstrăinării bunului imobil ipotecat către terți, ipoteca subzistă, cu excepția cazurilor în care creditorul ipotecar consimte în scris asupra încetării ipotecii (art. 26, alin. (5) al Legii). În cazul pretențiilor de revendicare, grevare sau recunoaștere a dreptului de proprietate sau a altor drepturi asupra obiectului ipotecii, înaintate debitorului ipotecar de către terți, inclusiv în instanța de judecată, debitorul ipotecar este obligat să exercite toate măsurile legale de apărare a drepturilor sale și să notifice în scris creditorul ipotecar, sub amenințare declanșării executării anticipate a obligației garantate și a reparării prejudiciului cauzat.
10. Părțile trebuie, pe cât posibil, să fie în măsură să adapteze ipoteca la particularitățile tranzacției lor	Respectarea acestui principiu reiese chiar din scopul și sfera de reglementare a Legii. Astfel, art. 1, alin. (1) și (2) stabilesc următorul scop și sferă de reglementare a Legii: Legea are ca scop stabilirea principiilor fundamentale și a regulilor care reglementează piața ipotecară primară, precum și crearea de condiții pentru dezvoltarea pieței ipotecare secundare. Sfera de reglementare a Legii sunt raporturile juridice care apar în procesul și în legătură cu instituirea, valabilitatea și încetarea ipotecii, exercitarea drepturilor de ipotecă, precum și protecția drepturilor participanților la raporturile juridice de ipotecă.

Sursa: Elaborat de autor, în baza Legii cu privire la ipotecă nr. 142 din 26.08.2008, a principiilor BERD „Core principles for a mortgage law” și standardelor FMI „Development of standards for security interests”

Legea prevede în mod obligatoriu autentificarea notarială a acordurilor de ipotecă. Costurile constituirii ipotecii constau, în principal, din taxele notariale și taxa de stat. Taxa de stat constituie 0,1% din valoarea imobilului ipotecat, determinată de către părțile la contract. Taxele notariale sunt determinate în baza „valorii ipotecii”, care reprezintă o valoare convențională a obiectului ipotecii, agreată de către părți, și se calculează reieșind din următoarele cote²²:

Valoarea ipotecii	Taxa notarială
Până la 20.000 lei	1,3% (dar nu mai puțin de 180 lei)
De la 20.001 până la 50.000 lei	1%
De la 50.001 până la 100.000 lei	0,9%
De la 100.001 până la 200.000 lei	0,8%
De la 200.001 până la 400.000 lei	0,6%
De la 400.001 până la 600.000 lei	0,5%
De la 600.001 până la 800.000 lei	0,3%
De la 800.001 până la 1.000.000 lei	0,2%
Mai mult de 1.000.001 lei	0,1%

În afară de acestea, Legea prevede înregistrarea ipotecii la Oficiul Cadastral Teritorial (OCT), în raza teritorială a căruia se află imobilul ipotecat. Cheltuielile de înregistrare a ipotecii constituie 83 lei pentru fiecare bun imobil ipotecat. Dacă în calitate de ipotecă se înregistrează două sau mai multe terenuri cu destinație agricolă sau plantații perene ale aceluiași titular, taxa de înregistrare este de 40 lei pentru fiecare teren. Încheierea unui acord de ipotecă este relativ ușor de efectuat și poate

fi realizat în câteva zile. Înregistrarea acordului de ipotecă la OCT durează de la 1 până la 3 zile, în dependență de tipul imobilului și gradul de urgentare²³. Acesta organ este abilitat să facă înscrisurile respective în Registrul bunurilor imobile, care servește ca registru de evidență al ipotecilor.

La cheltuielile și taxele de mai sus trebuie de adăugat, însă, și cheltuielile cu evaluarea și asigurarea imobilului ipotecat, care în conformitate cu prevederile Legii, sunt obligatorii. Evaluarea trebuie să fie efectuată, în conformitate cu prevederile Legii, de către companii de evaluare independente, iar contractul de ipotecă trebuie să conțină informații referitoare la valoarea de piață și cea de înlocuire a imobilului ipotecat, stabilite în raportul de evaluare. Prețul evaluării este stabilit independent de către fiecare companie care efectuează evaluarea. Aceasta ia în calcul, de obicei, tipul imobilului, dimensiunile și locația acestuia, prețurile de piață pentru imobilele similare, veniturile care le poate genera imobilul respectiv, etc. Trebuie de menționat, de asemenea, că debitorii din afara orașelor, unde își au sediile, de obicei, companiile de evaluare (de regulă fermierii și companiile agricole), trebuie să mai suporte și cheltuielile cu deplasarea evaluatorului la/de la locul amplasării imobilului.

În conformitate cu art. 22, alin. (1) al Legii, debitorul ipotecar este obligat să asigure obiectul ipotecii în beneficiul creditorului ipotecar, la valoarea de înlocuire, împotriva tuturor ris-

22 Guide to taking mortgages in Moldova, A.C.I. Partners&EBRD, Nov. 2008

23 Întreprinderea de Stat “Cadastru”, www.cadastre.md

curilor de pieire sau deteriorare fortuită. Dacă bunul nu a fost asigurat de debitorul ipotecar, creditorul ipotecar poate asigura bunul ipotecat pe cheltuiala debitorului ipotecar. Contractul de ipotecă poate stabili obligația de asigurare a vieții și/sau a capacității de muncă a debitorului, până la valoarea soldului restant, pe toată durata contractului de ipotecă. Cheltuielile de asigurare a bunurilor imobile constituie până la 1% din valoarea asigurată, iar în cazul terenurilor cu culturi agricole acestea constituie circa 4% din valoarea asigurată.

Cu toate că Legea actuală a contribuit la clarificarea multor aspecte controversate care se conțineau în prevederile anterioare referitoare la ipotecă, prevederile Legii cu privire la evaluarea și asigurarea obligatorie a imobilelor ipotecate au creat un grad de siguranță mai mare pentru creditori pe cheltuiala debitorilor ipotecari. În trecut, evaluarea și asigurarea imobilelor erau obiect al înțelegerii părților, iar riscul legat de lipsa acestora era se reflecta în cerințele referitoare la mărimea gajului solicitat și în condițiile creditului acordat debitorului.

În condițiile noii legi, băncile se bucură de un grad de siguranță mai mare fără a fi nevoite să reducă cerințele referitoare la mărimea gajului sau să ofere condiții mai favorabile de creditare. În același timp, debitorii sunt nevoiți să suporte cheltuieli mai mari, care se estimează la circa 3% din valoarea creditului, incluzând autentificarea notarială. Aceste estimări nu includ costurile de oportunitate, rezultate din cheltuielile de timp necesare pentru încheierea și înregistrarea ipotecii. În afară de faptul că acestea reprezintă niște cheltuieli semnificative, adăugate la costurile suportate de către debitori, ele sunt în stare să elimine solicitanții de credit marginal acceptabili (îndeosebi întreprinzătorii mici, cei din businessul agricol și din afacerile cu rentabilitate redusă).

Un alt aspect este legat de faptul că, în practică, băncile solicită companiilor de evaluare să semneze, în calitate de condiție pentru a putea lucra cu acestea, un acord, care stipulează că companiile de evaluare sunt responsabile juridic în cazul când banca nu-și poate recupera

creanța din valoarea de înlocuire a imobilului evaluat. Aceste stipulări fac posibilă monopolizarea pieței de evaluare a imobilelor de către bănci, deoarece companiile de asigurare sunt supuse unor presiuni de ordin juridic și de afacere pentru a face ca evaluările să fie convenabile băncilor. În realitate, chiar dacă asemenea prevederi nu sunt legale, băncile nu acceptă evaluările făcute de către companiile care nu au semnat astfel de acorduri cu ele. În afară de aceasta, autentificarea notarială a ipotecilor nu adaugă nici o valoare acordurilor respective, din simplul motiv că acestea doar dublează operațiunea efectuată de către OCT la prețuri mult mai mici decât cele operate de către birourile notariale.

Legea cu privire la gajul bunurilor mobile.

Legea nr. 449-XV din 30.07.2001 cu privire la gaj (Legea) se referă atât la gajul cu depozitare al bunurilor mobile (amanetul), cât și la gajul fără depozitare, acesta fiind subiect al înregistrării în Registrul deținătorilor de valori mobiliare nominative – în cazul gajului valorilor mobiliare nominative; în Registrul deținătorilor de valori mobiliare ale statului – în cazul gajului valorilor mobiliare ale statului; în Registrul proprietății intelectuale – în cazul gajului dreptului de proprietate intelectuală și în Registrul gajului bunurilor mobile – în cazul gajului altor bunuri mobile. Acesta din urmă este operat de către Centrul de Informații Juridice de pe lângă Ministerul Justiției.

Inițial, Legea respectivă conținea un capitol destinat ipotecii, însă odată cu adoptarea Legii cu privire la ipotecă, prevederile acestuia au fost abrogate. Conform art. 6, alin. 3 și 4, gajul bunurilor mobile fără depozitare apare în momentul înregistrării în registrul respectiv, iar amanetul apare în momentul dobândirii posesiunii asupra bunului. Contractul de gaj este valabil numai dacă se întocmește în scris, iar în cazul gajării unui bun a cărui vânzare trebuie autentificată notarial, contractul de gaj de asemenea trebuie autentificat notarial. Cu toate acestea, părțile pot conveni asupra autentificării notariale a oricărui contract de gaj.

Tabelul 18: Sinteza principalelor elemente ale Legii cu privire la gajul bunurilor mobile în raport cu principiile BERD și FMI referitoare la legislația în domeniul gajului

Principiul	Prevederile legii
1. Gajul trebuie să reducă riscul de credit și să contribuie la disponibilitatea mai mare a creditelor în condiții mai avantajoase.	<u>Art. 1, alin. 1:</u> Gajul este o garanție reală în al cărei temei creditorul gajist poate urmări bunul gajat. Valabilitatea gajului depinde de valabilitatea obligației garantate prin gaj.
2. Legislația trebuie să permită crearea simplă, rapidă și cost eficientă a dreptului de gaj, fără a deposea debitorul de dreptul de a utiliza bunul gajat.	Procedura de înregistrare a gajului prevăzută de lege este una destul de simplă. Aceasta nu prevede decât înregistrarea gajului în Registrele respective cu sau fără autentificare notarială. Nu este obligatorie autentificarea notarială (cu excepția cazurilor când vânzarea bunurilor respective necesită autentificare notarială), evaluarea sau asigurarea bunurilor gajate, ceea ce face ca procesul să fie unul puțin costisitor. <u>Art. 4, alin. 3:</u> Gajul bunurilor mobile are loc cu sau fără depozitarea de ele. <u>Art. 52, alin. 1:</u> Gajul nu-l lipsește pe debitorul gajist sau pe posesorul bunului gajat de drepturile lor asupra bunurilor gajate. Aceștia trebuie să-și exercite drepturile fără a aduce atingere drepturilor creditorului gajist, dacă contractul nu prevede altfel. <u>Art. 52, alin. 2:</u> Debitorul gajist are dreptul să folosească obiectul gajului conform destinației, să dobândească produsele acestuia dacă contractul nu prevede altfel.
3. Dacă creanța garantată prin gaj nu este achitată, creditorul gajist trebuie să aibă posibilitatea să vândă bunul gajat și să-și satisfacă creanța înaintea altor creditori.	<u>Art. 1, alin. 1:</u> Gajul este o garanție reală în al cărei temei creditorul gajist poate urmări bunul gajat având prioritate față de alți creditori, inclusiv față de stat, la satisfacerea creanței garantate. <u>Art. 9:</u> Creditorul gajist are dreptul de a fi satisfăcut în mod prioritar din contul despăgubirilor de asigurare pentru pierderea sau deteriorarea bunului gajat, indiferent de faptul în a cui favoare a fost asigurat acest bun. <u>Art. 57, alin. 1:</u> Gradul de prioritate al gajurilor asupra aceluiași bun se stabilește în dependența de momentul înregistrării. Creanța creditorului de un grad inferior se satisface numai după satisfacerea deplină a creanței creditorului de grad superior. <u>Art. 63, alin. 1:</u> Creditorul de grad superior are prioritate în exercitarea drepturilor sale de gaj față de creditorii de grad inferior.
4. Procedurile de exercitare a dreptului de ipotecă trebuie să permită comercializarea rapidă a bunurilor ipotecate la prețul pieței.	<u>Art. 61, alin. 1:</u> Creditorul gajist poate exercita drepturile de gaj în cazul în care debitorul nu a executat conform contractului sau a executat în mod necorespunzător obligația garantată ori o parte a acesteia, precum și în alte cazuri prevăzute de contract. <u>Art. 65:</u> Creditorul gajist al cărui drept de gaj grevează mai multe bunuri poate exercita în mod simultan sau succesiv dreptul de gaj asupra bunurilor pe care le alege. <u>Art. 67, alin. 5:</u> Termenul acordat de creditorul gajist pentru transmiterea bunului nu va fi mai mic de 10 zile pentru un bun mobil, începând cu data înregistrării preavizului. Ca excepție, participanții profesioniști la piața valorilor mobiliare, în calitate de creditori gajiști ce dețin un gaj asupra valorilor mobiliare le pot lua în posesiune sau vinde fără respectarea termenului respectiv. (art. 67, alin. 7). <u>Art. 69, alin. 2:</u> Transmiterea bunului gajat în posesiune creditorului gajist poate fi benevolă ori silită. <u>Art. 75, alin. 8:</u> Creditorul gajist este în drept să apeleze la executorul judecătoresc pentru a intra în posesiunea bunului.
5. Dreptul de gaj trebuie să continue fie valabil și aplicabil chiar și după intrarea debitorului gajist în incapacitate de plată sau în procedură de insolvență.	<u>Art. 65:</u> Instanța judecătorească este obligată să trimită, în termen de 3 zile de la data pronunțării, la registrul în care s-a efectuat înregistrarea gajului, încheierea cu privire la deschiderea procesului de faliment. Încheierea se înscrie în registrul la numele debitorului gajist sau, în cazul ipotecii, la bunul gajat. Prevederile legale în relație cu dreptul de gaj în cadrul proceselor de insolvență sunt prezentate mai jos în acest subcapitol, la evaluarea Legii insolvenței nr.632-XV din 14.11.2001
6. Costul sechestrării, întreținerii și exercitării dreptului de gaj trebuie să fie mic.	Toate cheltuielile legate de sechestrarea și vânzarea gajului sunt suportate de către debitor, mai exact din mijloacele obținute de la comercializarea gajului. În acest sens <u>art. 76, alin. 1</u> prevede că creditorul trebuie să plătească din produsul vânzării bunului gajat cheltuielile aferente vânzării, apoi creanțele prioritare drepturilor sale și după aceea creanțele proprii.
7. Gajul trebuie să poată fi instituit asupra tuturor formelor de bunuri, pentru garantarea tuturor tipurilor de obligațiuni și între toate tipurile de persoane	<u>Art. 2, alin. 1:</u> Este debitor gajist persoana fizică sau persoana juridică având drept de proprietate asupra bunului gajat. <u>Art. 4 alin. 1:</u> Gajul se constituie asupra unui bun mobil sau imobil, ori asupra unei universalități de bunuri mobile sau imobile. <u>Art. 8 alin. 1:</u> Obiect al gajului poate fi orice bun corporal sau incorporeal, ori o universalitate de bunuri, cu excepția bunurilor inalienabile sau insesizabile. Obiect al gajului poate fi orice drept patrimonial sau creanța bănească, inclusiv dreptul de creanță al debitorului gajist asupra creditorului gajist. <u>Art. 8, alin. 2:</u> Prin universalitate de bunuri se înțelege o totalitate de bunuri, mobile sau imobile, prezente sau viitoare, corporale sau incorporeale, descrise la modul general, gajul asupra cărora se înregistrează în unul și același registru. <u>Art. 24, alin. 1:</u> În cazul gajului asupra unei universalități de bunuri, nu este necesară individualizarea părților ei constitutive. Se considera gajate în mărimea stabilită de contract toate bunurile care, conform particularităților de gen indicate în contract, pot fi atribuite la aceasta universalitate. <u>Art. 11:</u> Gajul asupra bunurilor care vor intra în patrimoniul debitorului gajist în viitor, inclusiv asupra bunurilor viitoare, nu grevează aceste bunuri decât din momentul în care debitorul gajist devine titularul drepturilor gajate. <u>Art. 14, alin. 1:</u> Poate fi garantată prin gaj una sau mai multe obligații. Obligația garantată poate fi viitoare sau condiționată. <u>Art. 14, alin. 2:</u> Gajul este constituit valid numai dacă obligația garantată prin el este exprimată în lei sau valută străină, în unități bănești de calcul sau în orice îmbinare a acestora. <u>Art. 14, alin. 3:</u> Gajul garantează obligația propriu-zisă, dobânzile, cheltuielile de urmărire și cheltuielile de întreținere a bunului gajat. Părțile pot extinde prin contract garanția și asupra penalităților și prejudiciilor cauzate prin neexecutare sau executare necorespunzătoare.

8. Legislația în domeniul gajului trebuie să încurajeze informarea și conduita responsabilă a participanților prin crearea unui cadru legal transparent	<u>Art. 20, alin. 3:</u> Amanetul este făcut public prin posesiunea bunului sau a titlului exercitată de creditor și rămâne public doar dacă posesiunea este continuă. <u>Art. 45, alin. 1:</u> Orice persoană poate consulta Registrul gajului și obține extras din el. Extrasul este semnat de notar și eliberat în cel mult 24 de ore de la solicitare. <u>Art. 45, alin. 2:</u> Ministerul Justiției poate permite, în baza de contract, persoanelor interesate accesul pasiv continuu la Registrul gajului. <u>Art. 46, alin. 1 și 2:</u> Debitorul gajist poate cere interzicerea accesului terților la informația despre gajul asupra bunurilor sale înscrise în Registrul gajului. În acest caz, se prezuma că întregul patrimoniu al debitorului gajist este grevat cu gaj. În practică, însă, nu toți notarii sunt conectați la Registrul electronic al gajului, ceea ce face ca procesul de înregistrare și a obținerii informațiilor despre gaj să fie mai dificil.
9. Legile trebuie să stabilească reguli care să guverneze drepturile de competiție dintre persoanele care dețin dreptul de gaj și persoanele care revendică dreptul la bunurile ce fac obiectul gajului	<u>Art. 59, alin. 1:</u> În cazul înstrăinării, de către debitorul gajist sau de către terțul deținător, a bunului gajat, gajul nu se stinge. <u>Art. 59, alin. 2:</u> Prin derogare de la alin. (1), bunul se dobândește liber de gaj dacă: a) cumpărătorul considera cu buna-credință ca bunul nu este gajat; b) creditorul gajist a permis alienarea bunului gajat; c) este dobândit de la persoana care îl înstrăinează în cadrul unei activități obișnuite. <u>Art. 59, alin. 3:</u> Este considerată de buna-credință persoana care dobândește: a) bunuri dintr-o universalitate de bunuri gajate în cadrul unei activități comerciale obișnuite a debitorului gajist; b) bunuri a căror vânzare prin licitație a fost anunțată în mijloacele de informare în masă; c) titluri negociabile, conoseamente, acțiuni și obligațiuni ale societăților pe acțiuni, bilete la ordin, contracte care sânt cotate la o bursă autorizată sau cu care se fac tranzacții la bursă. <u>Art. 60, alin. 2:</u> În cazul gajului unei universalități de bunuri ale cărei componente pot varia în timp, debitorul gajist poate înstrăina părți componente prin vânzare în cadrul unei activități comerciale obișnuite dacă în urma înstrăinării valoarea gajului nu se reduce.
10. Părțile trebuie, pe cât posibil, să fie în măsură să adapteze gajul la particularitățile tranzacțiilor lor	Legea nu impune restricții și nu reglementează forma sau conținutul tranzacțiilor în funcție de gaj.

Sursa: Elaborat de autor în baza Legii nr. 449-XV din 30.07.2001 cu privire la gaj, a principiilor BERD „Core principles for a secured transactions law” și standardelor FMI „Development of standards for security interests”

Conform prevederilor Legii (art. 61, alin. 2), creditorul gajist poate exercita dreptul de gaj în următoarele moduri: să vândă el însuși bunurile gajate, să le vândă sub controlul instanței judecătorești și să le ia în posesiune spre a le administra. Alegerea modalităților de exercitare a dreptului de gaj ține de discreția creditorului gajist, care, conform prevederii Legii trebuie să se orienteze pentru obținerea celui mai bun rezultat pentru ambele părți (art. 75, alin. 2, 6).

După cum a fost menționat anterior, elaborarea cadrului juridic al dreptului de gaj în Republica Moldova s-a făcut cu asistență tehnică și consultativă largă a organizațiilor financiare internaționale, în special BERD. Ca parte a acestui sprijin sunt și studiile efectuate periodic în țările în care această instituție operează, studii referitoare la eficiența cadrului legislativ și a aplicării acestuia în practică.

Astfel de studii de evaluare a Legii cu privire la gajul bunurilor mobile și a prevederilor

Boxa 4. Un alt studiu efectuat de BERD, „Legal Indicators Survey”, 2003, evaluează eficiența unui cadru legal și al procesului de exercitare al dreptului de gaj din punctul de vedere al factorilor referitori la scopul și procesul procedurii de exercitare a dreptului de gaj. Rezultatele studiului respectiv arată existența unor probleme și limitări minore în partea de scop a cadrului juridic referitor la exercitarea dreptului de gaj, ceea ce vorbește în favoarea existenței unor legi bune și complete. În schimb, în partea de proces studiul indică asupra unor probleme și limitări majore, în special la categoriile de factori „instituțiile”, „corupția” și „experiența practică”, ceea ce indică asupra unui cadru instituțional deficent de implementare a legilor. Ca și studiul precedent, și studiul respectiv menționează probleme la capitolul „prezența unui sistem eficient de înregistrare și publicare a grevărilor”, care indică, de fapt, eficiența redusă a sistemului actual de înregistrare și notificare a grevărilor cu gaj”.

Legii insolvabilității referitoare la dreptul de gaj în procesul de insolvabilitate a debitorului gajist au fost efectuate în și publicate în 2004 și 2006. Rezultatele ultimului studiu²⁴ arată

24 EBRD, „Analysis of the current secured transactions legal regime in Moldova”, 2006

că în majoritatea lor absolută, prevederile Legii cu privire la gaj și ale Legii insolvențabilității, referitoare la drepturile creditorilor gajști, precum și aplicarea în practică ale acestora, corespund principiilor fundamentale ale unui cadru legal general acceptat. Dificultățile cu realizarea bunurilor gajate în Republica Moldova sunt legate de lipsa unor piețe secundare de comercializare pentru bunurile respective.

O altă rezervă ține de obținerea informației despre existența grevurilor. Aceasta se referă atât la faptul că nu toți notarii, care sunt în drept să efectuează înregistrările, sunt conectați la registrul electronic al gajului bunurilor mobile, cât și la faptul că procesul de obținere a unor astfel de informații este excesiv de greu și dificil. Trebuie de avut în vedere însă, că asemenea studii examinează eficiența cadrului legal din punct de vedere al protejării drepturilor creditorilor.

În general, reprezentanții băncilor chestionate nu au indicat careva obiecții, referitoare la Legea gajului bunurilor mobile, sau Legea cu privire la ipotecă, susținând că: „Legile sunt bune, implementarea acestora este defectuoasă”. În primul rând, obiecțiile acestora țin de durata prea lungă a procesului, care poate ajunge până la un an, cu toate că Legea prevede un termen de 10 zile pentru transmiterea bunului mobil și 20 de zile pentru transmiterea bunului imobil gajat în posesiunea creditorului, din momentul înregistrării preavizului. Alte obiecții, țin de faptul că judecătorii nu sunt specializați pe cauze de executare a dreptului de gaj, procesul este prea sensibil la așa influențe ca mita, corupția, influențele politice, din care cauză încrederea față de instanța de judecată și persoanele care instrumentează cazul este redusă, ceea ce încurajează cerințele mari ale băncilor referitoare la gradul de acoperire cu gaj.

Obiecțiile debitorilor țin de faptul că. „Legile sunt făcute de către bănci”, respectiv acestea acordă prea multe drepturi creditorilor gajști, precum și de cerințele excesive referitoare la acoperirea cu gaj în momentul solicitării creditelor, menționând că acestea întrec de 2-3

ori, uneori și mai mult, valoarea creditului solicitat, precum și cheltuielile mari legate de procedurile de perfectarea gajului (cheltuielile de evaluare, asigurare, înregistrare notarială).

Legea insolvențabilității. Pentru scopul acestui studiu este important de apreciat cât de facil/dificil este pentru debitor de a iniția procedura de insolvențabilitate; modul de administrare al insolvențabilității debitorului; modul de satisfacere a creanțelor creditorului garantat din valoarea bunurilor gajate ale debitorului în privința căruia a fost intentat procesul de insolvențabilitate; posibilitatea creditorului garantat de a influența procesul; rapiditatea, complexitatea și costurile procesului; competențele instanței de judecată și gradul de respectare în instanță a prevederilor legii insolvențabilității; gradul de protecție al debitorului.

În conformitate cu Legea insolvențabilității Nr.632-XV din 14.11. 2001, cererea introductivă de intentare a procedurii de insolvențabilitate se examinează de către instanța de judecată în conformitate cu competența materială și teritorială stabilită de Codul de procedură civilă. Dreptul de a depune cererea o au atât debitorul, cât și de creditorii. Debitorul este în drept să depună cererea în situația în care există pericolul intrării lui în incapacitate de plată, când, în mod previzibil acesta nu-și va putea îndeplini obligațiile de plată la scadență. Totodată, acesta este obligat să inițieze procedura de insolvențabilitate în 2 cazuri: 1) când executarea integrală la scadență a creanțelor unuia sau mai multor creditori poate cauza imposibilitatea satisfacerii integrale la scadență a creanțelor celorlalți creditori; 2) când în cadrul lichidării, în conformitate cu alte legi, devine evident că debitorul nu poate satisface integral creanțele creditorilor.

Despre admiterea cererii introductive instanța de judecată adoptă o hotărâre în cel mult 3 zile de la data depunerii cererii. Încheierea instanței de judecată se publică în Monitorul Oficial/și în ziarul local din zona teritorială a debitorului sau unde sunt concentrați cei mai mulți creditori (dacă instanța dispune astfel). Notificarea participanților la proces

se consideră efectuată după expirarea a 2 zile de la publicare. Instanța de judecată este obligată să dispună luarea măsurilor de asigurare până la intentarea procesului: 1) să numească un administrator provizoriu; 2) să înlăture debitorul de la gestionarea patrimoniului; 3) să pună sub sechestru toate bunurile debitorului și corespondența sa comercială; 4) să suspende executarea silită a bunurilor debitorului; să pună sub interdicție înstrăinarea bunurilor debitorului, sau să dispună ca aceasta să se facă doar cu acordul administratorului provizoriu.

Conform prevederilor Legii respective, instanța de judecată trebuie să notifice imediat despre aplicarea măsurilor de asigurare Registrul de stat al întreprinderilor și organizațiilor, Registrul bunurilor imobile și alte registre în care se înregistrează gajurile, băncile, oficiile cadastrale teritoriale, autoritățile vamale, oficiile poștale și toate locurile de înmagazinare din circumscripția teritorială a debitorului pentru a sista toate operațiunile cu bunurile acestuia, cerându-le să predea corespondența comercială cu acesta. Dacă cererea introductivă a fost depusă de către creditor, debitorul poate prezenta o referință cu contestații motivate la cererea introductivă și poate ataca cu recurs hotărârea de intentare a procedurii de insolvabilitate. La fel ca și în cazul admiterii cererii, dacă instanța dispune intentarea procesului de insolvabilitate, este obligatorie publicarea hotărârii, dar deja în termen de 10 zile și anunțarea tuturor registrelor, băncilor, autorităților și instituțiilor relevante în fiecare caz. După cum vom vedea în capitolul următor, nerespectarea în practică a acestei prevederi a servit ca motiv pentru inițierea unui proiect de Lege pentru modificarea Legii cu privire la insolvabilitate.

Conform prevederilor Legii, din momentul admiterii cererii introductive, creditorii nu mai pot solicita debitorului executarea creanțelor în mod individual, creanțele neajunse la scadență se consideră scadente din momentul intentării procesului de insolvabilitate, iar calcularea penalităților aferente datoriei debitorului se întrerupe. La moment, Parlamentului i-a fost înaintat un proiect de

Lege pentru modificarea prevederilor respective (vezi subcapitolul următor). Adunarea de raportare a creditorilor, în baza raportului administratorului, emite hotărârea privind continuarea activității sau încetarea activității debitorului. După adunarea de raportare, administratorul valorifică și/sau lichidează masa debitoare, dacă adunarea nu a hotărât altfel. Legea include, cu anumite excepții, toate bunurile debitorului, inclusiv bunurile gajate, în componența masei debitoare, fără a face o distincție dintre drepturile debitorilor chirografari (creditori, ale căror creanțe față de debitor au apărut înainte de intentarea procedurii de insolvabilitate și nu sunt asigurate cu garanții) și celor garantați. Cei din urmă sunt îndreptățiți, însă, la satisfacerea prioritară a creanțelor, a dobânzii și a cheltuielilor aferente din contul realizării bunului gajat.

În cadrul derulării procedurilor de insolvabilitate, interesele creditorilor sunt reprezentate de adunarea creditorilor și de comitetul creditorilor. Bunurile gajate sunt administrate sau vândute silit de către administratorul insolvabilității, numit de către instanță sau de adunarea creditorilor, dacă aceasta solicită înlocuirea administratorului numit de instanță. Creditorul garantat este în drept să propună administratorului condiții mai avantajoase de valorificare a gajului, ultimul fiind obligat să țină cont de ele.

Creditorul garantat poate obține mijloacele bănești din valorificarea gajului doar după deducerea cheltuielilor de validare și valorificare. Una din posibilitățile de valorificare poate fi și transmiterea bunului în posesiunea creditorului garantat. Dacă mijloacele obținute din vânzarea bunului gajat nu acoperă în totalitate creanța creditorului garantat, acesta poate pretinde la rambursarea părții neacoperite din contul masei debitoare la condiții neprioritare (ca creditor chirografar).

Satisfacerea creanțelor creditorilor garantați și chirografari, valorificarea și distribuirea masei debitoare între participanții la procesul de insolvabilitate, responsabilitatea debitorului după încheierea procesului de insolvabilitate pot fi reglementate printr-un plan,

Boxa 5. Tot în cadrul studiilor realizate de către BERD (EBRD Legal Indicators Survey, 2004), a fost determinată „eficiența” procesului de insolabilitate în Republica Moldova, realizată separat pentru cazurile inițiate de creditor și debitor. Conform acestor studii, „eficiență” procesului de insolabilitate în R. Moldova în cazurile inițiate de creditor este de circa 55% (locul 10 din 25 de țări), factorii cei mai deficienți în acest proces fiind considerați accesul și formalitățile complicate (este apreciat ca foarte complicat de a iniția o procedură de insolabilitate, pentru creditor) și identificarea instanței și experiența (este dificil de identificat instanța, iar judecătorii nu sunt specializați pe cazuri de insolabilitate). Dificultăți relative au fost apreciate la capitolele „aplicarea legii” (judecătorii nu întotdeauna se conduc de reguli clare și transparente), „competența și predictibilitatea instanței”, „administrarea insolabilității/implicarea creditorului/competența administratorului” (cât de mult sunt ținute la curent creditorii și câtă confidență există în funcționarii care instrumentează procesul), precum și la capitolul „rapiditate”

În cazurile inițiate de debitori, eficiența procesului este apreciată la 60% (locul 15 din 25 de țări), cele mai deficiente capitole fiind considerate, ca și în primul caz, „identificarea instanței”, apoi „implicarea creditorului” (cât de bine informați sunt creditorii referitor la planul de restructurare și cât de ușor de organizat sunt adunările părților implicate în proces). Relativ problematici au fost apreciați factorii referitori la aplicarea legii, protecția debitorului (în ce măsură poate conta debitorul pe protecția din partea creditorilor în încercarea de redresare a afacerii), costurile și administrarea debitorului insolabil (câtă încredere poate avea debitorul în încercarea de a redresa afacerea, în administratorul insolabilității).

aprobat prin decizia adunării creditorilor și confirmat de instanța de judecată. Dreptul de a depune un astfel de plan îl au debitorul și administratorul, la cererea adunării creditorilor. Durata unui astfel de plan, însă, nu poate depăși 3 ani, și doar în cazul când întreprinderea insolabilă este de importanță vitală pentru economia națională, acest termen poate fi, la decizia Guvernului, de până la 5 ani.

În cazul în care planul prevede redresarea solvabilității întreprinderii, prin încheierea instanței de judecată, se instituie moratoriu asupra executării obligațiilor financiare față de creditorii și ale obligațiilor fiscale, pe un termen de până la 180 zile. După ce hotărârea de confirmare a planului devine definitivă, instanța de judecată dispune încetarea procedurii de insolabilitate și continuarea procedurii planului sub supravegherea administratorului. Legea mai prevede obligația instanțelor de judecată să țină registrul cauzelor de insolabilitate, în care se fac mențiuni referitoare la fiecare caz de insolabilitate examinat sau în curs de examinare, la care are acces orice persoană.

După cum se observă ușor din tabelul 7 (Companiile în procedură de insolabilitate), nici o procedură de insolabilitate intentată companiilor din sectorul vinicol nu a fost inițiată de către bănci. Explicația e simplă: băncilor nu le convine procedura de insolabilitate, în primul rând datorită faptului că aceasta du-

rează mult. În toată perioada cât se derulează procedura de insolabilitate (iar termenul acesteia nu este limitat, cu excepția procedurii planului), gajul se poate deteriora, uza fizic și moral, pierde din valoare. Din această cauză băncile fac uz mult mai des de procedura de exercitare a dreptului de gaj, care este cu mult mai scurtă și oferă din acest punct de vedere o mai mare protecție băncilor

Principalele obiecții față de Legea insolabilității, exprimate de către băncile chestionate, țin de faptul că legea nu prevede un termen limită pentru procedura de insolabilitate, astfel că doar identificarea și validarea tuturor creanțelor creditorilor poate dura câțiva ani, fără procedura planului, pentru care Legea prevede o durată de 3-5 ani. În afară de durata lungă a procedurii, obiecțiile băncilor țin de faptul că administratorii insolabilității nu sunt destul de competenți și/sau specializați pentru a administra compania aflată în procedură de insolabilitate, procesul este prea complex și greoi, pasibil de așa influențe ca mita, corupția, că nu sunt ținute îndeajuns la curent cu derularea procedurii planului, sau că e greu de a organiza adunarea creditorilor, iar judecătorii nu întotdeauna se conduc după reguli clare și transparente.

În ceea ce privește debitorii insolabili, interesele acestora sunt apărute, în primul rând, în momentul când se reușește adoptarea procedurii planului, scop urmărit, de fapt, de

toți debitorii care inițiază procedura de insolabilitate din inițiativă proprie. În multe cazuri, însă, creditorii nu pot ajunge la o înțelegere în acest sens, din care cauză procedura se tergiversează mult. În acest sens unii intervievați s-au pronunțat pentru ca Legea să acorde mai multe drepturi judecătorilor pentru a lua decizii în astfel de situații, or atribuțiile acestora nu sunt clar stipulate în Lege. O altă propunere referitoare la Legea cu privire la insolabilitate se referă faptul ca aceasta să interzică cesiunea creanțelor, odată ce procedura de insolabilitate a fost pornită, așa cum unii creditori cesionează creanțele mai multor companii, pentru a avea mai multe voturi în cadrul adunării creditorilor, respectiv pentru a avea o putere de influență mai mare asupra deciziilor adoptate.

4.3. Proiectul de modificare al legislației în vigoare, inclus în planul de stabilizare și relansare a economiei naționale pe anii 2009-2011

La 01 decembrie 2009, Guvernul a aprobat „Planul de stabilizare și relansare economică Republicii Moldova”. În componența planului a fost inclus și proiectul de modificare a unor prevederi ale legislației în vigoare cu privire la creditare, în special a aceleia care se referă la garantarea rambursării creditelor, pentru a fi înaintat Parlamentului spre aprobare. Proiectul respectiv a fost elaborat la inițiativa Asociației Băncilor din Republica Moldova, care a formulat prin acest document propunerile exprimate de băncile comerciale. Aceste propuneri au venit ca urmare a înrăutățirii situației pe piața creditelor bancare și anume a creșterii rapide pe parcursul anului 2009 a volumului creditelor neperformante.

În special, proiectul prevede să fie modificate prevederile Legii insolabilității din 14.11.2000 referitoare la informarea creditorilor despre inițierea procesului de insolabilitate și executarea creanțelor creditorului gajist în mod individual. Necesitatea modificării

acestor prevederi din Legea insolabilității este argumentată de către bănci prin faptul că unii debitori inițiază intenționat procedura de insolabilitate, cu scopul de a obține prelungirea termenului de rambursare a creditului sau micșorarea sumei calculate a datoriei, prin eliminarea unei părți a dobânzii și a penalităților calculate.

În afară de aceasta, se argumentează că debitorii nu întotdeauna informează băncile despre inițierea procedurii de insolabilitate, astfel că acestea nu pot să se folosească de dreptul prioritar de a-și satisface creanțele din contul bunurilor gajate ale debitorului, așa cum la inițierea procesului de insolabilitate prevederile legii respective prevăd încetarea tuturor procedurilor referitoare la executarea datoriilor debitorului insolabil. Reieșind din aceasta, se propune completarea alin. (2) art.33 din Legea insolabilității, cu obligația instanței de judecată, la etapa emiterii încheierii de admitere a cererii introductive privind intentarea procedurii de insolabilitate, să înștiințeze în termen de trei zile creditorii cunoscuți, indicați în cererea introductivă, cu propunerea ca aceștia să prezenta o referință, și cu posibilitatea acestora de a contesta cu recurs încheierea de admitere a cererii introductive, în modul stabilit de Codul de procedură civilă.

De asemenea, se propune completarea alin. (1) art. 65 al aceleiași Legi, în sensul în care să fie permisă solicitarea executării creanțelor creditorilor garantați în mod independent de comitetul creditorilor și adunarea creditorilor, în cazul în care creditorii garantați solicită separarea bunurilor pentru ai fi transmise în vederea comercializării și stingerii datoriilor.

O altă propunere conținută în proiect, la solicitarea băncilor, este cea legată de modificarea art. 22 alin. (2) din Legea instituțiilor financiare nr. 550-XIII din 21.07.1995. În conformitate cu acesta, băncile comerciale sunt obligate să prezinte organelor de urmărire penală materialele privind creditele dubioase și compromise, determinate ca atare de către acestea potrivit actelor normative ale BNM, pentru luarea măsurilor în con-

formitate cu legislația în vigoare. Din cauza neajustării acestei prevederi cu alte acte normative în vigoare, în speță cu Codul penal, materialele respective sunt restituite băncilor, pe motiv că acestea nu constituie o sesizare despre săvârșirea sau pregătirea pentru săvârșirea unei infracțiuni, prevăzute de Codul penal, iar contractele de credit conțin stipulări că litigiile dintre părți urmează a fi soluționate de către instanța de judecată.

Proiectul propune modificarea alin.(2) art.22 din Legea instituțiilor financiare, astfel încât băncile comerciale să fie obligate să transmită organelor de urmărire penală materialele privind cazurile prezentării unor informații false în scopul obținerii unui credit sau majorării proporției acestuia, sau obținerii unui credit în condiții avantajoase.

O altă propunere a proiectului ține de modificarea Codului de Executare al Republicii Moldova, și anume excluderea alin.(1) lit. (b) art. 101, care prevede că suma urmărită din salariul și alte venituri ale debitorului nu poate depăși 20 de salarii minime. În acest sens, se propune excluderea oricărui fel de limite la mărimea creanței ce poate fi urmărită din salariul și a alte venituri ale debitorului, reieșind din faptul că creditele acordate deseori depășesc cu mult această mărime, în acest caz fiind oportună urmărirea salariului și a altor venituri ale debitorului atâta timp cât creanță nu va fi recuperată integral.

O ultimă modificare propusă de proiectul în cauză vizează art. 238 al Codului penal „Do-bândirea creditului prin înșelăciune”, care a fost ulterior completat prin Legea pentru modificarea și completarea Codului Penal al RM nr.277-XVI din 18 decembrie 2008. În așa fel, norma care prevedea că constituie infracțiune și se pedepsește prezentarea cu bună-voință a unor informații false în scopul obținerii unui credit sau majorării proporției acestuia, sau obținerii unui credit în con-

diții avantajoase, a fost completat în sensul în care, acestea se vor considera infracțiune doar „dacă prin aceasta au fost cauzate instituției financiare daune în proporții mari”, adică în mărime de cel puțin 50.000 MDL.

Astfel, băncile consideră ca s-a exclus din arsenalul lor o măsură de apărare a intereselor pe segmentul recuperării creditelor „retail”, care în majoritatea lor sunt acordate în valori sub limita prevăzută de Codul Penal. Astfel, se argumentează că o mare parte din creditele acordate de băncile comerciale sunt credite cu valori cuprinse între 10 mii și 30 mii lei și, de regulă, aceste credite nu sunt asigurate cu gaj. În afară de aceasta, în categoria respectivă de credite, în marea lor parte, sunt depistate cazuri de prezentare intenționată a documentelor false în scopul obținerii creditului. În consecință, proiectul propune diminuarea mărimii prejudiciului pentru care acțiunile descrise mai sus vor fi pasibile de răspundere penală, și anume până la valoarea de 10.000 MDL, cu micșorarea concomitentă a pedepsei pentru infracțiunea respectivă.

Proiectul respectiv de lege a fost deja aprobat de către Parlament, prin Legea nr. 108 din 04 iunie, curent (Monitorul Oficial nr. 117-118 din 09.07.2010). În mare parte, modificările făcute, nu vor influența în mod deosebit „piața gajurilor”, cu excepția modificărilor la Legea insolvenței nr. 632-XV din 14.11.2010. Modificările introduse la Legea insolvenței, vor spori și mai mult protecția creditorilor garanțați (în principal, a băncilor). Cu toate acestea, este puțin probabil ca acestea să provoace băncile să facă uz mai des de procedura de insolvență pentru a-și recupera creditele problematice, deoarece proiectul de lege nu prevede nici o modificare sau fixare a termenilor prevăzuți pentru procedeele specifice acestui proces, respectiv durata lungă va descuraja în continuare băncile să facă uz de acest procedeu.

5. CONCLUZII/POSIBILELE IMPLICAȚII PENTRU ECONOMIE ȘI PERSPECTIVELE SECTORULUI

Sectorul vinicol, la fel ca și sectorul afiliat acestuia, viticultura, se află într-o criză profundă. Aceasta a fost provocată, începând cu martie 2006, de embargo-ul Federației Ruse la importul produselor vinicole din Moldova și măsurile inadecvate întreprinse ulterior de autoritățile R. Moldova în legătură cu acesta, însă nici după ridicarea embargo-ului, în noiembrie 2007, sectorul nu și-a putut reveni pe deplin, în pofida unei înviorări ușoare în 2008. În anul 2009, sectorul a fost afectat de un al doilea val de criză, reprezentat de criza economico-financiară mondială și reducerea cererii de pe principalele piețe de desfacere. Efectele acestor crize și-au găsit manifestare într-un număr mare de întreprinderi care și-au sistat activitatea, sau au intrat în procedură de insolabilitate.

Din anul 2005 până în 2009, cel puțin 42 de întreprinderi din industria de producere a vinurilor și băuturilor alcoolice distilate au dispărut de pe scena producătorilor din industriile respective, iar altele 23 se află în procedură de insolabilitate. În afară de aceasta, un număr de cel puțin 8 întreprinderi se află în procedură de executare silită a gajului și riscă să completeze lista întreprinderilor în procedură de insolabilitate sau să dispară de pe piața producătorilor. Astfel, timp de 4 ani, din 2006 până în 2009, circa 40% din toate întreprinderile vinicole au dispărut, sau sunt pe cale să dispară din arealul producătorilor și/sau exportatorilor de vinuri.

Nici situația celor care mai activează nu este una prea fericită. Acestea se confruntă cu probleme grave, legate de povara datoriilor la credite, stocurile de vin acumulate în perioada ultimilor 4 ani, dintre care circa jumătate au o vechime de 2-3 ani și mai mult, creanțele istorice, dintre care circa 185 milioane dolari SUA au fost, sau vor fi trecute la pierderi, scăderea profitabilității până sau sub limita pragului de rentabilitate, din care

cauză întreprinderile din sectorul de producere a vinurilor și băuturilor alcoolice distilate au acumulat în ultimii 4 ani pierderi de peste 76,2 milioane lei.

Climatul investițional în R. Moldova oferă puține stimulente pentru investitorii străini și locali, mai ales în condițiile de față. Sectorul vinicol este puțin atractiv, la moment, pentru investitori, iar eșecul companiilor în procedură de insolabilitate de a-și vinde patrimoniul, precum și a băncilor, care au sechestrat bunurile gajate ale întreprinderilor vinicole, de a le comercializa, confirmă acest lucru. Până în prezent, nu se cunosc cazuri reușite de lichidare a întreprinderilor insolabile. Absoluta majoritate a acestora sunt conservate în așteptarea unor cumpărători sau investitori. Unicul caz fericit cunoscut de ieșire din procedură de insolabilitate este cel al „Aromei” SA, însă toți experții și reprezentanții băncilor chestionați au susținut că acest fapt s-a datorat doar intervenției statului în negocierile cu creditorii, și în primul rând, cu băncile, ceea ce a determinat ca ultimele să ofere condiții favorabile de restructurare a datoriilor.

Acest lucru vorbește în favoarea necesității implicării statului în procesul de negociere și restructurare a datoriilor sectorului vinicol, dat fiind faptul că nici o asociație de ramură sau profesională nu dispune de putere suficientă de negociere. Implicarea statului trebuie să pornească de la premiza importanței cu adevărat strategice pentru economia țării a acestui sector și nu trebuie să fie una de pe poziții „de forță”, ci una bazată pe negociere cu Asociația Băncilor din Moldova și cu Banca Națională a Moldovei, cu participarea asociațiilor de profil. Printre măsurile primordiale, ce ar mai trebui întreprinse de către autoritățile statului, este negocierea în continuare cu Federația Rusă pentru eliminarea tuturor barierelor la exportul produselor în această țară.

În viitorul apropiat, nici o altă piață nu va putea absorbi întreaga cantitate de vinuri stocate la întreprinderile din sector. Reușita negocierilor cu Federația Rusă va putea oferi autorităților și sectorului răgazul necesar pentru restructurarea datoriiilor și reformarea întregului cadru administrativ-normativ și de reglementare, precum și pentru implementarea unor măsuri pe termen mediu și lung de ridicare a calității vinurilor, diversificare a piețelor de desfacere și eficientizare a activității sectorului, fără de care acesta nu are viitor.

Studiul nu a descoperit careva indicii, care să demonstreze caracterul voit sau intenționat al acțiunii băncilor de sechestrare a gajului în relația cu companiile insolabile sau cu datorii expirate la credite, în interesul unor cercuri de influență. Acestea acționează în interes propriu, fiind favorizate de o legislație prielnică în domeniul gajului, de puterea mică de negociere a întreprinderilor și asociațiilor din sector, precum și de lipsa oricăror măsuri sau implicări ale statului în acest sens.

Nici modificările recente în legislația cu privire la gaj nu sunt în măsură să determine o activizare majoră a băncilor pe segmentul „sechestrarea gajului”, deși ultimele modificări la Legea insolabilității nr. 632-XV din 14.11.2001 din 04 iunie, curent, acordă și mai multă protecție băncilor în raport cu dreptul lor prioritar de încasare a creanțelor din contul bunurilor gajate, separat de adunarea creditorilor și înaintea oricărui alt creditor. După cum arată, însă, practica, băncile nu recurg la procedura de insolabilitate pentru a-și recupera creanțele, ci utilizează, mai degrabă, dreptul de executare a gajului, care oferă o procedură mai simplă și mai rapidă în acest sens.

Cu referire la perspectivele sectorului, acestea depind în mare măsură de faptul, dacă vor fi întreprinse măsuri imediate și urgente de redresare a situației sectorului, sau nu. Pornind de la ipoteza că nimic nu se va schimba în viitorul apropiat în acest sens, este foarte probabil ca în următorii 2-3 ani încă cel puțin 30-40 de întreprinderi să dispară din arealul producătorilor de produse vinicole, cu consecințele de rigoare pentru industria respectivă și sector (reducerea în continuare a numărului de angajați din sector, reducerea volumului producției și a exporturilor, diminuarea importanței acestui sector pentru economie).

Unii experți sunt de părere că în următorii ani se va produce o consolidare a sectorului, că sectorul de producere și export al vinurilor va fi dominat de 5-6 întreprinderi mari, care vor reuși să achiziționeze o mare parte din utilajul întreprinderilor insolabile și sechestrat de către bănci, și care vor produce anual 40-50 milioane de sticle de vin fiecare. Scenariu respectiv va fi posibil, însă, doar dacă situația cu exportul vinurilor în Federația Rusă se va normaliza, deoarece astfel de cantități de vin nu vor putea fi exportate pe alte piețe într-un viitor plauzibil. La moment, însă, nu există nici un indiciu despre vre-o consolidare a sectorului, ceea ce e explicabil, în condițiile de incertitudine și dificultăți financiare, care domină sectorul. Iar precedentele, cu întreprinderile care nu au putut face față dificultăților de ordin financiar, arată că acestea pur și simplu și-au sistat activitate, fără a reuși să realizeze careva active, cu excepția unor stocuri.

Pe termen scurt, cele mai viabile vor fi întreprinderile relativ mici din categoria procesatorilor de struguri și producătorilor de vin în vrac, deoarece acestea nu poartă povara unor datorii mari la credite și nu întâmpină dificultăți majore la exportul acestor vinuri în Belarus și Ucraina. Pe termen lung, însă, acestor întreprinderi le va fi dificil să supraviețuiască, din cauza că acestea se vor confrunta cu o lipsă acută de materie primă, provocată de lipsei plantațiilor proprii și a îmbătrânirii rapide a viilor gestionate în prezent de micii fermieri și întreprinderi agricole.

În cazul întreprinderii măsurilor de suport pentru sector și implementării reușite a reformelor cadrului administrativ-normativ și de reglementare în domeniul vitivinicol, a normalizării situației exportului în Federația Rusă, este posibilă sporirea interesului din partea investitorilor și apariția unor investitori, inclusiv din Rusia și din țările în care exportul de vinuri a luat o relativă amploare în ultimul timp (Polonia, Cehia, Germania, China). Odată cu eliminarea barierelor de ordin administrativ și regulator pentru micii producători, importanța acestora pentru sector va crește, mai ales în ceea ce privește producerea vinurilor de calitate.

6. RECOMANDĂRI

1. Reformarea cadrului administrativ-normativ și regulator al sectorului vitivinicol. Aceasta trebuie să fie îndreptată spre simplificarea și eficientizarea cadrului normativ actual și să aibă ca finalizare:

a) Reducerea numărului de acte normative ce reglementează sectorul vitivinicol

Aceasta se poate realiza prin consolidarea normelor juridice în câteva acte normative viti-vinicole care să conțină doar acele reglementări, care sunt primordiale pentru respectarea intereselor publice;

b) Consacrarea vinului ca produs agro-alimentar

Acest statut implică o abordare specifică acestui tip de produs spre deosebire de băuturile alcoolice tari, în ceea ce privește calitatea, trasabilitatea, etichetarea și comercializarea;

c) Excluderea obligativității standardelor, instrucțiunilor tehnologice și altor documente normativ-tehnice.

Rolul acestora trebuie să fie unul facultativ, sau obligator doar atunci, când aceasta este o condiție impusă de țările importatoare;

b) Organizarea și administrarea filierei vitivinicole pe baza parteneriatului public-privat.

Experiența țărilor emergente în domeniul viti-vinicol arată că succesul acestora s-a datorat în special modelului de administrare al sectorului, bazat pe echilibrul între interesele publice și cele private și pe obiective comune privind dezvoltarea durabilă a sectorului viti-vinicol. Acest parteneriat poate fi realizat prin constituirea unui nou organism de administrare a filierei vitivinicole, care va fi bazată pe reprezentarea paritară a sectorului privat și autorităților publice, după modelul australian;

c) Excluderea licențierii activității viti-vinicole

Pentru producerea și comercializarea vinului, la fel ca și pentru producerea și comercializarea altor produse alimentare, nu este necesară licențierea. Pentru a răspunde intereselor publice privind evidența în sectorul viti-vinicol, poate fi instituită înregistrarea obligatorie într-un Registru național Vitivinicol și în Cadastrul național Viticol. Aceste proceduri vor înlocui licențierea și înregistrarea în Registrul Național al circulației producției alcoolice;

d) Acordarea de subvenții de stat pentru plantarea viței de vie și restructurarea/reconversia plantațiilor viticole existente

În situația diminuării constante a suprafeței viilor și îmbătrânirii unei părți considerabile din aceasta, este necesară acordarea subvențiilor pentru plantarea viței de vie. Însă aceasta trebuie făcută în baza unor condiții coerente cu strategia națională de dezvoltare a sectorului și cu necesitatea asigurării echilibrului între cererea și oferta pe piața strugurilor;

e) Reducerea costurilor de certificare, autorizarea mai multor laboratoare să efectueze această procedură și simplificarea certificării conformității pentru piața internă.

Costurile cu certificarea de conformitate trebuie reduse, deoarece acestea adaugă semnificativ la costul producției vinicole (circa 2%), ceea ce le face mai puțin competitive pe piețele de desfacere. Autorizarea mai multor laboratoare să efectueze această procedură ar reduce atât prețurile pentru acest serviciu, cât și cheltuielile de timp cu formalitățile respective. Odată ce vinul va fi consacrat ca produs alimentar, și certificarea de conformitate pentru piața internă trebuie să corespundă acestei categorii de produse, adică în baza certificării procesului tehnologic de producție;

- f) *Eliminarea aprobării obligatorii a etichetei și modificarea reglementărilor privind etichetarea.*

Controlul respectării etichetării trebuie să se efectueze în rețeaua de comerț și nu anterior punerii produselor în circulație. Regulile de etichetare trebuie reglementate exhaustiv, armonizate cu standardele OIV și cu reglementările UE, ceea ce va facilita exporturile vinurilor moldovenești;

- g) *Instituirea cotei 0% a accizului pentru produsele vinicole și majorarea proporțională a accizului pentru băuturile alcoolice tari.*

Această măsură va avea ca efect stimularea consumului de vin pe piața internă și reducerea riscurilor de piață pentru producători. Mărirea proporțională a cotei accizului pentru băuturile alcoolice tari va acoperi deficitul de încasări la buget, rezultat din instituirea cotei 0% a accizului pentru vinuri;

- h) *Eficientizarea sistemului de evidență și trasabilitate a produselor vitivinicole.*

Pentru aceasta, este necesară actualizarea cadastrului viticol, elaborarea unui ghid privind evidența în întreprinderile vitivinicole și asigurarea trasabilității produselor vitivinicole, introducerea registrului de intrare-ieșire a vinurilor și produselor vitivinicole, registrului practicilor oenologice și registrul de deținere a unor produse vitivinicole;

- i) *Aprobarea unor măsuri de prevenire, intervenție și sprijin în situații de criză.*

Având în vedere precedentele din această ramură, precum și expunerea la riscuri majore din cauza vulnerabilității față de factorii externi, cadrul normativ trebuie să prevadă măsuri de prevenire intervenție și sprijin pentru companiile vinicole în situații de criză;

- j) *Măsuri de stimulare a înregistrării și utilizării DOP/IGP*

În scopul facilitării înregistrării DOP/IGP este necesară elaborarea unor caiete de sarcini pentru centrele și plaiurile vitivinicole, astfel că utilizarea DOP/IGP va fi posibilă pentru orice producător, care respectă caietul de sarcini.

2. Recomandări referitoare la activitatea sectorului vinicol:

- a) *Acordarea sprijinului din partea statului la distilarea stocurilor de vin de către companiile vinicole*

Statul trebuie să întreprindă măsuri (acordarea de subvenții sau facilitarea obținerii de credite în condiții mai favorabile, etc.) pentru companiile care au stocuri din perioada anilor 2006-2007 pentru distilarea acestora, ceea ce va permite companiilor să reducă stocurile și cheltuielile de întreținere a acestora, precum și să obțină resurse financiare pentru întreținerea activității.

- b) *Statul trebuie să faciliteze restructurarea datoriilor istorice la creditele sectorului vinicol*

În acest sens, Guvernul trebuie să negocieze cu Asociația Băncilor din Moldova, Banca Națională a Moldovei, în colaborare cu asociațiile de profil, gășirea unor modalități de restructurare și reeșalonare a datoriilor la credite, fără care, un număr mare de întreprinderi din sector au șanse puține de supraviețuire.

- c) *Elaborarea unei strategii naționale de dezvoltare a sectorului vitivinicol.*

Elaborarea unei strategii de dezvoltare pentru sectorul vitivinicol este o prioritate absolută, așa cum o mare parte din problemele existente se datorează lipsei soluțiilor și viziunilor clare asupra sectorului, pentru depășirea acestora. Strategia trebuie să vizeze toate aspectele problematice cu care se confruntă sectorul, începând de la viticultură și terminând cu producerea vinului și promovarea acestuia. Această strategie trebuie să servească ca bază pentru revizuirea și reformarea cadrului administrativ-normativ și de reglementare a sectorului vitivinicol;

- d) *Implementarea unor măsuri de promovare a vinurilor și marketing la nivel de stat.*

Sectorul de export al vinurilor și altor produse vinicole are nevoie stringentă de asistență din partea statului în promovarea și crearea imaginii Moldovei ca țară cu tradiții bogate în producerea vinurilor, pe piețele de desfacere, mai ales cele din vest, unde acestea ră-

mân cvasi-necunoscute. Această promovare trebuie să se bazeze pe o strategie comună de promovare a vinului moldovenesc, elaborată în cooperare cu sectorul privat și organizațiile/asociațiile profesionale, cu organizațiile internaționale donatoare, care pot oferi asistență tehnică și financiară în acest sens. Guvernul trebuie să sprijine această strategie de promovare cu resurse financiare și măsuri de implementare.

e) Crearea condițiilor favorabile și stimularea dezvoltării sectorului micilor producători de vinuri;

La elaborarea și reformarea cadrului administrativ-normativ și regulator al sectorului vitivinicol trebuie să se atragă atenție creării condițiilor favorabile pentru dezvoltarea segmentului micilor producători de vinuri. În timp ce măsurile propuse pentru ameliorarea cadrului respectiv vor duce inclusiv la condiții mai bune pentru activitatea acestui segment, trebuie să se întreprindă și anumite măsuri specifice:

- Reglementarea categoriei de „mic producător de vinuri” în Republicii Moldova;
- Suprimarea unor bariere în calea comercializării vinului de micii producători: liberalizarea procedurii de certificare și stabilirea unui mecanism de subvenționare a costurilor de certificare pentru micii producători; elaborarea unui sistem simplificat de evidență și trasabilitate pentru micii producători;
- Promovarea micilor producători de vinuri: modificarea strategiilor și programelor naționale de dezvoltare referitoare la sectorul vitivinicol în scopul promovării vinului micilor vinării; introducerea vinărilor mici în circuitul național Drumul Vinului; organizarea în cadrul Festivalului Național al Vinului a unei expoziții specifice micilor producători de vinuri, etc.

f) Dezvoltarea pieței interne de desfacere a produselor vinicole și stimularea consumului de vin în detrimentul băuturilor alcoolice tari;

Introducerea taxei de acciz zero pentru produsele vinicole și majorarea proporțională a

taxei de acciz pentru votcă vor face vinul și alte produse vinicole mai accesibile pentru consumatorii interni. Această măsură va stimula consumul produselor vinicole, vor face ca sectorul respectiv să fie mai atractiv pentru investitorii străini, și în același timp, vor reduce riscul de piață pentru producătorii de produse vinicole, care vor depinde într-o măsură mai mică de conjuncturile piețelor externe de desfacere;

g) Stimularea investițiilor străine și locale în acest sector prin:

- Scutirea de TVA la utilajele și echipamentele pentru producerea vinului și a taxelor de import pentru materialele de completare. Eliminarea TVA pentru utilajele și echipamentele vinicole va stimula transferul de tehnologie la producerea vinurilor de calitate prin achiziționarea de utilaje și echipamente mai noi și mai performante. Eliminarea taxelor de import al materialele de completare va diminua prețul final al produselor vinicole și va face vinurile moldovenești mai competitive pe piețele externe de desfacere;
- Atragerea de investiții străine directe în sector. Guvernul trebuie să creeze un climat favorabil investițiilor străine în sector, să liberalizeze cadrul legal ce reglementează investițiile străine, inclusiv achiziționarea de terenuri de agricole de către companiile străine. Evoluțiile din ultimii ani din sector confirmă că companiile cu investiții străine au rezistat mai bine crizei din sector și si-au revenit mai rapid din șoc.

h) Eliminarea barierelor la exportul de produse vinicole în Rusia

Autoritățile statului trebuie să întreprindă toate măsurile pentru eliminarea barierelor la exportul produselor în Federația Rusă, deoarece, pe termen scurt, această piață nu va putea fi înlocuită, iar din această cauză industria vinicolă va continua să se contracteze.

i) Diversificare piețelor de desface a produselor vinicole moldovenești

În același timp, atât companiile vinicole, cât și autoritățile statului trebuie să întreprindă măsuri pentru majorarea livrărilor pe alte

piețe, decât Rusia, așa cum concentrația mare actuală a exporturilor va continua să fie riscul major pentru ramură.

3. Recomandări referitoare la sectorul bancar:

a) Implementarea principiilor Acordului Basel II de reglementare și supraveghere bancară.

Prin utilizarea unor metode mai flexibile și mai exacte de calcul, Basel II motivează băncile să dezvolte modalitățile de măsurare a riscului și practicile de management al riscului de credit pentru a putea beneficia de cerințe de capital mai favorabile. Evaluarea riscului de credit pe baza rating-urilor interne sau externe, prevăzută de Acordul Basel II, ia în calcul mai multe variabile și devine astfel mult mai sigură și credibilă. Ca rezultat, băncile nu vor mai fi tentate să-și creeze portofolii de credite de calitate mai redusă, situație stimulată uneori de reglementările curente, când cerințele de capital depășesc nivelul real necesar;

b) Modificarea cadrului regulator referitor la clasificarea creditelor și formarea reducerilor pentru pierderile la credite.

Este necesar ca regulamentul privind clasificarea activelor și angajamentelor condiționale să prevadă mai multe categorii de clasificare a creditelor în dependență de risc și formare a reducerilor pentru pierderile la credite. Această măsură va permite, pe de o parte, clasificarea mai exactă a creditelor și formarea unui nivel al reducerilor pentru pierderile la credite mai adecvat riscului real de credit, iar pe de altă parte, va permite accesul la credite a debitorilor marginali. În plus, acesta va permite diminuarea dobânzii la credite, odată ce fondul de risc format va corespunde mai exact nivelului real al riscului de credit.

c) Perfecționarea tehnicilor și metodelor de analiză financiară de către bănci.

În condițiile subdezvoltării pieței financiare, a lipsei unui registru public pentru rapoartele financiare produse de către companii, a transparenței reduse în sistemul de prezentare a informațiilor financiare, precum și a calității reduse, în multe cazuri, a informației financiare conținută în raporturile financiare, băncile

trebuie să-și modeleze corespunzător tehnicile de analiză financiară, utilizând scenarii de probabilitate și analiză a sensibilității, să evalueze avantajele competitive și poziția relativă a debitorului în raport cu companiile similare din aceeași ramură.

d) Dezvoltarea leasing-ului operațional, a pieței funciare și a unei piețe secundare de utilaje și echipamente agricole.

Lipsa unei piețe secundare suficient de dezvoltate pentru o mare parte din echipamentele, imobilele și terenurile oferite în gaj de către companii constituie un constrângere serioasă în calea extinderii creditării sectorului vitivinicol. Totodată, aceasta este și cauza pentru care leasingul operațional rămâne un serviciu inexistent în Moldova, iar leasing-ul financiar pentru utilajele și echipamentele agricole este insuficient de dezvoltat. În aceste condiții, una din soluții ar fi crearea unei piețe specializate pentru echipamentul agricol, prin intermediul dealerilor și a unui fond buy-back, care să opereze în domeniul leasingului financiar și operațional, ceea ce ar putea contribui la relaxarea exigențelor băncilor referitoare la gaj și extinderea creditării sectorului vitivinicol, la dezvoltarea serviciilor de leasing ca alternativă a creditelor bancare și la ieftinirea acestora.

e) Punerea în activitate a biroului de credit.

Lansarea activității biroului de creditare, va permite, într-o oarecare măsură, eficientizarea și îmbunătățirea calității deciziilor de creditare, care în timp ar putea conduce la o relaxare a politicilor de asigurare cu gaj practicate de bănci.

f) Crearea unor servicii de colectare și furnizare a informațiilor referitoare la indicatorii financiari și de performanță ale companiilor din diferite sectoare ale economiei.

Crearea unor servicii asemănătoare birourilor de credite pentru colectarea și furnizarea de date, în primul rând, băncilor, referitoare la performanțele și indicatorii financiari medii pe ramuri și în funcție de mărime ale companiilor, pentru a ca băncile să beneficieze de o analiză financiară și a riscurilor mai bună pentru solicitanții de credit/debitori și să identifice performanțele acestora în comparație cu

media pe ramură sau pe sector, sau cu companiile similare ca mărime, volum al vânzărilor, etc. Astfel, analiza în vederea creditării va fi mult mai relevantă și va permite mult mai ușor identificarea punctelor forte și slabe ale solicitanților de credite, dar și eliminarea riscurilor deja la etapa analizei, ceea ce va duce la o diminuare a cerințelor referitoare la gaj și a premiilor de risc incluse în dobânda bancară.

4. Recomandări referitoare la cadrul regulator aferent standardelor de evidență contabilă, raportare financiară și audit:

Convergența standardelor și practicilor naționale în domeniul evidenței contabile, raportării financiare și audit la Standardele Internaționale pentru Rapoartele Financiare (SIRF) și Standardele Internaționale pentru Audit (SIA), ceea ce va crea posibilitatea oferirii de către companiile aflate în căutarea surselor de finanțare a unor informații financiare mai utile în scop de luare a deciziilor de investiție și de urmărire a performanțelor financiare în acest scop, precum și un mecanism eficient de aplicare și urmărire a corespunderii rapoartelor financiare produse de către companii cerințelor standardelor respective.

5. Recomandări referitoare la cadrul legal aferent raporturilor de gaj:

- a) Legislația cu privire la gaj trebuie să limiteze motivele cauzelor de suspendare și să prevadă un termen limită de la momentul intentării procesului, până la care să fie pronunțate deciziile în cauzele de executare a dreptului de gaj. Această prevedere nu va mai stimula băncile să se asigure peste măsură, solicitând gaj peste nivelul real ne-

cesar de asigurare a rambursării creditelor și îi va descuraja pe debitorii neconștiențioși să profite de ambiguitatea legislației pentru a nu rambursa creditele;

- b) Eliminarea autentificării notariale a contractelor de ipotecă, care nu adaugă nici o valoare acordurilor respective, ci doar dublează operațiunea efectuată de către Oficiile Cadastrale Teritoriale la prețuri mult mai mici decât cele operate de către birourile notariale, ceea ce va duce la diminuarea cheltuielilor de contractare a creditelor;
- c) Eliminarea evaluării și asigurării obligatorii a bunurilor gajate pe cheltuiala debitorului, care adaugă considerabil la costurile și așa ridicate ale creditelor în R. Moldova. Băncile, în marea majoritate, fac evaluarea proprie a bunurilor gajate, iar beneficiile de pe urma evaluării independente și asigurării nu justifică cheltuielile suportate de debitori sau solicitanții de credit pentru efectuarea acestora. La evaluarea independentă și asigurarea obligatorie a bunurilor se va putea reveni când piața financiară și a creditelor va fi suficient de stabilă și va oferi condiții comparabile ca preț cu țările în care aceste elemente sunt obligatorii.

6. Recomandări referitoare la cadrul legal aferent procedurilor de insolvabilitate:

Modificarea Legii insolvabilității în sensul în care această să prevadă clar atribuțiile instanței de judecată în cadrul acestei proceduri, precum și să interzică cesiunea creanțelor de către creditori, odată cu inițierea procedurii de insolvabilitate.

7. REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Moldova Economic Sector Analysis: Final Report, CEED, March, 2010
2. Re-Think Wine Sector – Relansăm Sectorul Vitivinicol, Asociația Patronală a Viei de Vie și Vinului din R. Moldova
3. Moldovan Wine Sector Appraisal, CEED, Aprilie 2009
4. Pre-Strategy Assessment of the Moldovan Wine Sector, CEED, July, 2007
5. Studiu comparativ al cadrului legal vitivinicol al Republicii Moldova în vederea formulării recomandărilor privind facilitarea activității producătorilor mici de vinuri, Asociația micilor producători de vinuri din Moldova
6. Constraints to Agriculture Finance in Moldova, MCC Report, 2009
7. Concepția dezvoltării pieței interne de consum a vinului în republica Moldova, Ghilda Vinurilor Moldovenești, Noiembrie, 2009
8. Банкротство как элемент защиты, Экономическое Обозрение Logos-Pres, Aprilie 2010
9. International Convergence of Capital Measurement and Capital standards, Basel Committee on Banking Supervision, 2004
10. Florin Georgescu, Basel II – o nouă etapă pentru modernizarea sistemului bancar românesc
11. Roxana Davidescu, Implementarea Basel II în sistemul bancar românesc – cerință a activării competitive în spațiul European
12. Why Do Banks Ask for Collateral, Regis Blazy, Laurent Weill
13. Teoria și practica de evaluare a unităților economice în baza cerințelor actuale bancare, Natalia Băncilă, 2007
14. Collateral and credit rationing: a review of recent studies as a guide for future research, Tensie Steijvers, Wim Voordeckers
15. Global Financial Stability Report, IMF, April 2010
16. Anuarul Statistic 2009, BNS
17. Dezvoltarea Social-Economică a Republicii Moldova în anul 2009, BNS
18. Informație operativă cu privire la evoluția social - economică a Republicii Moldova în ianuarie-decembrie 2009, Ministerul Economiei și Comerțului
19. Regulament cu privire la clasificarea activelor și angajamentelor condiționale și formarea reducerilor pentru pierderi la credite și provizioanelor pentru pierderi la angajamente condiționale, BNM
20. Regulament cu privire la creditele expirate, BNM
21. Analysis of the current secured transactions legal regime in Moldova, EBRD
22. Enforcement of charges survey Moldova, EBRD
23. Enforcing secured transactions in Central and Eastern Europe: an empirical study, EBRD
24. Guide to taking mortgages in Moldova, EBRD, 2008
25. Legea nr. 142 din 26.06.2008 cu privire la ipotecă
26. Legea nr. 449-XV din 30.07.2001 cu privire la gaj
27. Legea insolabilității nr. 632-XV din 14.11.2001
28. Programul de stabilizare și relansare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011
29. Mortgages in transition economies: the legal framework for mortgages and mortgage securities, EBRD
30. Development of standards for security interests, IMF
31. Focus on secured transactions, EBRD
32. Core principles for a secured transactions law, EBRD
33. Analiză a situației sectorului viti-vinicol, anul 2009, Gheorghe Arpentin
34. Banca Națională nu dorește bănci mici în Republica Moldova? Magazinul economic ECONOMIST
35. Raporturile anuale și trimestriale BNM, indicatorii financiari pe sistemul bancar anii 2005-2009
36. Regulamentul BNM cu privire la investițiile băncilor în active materiale pe termen lung.

NOTE

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

